

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

KILPAILUOIKEUDELLINEN VAHINGONKORVAUSVASTUU
JA TALOUDELLINEN SEURAANTO
Seuraannonsaajan vastuuriskin näkökulmasta

Iina Kajander
Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Eurooppaoikeus
Pro gradu -tutkielma
Ohjaaja: Samuli Miettinen
Tammikuu 2017

Tiedekunta/Osasto Faculty	Fakultet/Sektion – Laitos/Institution– Department	Eurooppaoikeus
Oikeustieteellinen tiedekunta		
Tekijä/Författare – Author Iina Kajander		
Työn nimi / Arbetets titel – Title Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvausvastuu ja taloudellinen seuraanto – Seuraannonsaajan vastuuriskin näkökulmasta		
Oppiaine /Läroämne – Subject Eurooppaoikeus		
Työn laji/Arbetets art – Level	Aika/Datum – Month and year	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages
OTM-tutkielma	Tammikuu 2017	XIX + 79
Tiivistelmä/Referat – Abstract		
<p>Tutkielmassa käsitellään taloudellista seuraantovastuuta ja tarkastellaan kyseisen vastuuopin soveltuvuutta kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen. Kysymyksiä tarkastellaan seuraannonsaajan vastuuriskin näkökulmasta. Kilpailuvahingolla tarkoitetaan SEUT 101 ja 102 artikloiden mukaisia kilpailuoikeudellisia sääntöjä sekä vastaavia kansallisia kilpailuoikeudellisia sääntöjä rikkomalla aiheutettuja vahinkoja. Nykyisin kilpailuoikeudellinen vahingonkorvausvastuu perustuu edellä mainittujen artikloiden välittömän vaikutuksen lisäksi direktiiviin 2014/104/EU kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista sekä vastaavaan jäsenvaltioiden kansalliseen sääntelyyn. Tutkielman tavoitteina on vastata erityisesti seuraaviin kysymyksiin: Voiko juridisesti lakanneen kilpailurikkomukseen osallistuneen yrityksen seuraaja taloudellisen seuraannon nojalla joutua vastuuseen ensiksi mainitun toimiiin perustuvista vahingonkorvausvastuista? Miten taloudellisen seuraannon vastuuoppi sopii kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen osaksi, erityisesti oikeusvoimavaikutuksen näkökulmasta?</p> <p>Kilpailurikkomuksesta vastaa henkilökohtaisen vastuun periaatteen mukaisesti se, joka on syyllistynyt kyseiseen rikkomukseen. Kilpailurikkomukseen osallistuneiden yritysten uudelleenjärjestelyistä voi kuitenkin seurata kilpailuoikeudellisen vastuun näkökulmasta tilanteita, joissa kyseinen pääsääntö ei ole toteutettavissa. Taloudellisen seuraannon nojalla kilpailuoikeudellinen vastuu voidaan poikkeuksellisesti kohdistaa rikkomuksen tehneen oikeushenkilön sijasta siihen taloudelliseen toimintaan, jonka puitteissa rikkomus on tehty. Taloudellista seuraantoa sovelletaan kilpailuoikeuden julkisoikeudellisessa täytäntöönpanossa kilpailulain sekä unionin vakiintuneen oikeuskäytännön nojalla. Vastuuopin soveltumiselle kilpailuoikeuden yksityisoikeudelliseen täytäntöönpanoon ei ole löydettävissä vastaavaa tukea unionin - tai kansallisesta lainsäädännöstä. Tähän asti oikeuskäytäntö on ollut huomattavan vähäistä, mikä sekin on ollut kansallista. Taloudellisen seuraannon soveltamista on kansallisessa oikeuskäytännössä perusteltu unionin oikeuden tehokkaan toteutumisen vaatimuksella. Myös julkisoikeudellisen seuraamusratkaisun positiivisella oikeusvoimavaikutuksella on voitu perustella vastuuopin soveltamista. Opin sisältö itsessään on myös jossain määrin jäänyt tarkentamatta, ja vastuuopin soveltamiseen liittyy monia erityiskysymyksiä, joita tässä tutkielmassa on käsitelty.</p> <p>Tutkielman johtopäätöksenä on esitetty, että taloudellista seuraantovastuuta koskevaa riskiä ei seuraannonsaajan osalta voi sulkea pois, vaikka vastuuopin olemassaolosta ei ole lainsäädännössä eikä oikeuskäytännössä selkeää kantaa. Toiseksi kysymystä vastuuopin soveltuvuudesta yksityisoikeudelliseen täytäntöönpanoon on voitu arvioida useasta eri näkökulmasta. Johtopäätös, jonka mukaan vastuuoppi voitaisiin hyväksyä kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen soveltamisen piiriin, saa tukea erityisesti seuraamusmaksuratkaisun positiivisen oikeusvoimavaikutuksen nojalla, mikä on vahvistettu direktiivin 2014/104/EU 9 artiklassa. Myös unionin kilpailuoikeuden yleinen kehityslinja, jossa vahvasti pyritään vahingonkorvausvastuun tehokkaaseen toteuttamiseen sekä yhdenvertaistamaan kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen soveltamisen asemaa suhteessa julkisoikeudelliseen soveltamiseen, tukee soveltamisen hyväksyttävyyttä. On nähty, että vastuuoppi voisi soveltua osaksi kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta. Vastuuopin sisällölliset erot yksityis- ja julkisoikeudellisen soveltamisen välillä on prosessieroista johtuen kuitenkin nähty perustelluiksi, eikä oppia ole siten välttämättä syytä omaksua sellaisenaan suoraan julkisoikeudellisesta täytäntöönpanosta.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords EU-oikeus, kilpailuoikeus, kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus, taloudellinen seuraanto, positiivinen oikeusvoimavaikutus		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, sähköinen tietokanta		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

SISÄLLYSLUETTELO

Keskeisimmät lyhenteet	V
Lähdeluettelo	VI
1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen taustaksi	1
1.2 Kysymyksenasettelu ja aiheenrajaukset	3
1.3 Tutkimusmenetelmät ja lähdeaineisto	6
1.4 Tutkielman rakenne	7
2. Kilpailuoikeuden yksityisoikeudellinen täytäntöönpano	9
2.1 Kilpailuoikeuden täytäntöönpanojärjestelmän lähtökohdat ja suojan piiri	9
2.2 Kansallinen prosessiautonomia	11
2.3 Prosessiautonomiaan vaikuttavat periaatteet	14
2.3.1 Tehokkuusperiaate	14
2.3.1.1 Sisällöstä	14
2.3.1.2 Prosessiautonomia ja tehokkuusvaatimus	16
2.3.2 Oikeusvarmuuden periaate	18
2.4 Tehokkuuden ja oikeusvarmuuden tasapaino prosessiautonomian näkökulmasta	20
3. Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus	22
3.1 Oikeudellisena ilmiönä	22
3.2 Korvausvastuun syntymisen edellytykset	24
3.3 Merkityksellinen unionin oikeus	26
3.3.1 Oikeusperiaatteet ja niiden ilmentymät EUT:n oikeuskäytännössä	26
3.3.2 Primäärioikeus	27
3.3.3 Sekundäärioikeus	28
4. Taloudellinen seuraanto	31
4.1 Kilpailuoikeudellisen vastuun lähtökohdat	31
4.1.1 Yleisesti	31
4.1.2 Economic single entity -doktriini EU-kilpailuoikeudessa	33
4.2 Taloudellinen seuraanto -vastuuoppi	34
4.2.1 Oikeudellisena ilmiönä	34
4.2.2 Soveltamisolosuhteista	37

4.2.3	Kehityslinjoista unionin oikeuskäytännössä.....	39
4.3	Eräitä avoimia erityiskysymyksiä	41
4.3.1	Vastuun kohdentuminen ja rinnakkaisuus	41
4.3.2	Vastuun epäoikeudenmukaisuus ja tietoisuusvaatimus	43
4.3.3	Taloudellisen seuraannon soveltuminen yksityisoikeudelliseen täytäntöönpanoon	45
5.	Taloudellista seuraantoa koskevan ratkaisun oikeusvoima- ja todistusvaikutus... 48	
5.1	Julkisoikeudellisen seuraamusratkaisun sitovuus yleisessä tuomioistuimessa	48
5.1.1	Sitova oikeusvoimavaikutus	48
5.1.2	Todistusvoimavaikutus	49
5.2	Positiivisen oikeusvoimavaikutuksen ulottuvuus.....	51
5.2.1	Objektiivinen ulottuvuus	51
5.2.2	Subjekttiivinen ulottuvuus	52
5.2.3	Prosessirajat ylittävä ulottuvuus	54
5.3	Positiivinen oikeusvoimavaikutus EUT:n ratkaisukäytännössä.....	57
5.4	Kokoavia havaintoja.....	59
6.	Taloudellinen seuraanto Suomen kansallisessa kilpailuoikeudessa..... 61	
6.1	Yleisesti kansallisesta oikeustilasta.....	61
6.2	Kilpailuvahinkodirektiivin kansallinen voimaansaattaminen	62
6.2.1	Taloudellista seuraantoa koskevasta ehdotuksesta	62
6.2.2	Positiivista oikeusvoimavaikutusta koskevasta pykälästä	65
6.3	Asfalttikartellitapaukset.....	67
6.3.1	Taloudellisen seuraantovastuuopin soveltaminen hallintoprosessissa	67
6.3.2	Rikkomuspäätöksen oikeusvoimavaikutus ja vastuupiiri vahingonkorvausprosessissa.....	69
6.3.2.1	<i>Käräjäoikeuskäsittely</i>	69
6.3.2.2	<i>Hovioikeuskäsittely</i>	71
6.4	Kokoavia havaintoja oikeustilasta.....	73
7.	Johtopäätökset	75
7.1	Nykyisestä oikeustilasta ja tulevaisuuden haasteista.....	75
7.2	Lopuksi.....	77

Keskeisimmät lyhenteet

EN	Euroopan neuvosto
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
EUVL	Euroopan unionin virallinen lehti
EY	Euroopan yhteisö(t)
EYT	Euroopan yhteisöjen tuomioistuin
EYVL	Euroopan yhteisöjen virallinen lehti
HE	Hallituksen esitys
HelHO	Helsingin hovioikeus
HO	Hovioikeus
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKV	Kilpailu- ja kuluttajavirasto
KO	Käräjäoikeus
Kok.	Euroopan unionin tuomioistuimen ja ensimmäisen asteen tuomioistuimen oikeustapauskokoelma
MAO	Markkinaoikeus
OYL	Osakeyhtiölaki
SEU	Sopimus Euroopan unionista
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta

Lähdeluettelo

Kirjallisuus

Aalto-Setälä, Ilkka – Aine, Antti – Lehto, Petri – Pekkala, Henriikka – Stenborg, Markku Virtanen, Pertti

Kilpailunrajoitukset: lainsäädäntö käytännössä, Helsinki. Talentum 2016 (Aalto – Setälä et al. 2016)

Aarnio, Aulis

Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Häyhä, Juha (toim.): Minun metodi. Helsinki. Werner Söderström Lakitieto (WSLT) 1997. (Aarnio 1997)

Aine, Antti

Kilpailunrajoitusvahinko. Helsinki, Talentum 2016. (Aine 2016)

Kilpailuoikeudellinen pätemättömyys. Helsinki, Talentum media 2014. (Aine 2014)

Kilpailu ja sopimus. Helsinki, Suomalainen Lakimiesyhdistys, 2011. (Aine 2011)

Alkio, Mikko - Wik, Christian

Kilpailuoikeus, Helsinki. Talentum 2009. (Alkio-Wik 2009)

Andreangeli, Arianna

Competition litigation in the EU and the UK after the 2014 Antitrust Damages Directive. Civil Justice Quarterly 2016. (Andreangeli 2016)

Ashton, David – Henry, David

Competition Damages Actions in the EU. Law and Practice. Elgar Competition Law and Practice series. Cheltenham, UK. Edward Elgar Publishing Limited 2013. (Ashton – Henry 2013)

Aurejärvi, Erkki – Hemmo, Mika

Velvoiteoikeuden oppikirja. Helsinki, Edita 2007. (Aurejärvi – Hemmo 2007)

Basedow, Jürgen

Private Enforcement of EC Competition law. International Competition Law Series 25. Kluwer Law International, Hollanti 2007. (Basedow 2007)

Bergström, Maria – Iacovides, Marios – Strand, Marcus

Harmonising EU competition litigation: the new directive and beyond / edited by Maria Bergström, Marios Iacovides and Magnus Strand. Swedish studies in European law; volume 8. Oxford: Hart Publishing 2016. (Bergström et al. 2016)

Craig, Paul – de Búrca Gráinne

EU Law: Text, Cases and Materials. Fifth edition. Oxford, Oxford University Press, 2015. (Craig – de Búrca 2015)

The Evolution of EU Law. New York. Oxford University Press 2011. (Craig – de Búrca 2011)

Frände, Dan - Havansi, Erkki - Helenius, Dan - Koulu, Risto - Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi - Niemi, Johanna - Rautio, Jaakko - Virolainen, Jyrki.

Prosessioikeus. Helsinki. Päivittyvä verkkojulkaisu, Talentum media 2014-. (Frände et al. 2014)

Galetta, Diana-Urania

Procedural autonomy of EU Member States: Paradise Lost? A study on the “Functionalized Procedural Competence” of EU Member States. New York. Springer Heidelberg 2011. (Galetta 2011)

Hartley, Trevor C.

The foundations of European Union law: an introduction to the constitutional and administrative law of the European Union. Oxford. Oxford University Press, 2014. (Hartley 2014)

Havu, Katri

Huomioita kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen oikeutettujen piiristä. Teoksessa Mentula Arttu (toim.): Kilpailuoikeudellinen vuosikirja 2008. Suomen kilpailuoikeudellinen yhdistys ry, Helsinki 2009, s. 175–191. (Havu 2009)

Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus. Edita, Helsinki 2010. (Havu-Kalliokoski-Wikberg 2010)

Oikeus kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen EU:n ja Suomen oikeudessa. Yliopistollinen väitöskirja. Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsinki 2013. (Havu 2013)

Hirvonen, Ari

Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki, 2011. (Hirvonen 2011)

Immonen, Raimo

Yritysjärjestelyt. Talentum, Helsinki 2015. (Immonen 2015)

Jokela, Antti

Oikeudenkäynti III /. Talentum, Helsinki 2004. (Jokela 2004)

Jones, Alison – Sufrin Brenda

EU competition law: text, cases, and materials. Oxford University Press, cop. 2011, New York. (Alison – Jones 2011)

Kuoppamäki, Petri

Uusi kilpailuoikeus. Talentum Media, Helsinki 2014. (Kuoppamäki 2014)

Markkinavoiman sääntely EY:n ja Suomen kilpailuoikeudessa. Jyväskylä, Gummerus 2003. (Kuoppamäki 2003)

Lappalainen, Juha

Siviiliprosessioikeus II. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2001. (Lappalainen 2001)

Leczykiewicz, Dorota

The constitutional dimension of private liability rules in the EU law. Teoksessa The Involvement of EU law in private law relationships. Hart publishing, 2013. Oxford/Portland, s. 199–221. (Leczykiewicz 2013)

Leivo, Kirsi – Leivo, Timo – Huimala, Hannele – Huimala, Mikko

EU:n ja Suomen kilpailuoikeus. Helsinki, Talentum 2012 (Leivo et al 2012)

Monti, Giorgio

EC Competition Law. Cambridge University Press, Cambridge 2007. (Monti 2007)

Mäenpää, Olli

Eurooppalainen hallinto-oikeus, Helsinki: Talentum, 2011. (Mäenpää 2011)

Norros, Olli

Velvoiteoikeus. Sanoma Pro Oy, Helsinki 2012. (Norros 2012)

Oinonen, Mika

EU:n ja Suomen kilpailuvalvonta. Talentum, Helsinki 2016. (Oinonen 2016)

Ojala, Marjo

EU-kilpailuoikeus. Edita, Helsinki 2011. (Ojala 2011)

Pike, Richard – Tosheva, Yulia

Case Comment. Buyer beware: liability of acquiring companies in Schenker Ltd v European Commission and Deutsche Bahn AG and others v European Commission. Global Competition Litigation Review, 2016. (Pike – Tosheva 2016).

Pöyhönen, Juha

Uusi varallisuus-oikeus, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2000. (Pöyhönen 2000)

Raitio, Juha

Euroopan unionin oikeus, Talentum, Helsinki 2016. (Raitio 2016)

Eurooppaoikeus ja sisämarkkinat. Talentum, Helsinki 2013. (Raitio 2013)

The Principle of Legal Certainty in EC Law. Kluwer Academic publishers, Lontoo 2002. (Raitio 2002)

Reich, Norbert

Understanding EU law: objectives, principles and methods of Community law / Norbert Reich. Antwerpen. Intersentia, 2005. (Reich 2005)

Rott, Peter

The Court of Justice's Principle of Effectiveness and its Unforeseeable Impact on Private Law Relationships. Teoksessa The Involvement of EU law in private law relationships. Hart publishing, 2013. Oxford/Portland, s. 181–198. (Rott 2013)

Saarnilehto, Ari

Pääasiat velvoitteesta. Vantaa 2005. (Saarnilehto 2005)

Schütze, Robert

European Constitutional Law, 2nd Edition. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2016. (Schütze 2016)

Tirkkonen, Tauno

Suomen siviiliprosessioikeus II, (toim. Jouko Halila), 2. uud. painos. Porvoo 1977. (Tirkkonen 1977)

Oikeusvoimasta. Helsinki, Helsingin uusi kirjapaino Oy 1933. (Tirkkonen 1933)

Tridimas, Takis

The General Principles of EU Law. Oxford: Oxford University Press: New York, 2006. (Tridimas 2006)

Van Bael, Ivo – Bellis, Jean-François

Competition Law of the European Community. Fifth edition. Kluwer Law International 2010.

Whish, David - Bailey, Richard

Competition law. Oxford, New York. Oxford University Press 2012. (Whish-Bailey 2012)

Wikberg, Olli

Johdatus kilpailuoikeuteen. Talentum, Helsinki 2011. (Wikberg 2011)

Leniency v. Kartellit, Kilpailuoikeudellinen ja –poliittinen tutkimus kartellien vastaisesta toiminnasta Euroopan unionissa. Forum Iuris, Helsinki 2009. (Wikberg 2009)

Wils, Wouter P.J

Efficiency and Justice in European Antitrust Enforcement. Hart Publishing, Oxford – Portland 2008. (Wils 2008)

Artikkelit

Aine, Antti

Kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen soveltamisen kehityssuuntia. Defensor Legis 2012/4 s. 439-455. (Aine 2012)

Brown, Adrian – Schonberg, Morris

European Competition Law Review 2013 Widening the net: The General Court extends the principle of successor liability in EU competition law. 2016 Sweet & Maxwell and its Contributor. E.C.L.R. 2013, 34(1), 1–5. (Brown – Schonberg 2013)

Castrén, Martina – Puskala, Harri

Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvausdirektiivi – kohti EU:n kilpailuoikeuden harmonisointua yksityisoikeudellista täytäntöönpanoa. Defensor Legis N:o 2/2015, s. (Castrén – Puskala 2015)

Drake, Sara

Scope of Courage and the principle of "individual liability" for damages: further development of the principle of effective judicial protection by the Court of Justice. E.L. Rev. 2006, 31(6), s. 841–864, European Law Review. (Drake 2006)

Frese, Michael J.

Fines and Damages under EU Competition Law – of the Accumulation of Liability. Amsterdam Center for Law & Economics Working Paper No. 2011-05. World Competition Law and Economics Review, September 2011. (Frese 2011)

Gamble, Roger

The European embrace of private enforcement: this time with feeling. E.C.L.R. 2014, 35(10), 469-479. European law Review. (Gamble 2014)

Havu, Katri – Kalliokoski, Toni – Wikberg, Olli

Practical Private Enforcement: Perspectives from Finland – Causal Links, the Principle of Effectiveness and Requirements for National Solutions. Teoksessa Harmonising EU Competition Litigation, Sweden 2016. Oxford: Hart Publishing 2016. (Havu et al 2016)

Hemmo, Mika

Sopimusosoikeuden yleiset opit ja kilpailuoikeus. LM 2006, s. 1134–1157.

Jones, Alison – Beard, Daniel

Case Comment, Courage: Co-contractors, damages and Article 81: the ECJ finally speaks. European Competition Law Review 2002. (Jones-Beard 2002)

Jones, Alison

The boundaries of an undertaking in EU Competition Law. Published in [2012] 8(2) European Competition Journal 301–331. (Jones 2012)

Kalliokoski, Toni – Virtanen, Pirita

Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus asfalttikartelliratkaisun valossa. Defensor Legis 1/2014, s.29-46. (Kalliokoski – Virtanen 2014)

Kanniainen, Vesa – Saraste, Tuomas – Tammelin, Katja:

Kartellivahingon ja sen määrän toteennäyttäminen vahingonkorvausoikeudenkäynnissä, Defensor Legis N:o 3/2006, s. 419–440. (Kanniainen et al. 2006)

Komninos, Assimakis P

The Relationship between Public and Private Enforcement: quod Dei Deo, quod Caesaris Caesari. University College London - Faculty of Laws 6/2011. (Komninos 2011)

Leczykiewicz, Dorota

Private party liability in EU law: In search of the general regime, Oxford legal studies research paper no 84/2010. (Leczykiewicz 2010)

Miettinen, Samuli

Oikeusvoima EU-oikeudessa. Lakimies 3/2012 s. 419–436. (Miettinen 2012)

Petr, Michael

Private enforcement of Competition Law and the Policy of the Office for the Protection of Competition. Basedow Jürgen – Terhechte, Jörg Philipp – Tichý, Lubos (eds.): Private Enforcement of Competition law. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2011, s. 21–27. (Petr 2011)

Puskala Harri

Kilpailuoikeuden julkisen täytäntöönpanon vaikutukset välimiesmenettelyssä, The Effects of Public Enforcement of Competition Law in Arbitration. Helsinki Law Review 2014/1, s. 5–30. (Puskala 2014)

Raitio, Juha

Artikkeleita eurooppaoikeudesta – artiklar inom europarätt. Kommentti Courage ja Crehan-tapauksen tulkintaan tehokkuusperiaatteesta julkisyhteisöjen vahingonkorvausvastuun näkökulmasta. Defensor Legis N:o 4/2014, s. 654–660. (Raitio 2014)

Oikeusvarmuus ja oikeusvoima eurooppaoikeudessa. Defensor Legis N:o 4/2012, s. 403-418. (Raitio 2012)

Teleologia eurooppaoikeudessa. Oikeus 2005 (34); 3: 276–297. (Raitio 2005)

Rasinkangas, Sari

Ehdotus taloudellisen seuraannon sisällyttämisestä tulevaan lakiin kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista – Onko lailla säätäminen tässä vaiheessa oikea tie eteenpäin? Defensor Legis N:o 1/2016, s. 27-39. (Rasinkangas 2016)

Vuorenpää, Mikko

Veropetos, veronkorotus ja kielto käsitellä samaa asiaa kahdesti – EIT Jukka Ruotsalainen vs. Suomi 16.6.2009. Lakimies 1/2010. s. 94–104. (Vuorenpää 2009)

Wils, Wouter P.J

The Relationship between Antitrust Enforcement and Private Actions for Damages. published in World Competition, Volume 32, No. 1, March 2009, pp. 3-26. (Wils 2009)

Oikeuskäytäntö

EU-tuomioistuin (EUT)

Yhdistetyt asiat C-42/59 ja C-49/59 **SNUPAT**, Kok. 1961, s. 00095.

Asia C-13/61 Kledingverkoopbedrijf de Geus en Uitdenbogerd vastaan Robert **Bosch** GmbH ja Maatschappij tot voortzetting van de zaken der Firma VVillen van Rijn, Kok. 1962, s. 00121.

Asia 26/62 **Van Gend en Loos** v. Administratie der Belastingen, Kok. 1963, s. 95.

Asia 6/72 Europemballage Corporation ja **Continental Can** Company Inc. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1973, s. 00215.

Asia 127/73 BRT v. **SABAM**, tuomio 27.3.1974, Kok. 1974, s. 313.

Yhdistetyt asiat 40-48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73, Cööperatieve Vereniging ”**Suiker Unie**” UA ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1975, s. 1663.

Asia C-26/76 **Metro** SB-Großmärkte GmbH & Co. KG/Verband des SB-Großhandels e.V. v. komissio, tuomio 25.10.1977, Kok. 1977 sivu 1875.

Asia C-33/76 **Rewe-Zentralfinanz** eG ja Rewe-Zentral AG vastaan Landwirtschaftskammer für das Saarland, Kok. 1976, s. 01989.

Asia C-45/76 **Comet** BV v Produktschap voor Siergewassen, Kok. 1976, s. 2043.

Asia 14/83 **Von Colson** and Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen, Kok. 1984 s.01891.

Yhdistetyt asiat C-29/83 ja 30/83, Compagnie royal asturiennes mines **SA ja Rheinzink GmbH** v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1984, S. 1679.

Asia C-213/89 The Queen vastaan Secretary of State for Transport, ex parte: **Factortame** Ltd ym, Kok. 1990, s. I-02433.

Yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90, Andrea **Francovich** ja Danila Bonifaci ym. v. Italian tasavalta, Kok. 1991 s. I-00467.

Asia C-41/90 Klaus **Höfner** ja Fritz Elser vastaan Macrotron GmbH., Kok. 1991, s. I-01979.

Yhdistetyt asiat C-159/91 ja C-160/91 **Christian Poucet** vastaan Assurances générales de France (AGF) ja Caisse mutuelle régionale du Languedoc-Roussillon (Camulrac) ja Daniel Pistre vastaan Caisse autonome nationale de compensation de l'assurance vieillesse des artisans (Cancava), Kok. 1993, s. I-00637.

Asia C-128/92 **H.J. Banks & Co. Ltd** v. British Coal Corporation, tuomio 13.4.1994, Kok. 1994, s. I-1209.

Asia C-49/92 P **Anic** Partecipazioni SpA v. Euroopan yhteisöjen komissio, tuomio 8.7.1999, Kok. 1999, s. I-4125.

Asia C-312/93 Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS vastaan Belgian valtio, Kok. 1995 s. I-04599.

Asia C-219/95 P **Ferriere Nord Spa** v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1997, s. I-4430.

Asia C-242/95 **GT-Link A/S** v. Danske Statsbaner. Kok.1997, s. I-04449.

Asia C-261/95 **Palmisani**, Kok. 1997, s. I-4025.

Asia C-282/95 P **Guérin Automobiles** v. komissio, Kok. 1997, s. I-1503.

Asia C-260/96 Ministero delle Finanze vastaan **Spac SpA**, Kok. 1998, s. I-07835.

Asia C-248/98 P NV Koninklijke **KNP BT** v. komissio, Kok. 2000, s. I-9641.

Asia C-279/98 Cascades SA v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2000, s. I-09693.

Asia C-286/98 P **Stora Kopparbergs** Berglags AB v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2000, s. I-9925.

Asia C-297/98 P **SCA Holding Ltd** v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2000, s. I-10101.

Asia C-453/99 **Courage Ltd** v. Bernard Crehan ja Bernard Crehan v. Courage Ltd ym., Kok. 2001, s. I-6297.

Yhdistetyt asiat C-204/00 P C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C219/00 P, **Aalborg Portland** ym. v. komissio, Kok. 2004, s. I-00123.

Yhdistetyt asiat C-264/01, C-306/01, C-354/01 ja C-355/01 **AOK Bundesverband** ym., Kok. 2004, s. I-2493.

Yhdistetyt asiat C-65/02 P ja C-73/02 P **ThyssenKrupp Stainless GmbH**, entinen Krupp Thyssen Stainless GmbH, vastaan Euroopan yhteisöjen komissio ja ThyssenKrupp Acciai

Speciali Terni SpA, entinen Acciai Speciali Terni SpA, vastaan Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2005, s. I-06773.

Yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P ja C-213/02 P **Dansk Rørindustri ym.** v. komissio, Kok. 2005, s. I-5425.

Asia C-205/03 P **FENIN** v. komissio, Kok. 2006, s. I-6295.

Asia C-350/03 **Schulte** v. Deutsche Bausparkasse Badenia AGS, Kok. 2005, s. I-9239.

Asia C-212/04 **Konstantinos Adeneler** ym. Vastaan Ellinikos Organismos Galaktos (ELOG), Kok. 2006, s. I-06057.

Asia C-222/04 **Cassa di Risparmio** di Firenze ym., Kok. 2006, s. I-289.

Yhdistetyt asiat C-295/04 – C-298/04, Vincenzo **Manfredi** v. Lloyd Adriatiche Assicurazioni SpA, Antonio Cannito v Fondiaria Sai SpA ja Nicolo Tricarico sekä Pasqualina Murgolo v. Assitalia SpA, Kok. 2006, s. I – 6619.

Asia C-280/06 Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato v Ente tabacchi italiani - **ETI** SpA and Others and Philip Morris Products SA and Others v Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato and Others, Kok 2007, s. I-10893.

Asia C-308/06 The Queen, on the application of International Association of Independent Tanker Owners (**Intertanko**) and Others v Secretary of State for Transport, Kok. 2008, s. I-04057.

Asia C-352/09 P **ThyssenKrupp** Nirosta GmbH v. Komissio, Kok. 2011, s. I-02359.

Asia C-360/090 **Pfleiderer** AG v. Bundeskartellamt, Kok. 2011, s. I-05161.

Asia C-199/11 Euroopan yhteisö v. **Otis** NV ynnä muut (2012), sähköinen oikeustapauskokoelma, marraskuu/2012.

Asia C-511/11 P **Versalis** (aiemmin Polimeri Europa) v. Komissio, tuomio 13.6.2013, sähköinen oikeustapauskokoelma, kesäkuu/2013.

Asia C-536/11 Bundeswettbewerbsbehörde v. **Donau Chemie** ym., tuomio 6.6.2013, sähköinen oikeustapauskokoelma, kesäkuu/2013.

Asia C-557/12 **Kone** AG ym. v. ÖBB-Infrastruktur AG, tuomio 5.6.2014, sähköinen oikeustapauskokoelma, kesäkuu/2014.

Asia C-123/13 P Euroopan komissio vastaan **Versalis** SpA ja Eni SpA ja Versalis SpA ja Eni SpA vastaan Euroopan komissio, sähköinen oikeustapauskokoelma, maaliskuu/2015.

Asia C-434/13 P Euroopan komissio v. **Parker** Hannifin Manufacturing ja Parker-Hannifin (2014), sähköinen oikeustapauskokoelma, joulukuu/2014.

EU:n yleinen tuomioistuin

Asia T-6/89 **Enichem SpA** v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1975, s. 1663.

Asia T-134/94 **NMH Stahlwerke GmbH** v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. II – 241.

Yhdistetyt asiat T-305/94, T-307/94, T-313/94, T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329-94 ja T-335/94 **Limburgse Vinyl Maatschappij** ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1999, s. II-931.

Asia T-43/02 **Jungbunzlauer AG** v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2006, s. II-3435.

Yhdistetyt Asiat T-259/02–T-264/02 ja T-271/02 **Raiffeisen Zentralbank Österreich AG** ym. v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2006, s. II-05169.

Yhdistetyt asiat T-231/06 ja T-237/06 Alankomaiden kuningaskunta ja Nederlandse Omroep Stichting (**NOS**) vastaan komissio, Kok. 2010, s. II-05993.

Asia T-24/07 **ThyssenKrupp Stainless AG** v komissio, Kok. 2009, s. II-02309.

Julkisasiamiehen ratkaisuehdotukset

Yhdistetyt asiat C-89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85 ja 125/85-129/85 **A. Ahlström Oy** ym. v. komissio, Julkisasiamies Darmon, annettu 7.7.1992.

Yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P **Aalborg Portland ym.** v. komissio. Julkisasiamies Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer, annettu 11.2. 2003.

Asia C-280/06, **ETI ym.** v. komissio. Julkisasiamies Kokott, annettu 3.7.2007.

Kansallinen oikeuskäytäntö (Suomi)

Korkein hallinto-oikeus (KHO)

KHO:2009:83

Korkein oikeus (KKO)

KKO:1997:17

KKO 2008:20

KKO:2014:72

KKO:2015/17

KKO:2016:11

KKO:2016:26

Hovioikeudet (HO)

Helsingin hovioikeuden tuomiot S14/1364-S14/1403. Tuomioiden numerot: 1449-1459 ja 1461-1489, tuomioiden antamispäivä 20.10.2016.

Käräjäoikeudet (KO)

Helsingin käräjäoikeuden tuomio L 09/49467, Espoon kaupunki v. Lemminkäinen Oyj, tuomion antamispäivä 28.11.2013.

Markkinaoikeus (MAO)

MAO:441/07 Asfalttikartelli, dnro 94/04/KR, tuomion antamispäivä 19.12.2007.

Virallislähteet

Euroopan unioni

Primäärioikeus

Perusoikeuskirja

Euroopan unionin perusoikeuskirja, EUVL, N:o C 326, 26.10.2012, s. 391.

Sopimus Euroopan Unionista

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto. EUVL, N:o C 83, 30.3.2010, s. 13. (SEU)

Sopimus Euroopan unionin toiminnasta

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto. EUVL, N:o C 83, 30.3.2010, s. 47. (SEUT)

Sekundäärioikeus

Direktiivi 2014/104/EU

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU, annettu 26 päivänä marraskuuta 2014, tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, EUVL L 349/1 (2014). (Kilpailudirektiivi)

Neuvoston asetus 1/2003

Neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003, annettu 16.12.2002, perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta. EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1-28. (Täytäntöönpanoasetus)

Muu EU:n virallisaineisto

Ashurstin raportti

Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules, Comparative Report, 31.8.2004. Ashurst. Prepared by Denis Waelbroeck, Donald Slater and Gil Even-Shoshan.

COM(2013) 404 final

Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta

kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin. Strasbourg, 11.6.2013. (direktiiviehdotus)

COM(2014) 453 final

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle, Kymmenen vuotta kilpailuoikeuden täytäntöönpanon valvontaa asetuksen (EY) N:o 1/2003 nojalla. Saavutukset ja tulevaisuudennäkymät.

COM(2005) 672 final

Komission vihreä kirja yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvista vahingonkorvauskanteista. (Vihreä kirja)

COM(2008) 165 final

Komission valkoinen kirja yhteisön kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvista vahingonkorvauskanteista. (Valkoinen kirja)

Komissio 2013/C 167/07

Komission tiedonanto vahingon määrittämisestä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklan rikkomisesta johtuvissa vahingonkorvauskanteissa, EUVL C 167, 13.6.2013, s. 19–21. (Komission tiedonanto vahingon määrittämisestä 2013)

SEC(2005) 1732

Commission staff working paper – Annex to the Green Paper Damages actions for breach of the EC antitrust rules. Bryssel 19.12.2005.

SEC(2008) 404

Commission staff working paper accompanying the White Paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules.

SEC(2010) 411 final

Komission tiedonanto, annettu 10 päivänä toukokuuta 2010: Suuntaviivat vertikaalisista rajoituksista. Bryssel 10.5.2010.

SWD(2013) 203 final

Komission yksiköiden valmisteluasiakirja, Vaikutustenarviointiraportti, EU:n kilpailusääntöjen rikkomisesta johtuvat vahingonkorvauskanteet, Strasbourg 11.6.2013. (Komission vaikutustenarviointiraportti 2013)

SWD(2013) 204 final

Komission yksiköiden valmisteluasiakirja, tiivistelmä vaikutusten arvioinnista, EU:n kilpailusääntöjen rikkomisesta johtuvat vahingonkorvauskanteet. Oheisasiakirja ehdotukseen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin. Strasbourg 11.6.2013 SWD(2013) 204 final.

Kansallinen virallisaineisto

HE 83/2016 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ja kilpailulain muuttamisesta.

HE 109/2005

Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

KKV 1198/61/01

Esitys markkinaoikeudelle kilpailurikkomuksen määrittämisestä erälle asfalttialalla toimiville yrityksille kilpailunrajoituslain 5 §:ssä ja 6 §:ssä kielletystä hinta- ja tarjousyhteistyöstä, markkinoiden jakamisesta sekä tietojenvaihdosta. Julkinen versio.

TaVM 20/2016

Talousvaliokunnan mietintö 20/2016: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ja kilpailulain muuttamisesta.

TEM 46/2015

Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan työryhmän mietintö, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, Kilpailukyky 46/2015. Julkaistu 06/2015.

TEM, vastine hallituksen esitykseen 83/2016

Vastine: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ja kilpailulain muuttamisesta, HE 83/2016 vp, annettu 31.8.2016. (HE vastine 2016)

Lausunnot***Asianajajaliitto***

Asianajajaliiton lausunto 10.9.2015, ”Hallituksen esitysluonnos laiksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ja laiksi kilpailulain muuttamisesta”. (Asianajajaliiton lausunto 10.9.2015)

Elinkeinoelämän keskusliitto, EK

Lausunto kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevasta työryhmän mietinnöstä, 11.9.2015 (EK:n lausunto 11.9.2015).

Hannes Snellman

Lausunto kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan työryhmän mietinnöstä (46/2015), 11.9.2015. (Hannes Snellmanin lausunto 11.9.2015)

Helsingin Käräjäoikeus

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä laeiksi kilpailuoikeudellista vahingonkorvauksista ja kilpailulain muuttamisesta (HE 83/2016 vp), 6.6.2016. (Helsingin KO:n lausunto asiasta HE 83/2016 vp, 2016)

Kalliokoski, Toni

Toni Kalliokosken lausunto 10.9.2015, ”Lausunto kilpailuoikeudellisista vahingonkorvausta koskevasta työryhmän muistiosta (lausuntopyyntö TEM/039:00/2014)”. (Kalliokosken lausunto 10.9.2015)

Kuntaliitto

Lausunto kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan työryhmän mietinnöstä, Dnro 1245/03/2015, 8.9.2015. (Kuntaliiton lausunto 2015)

Lausuntoyhteenveto, TEM

Lausuntotiivistelmä kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevasta lakiehdotuksesta, 15.12.2015. (Lausuntoyhteenveto 15.12.2015, TEM)

Asianajotoimisto Procopé & Hornborg

Lausunto Hallituksen esitysluonnoksesta laiksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ja laiksi kilpailulain muuttamisesta, 11.9.2015. (Procopé & Hornborg 2015)

Suomen kilpailuoikeudellinen yhdistys ry 11.9.2015

Lausunto työ- ja elinkeinoministeriölle kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevasta mietinnöstä (TEM/039:00/2014). 11.9.2015. (SKY lausunto)

Internet-lähteet

Almunia, Joaquin: puhe 10.9.2014

Joaquin Almunia, Vice President of the European Commission responsible for Competition Policy, Speech ”Looking back at five years of competition enforcement in the EU, Global Antitrust Enforcement Symposium (Georgetown) Washington, 10 September 2014.

29.12.2016 saatavilla osoitteessa: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-588_en.htm

Edilex-uutinen

Helsingin hovioikeuden tuomiot asfalttikartelli-asioissa – kunnille tuomitut korvaukset vaihtelevat vajaasta 20.000 eurosta lähes 5 miljoonaan euroon. Julkaistu 20.10.2016 (Edilexin uutinen HelHO:n tuomioista asfalttikartelliasiasiassa)

28.12.2016 saatavilla osoitteessa: <https://www-edilex-fi.libproxy.helsinki.fi/uutiset/49942>

European Commission, Speech/13/887:

Joaquín Almunia, Vice President of the European Commission responsible for Competition Policy: Antitrust damages in EU law and policy. College of Europe GCLC annual conference. Brussels, 7 November 2013. (Komission varapresidentin puhe 13/887)

30.12.2016 saatavilla osoitteessa: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-887_en.htm

Italianeri, Alexander, Director-General for Competition

Alexander Italianerin puhe 14.6.2013, ”Competition Law within a framework of rights and the Commission's proposal for a Directive on anti-trust damage actions”. (Italianerin puhe 2013)

6.1.2017 saatavilla osoitteessa: http://ec.europa.eu/competition/speeches/text/sp2013_06_en.pdf

Joenpolvi, Katri

Case Note: Finnish Asphalt and Timber Cartel Damages Cases. *International Bar Association*. (Joenpolvi 2016)

2.1.2017 saatavilla osoitteessa: <http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=51002e4a-f928-42fe-9abc-c1dc527cfc06#economic>

Kluwer competition law blog

Individual Liability for Cartel Infringements in the EU: An Increasingly Dangerous Minefield. 2013. Slotboom, Marco, Kluwer competition law blog, julkaistu 25.4.2013. (Slotboom 2013)

7.1.2017 saatavilla osoitteessa:

<http://kluwercompetitionlawblog.com/2013/04/25/individual-liability-for-cartel-infringements-in-the-eu-an-increasingly-dangerous-minefield/>

Komission lehdistötiedote 21.2.2007

”Kilpailu: Komissio määräsi yli 990 miljoonan euron sakot hissi- ja liukuporraskartellille”, julkaistu 21.2.2007.

1.1.2017 saatavilla osoitteessa: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-07-209_fi.htm

Nordic Competition blog

Finland about to implement the eu damages directive. Posted in Uncategorized on 01/07/2016 by Salla Mäntykangas-Saarinen. (Nordic competition blog 2016)

6.1.2017 saatavilla osoitteessa: <http://www.nordiccompetitionblog.com/?p=659>

Yves Botteman, Camille Keres, Produced in partnership with Steptoe and Johnson LLP

The economic continuity principle. May, 2015. (Steptoe & Johnson, 2015)

6.1.2017 saatavilla osoitteessa:

http://www.steptoel.com/assets/htmldocuments/The_economic_continuity_principle%203.pdf

1. Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaksi

Euroopan unionin (EU) oikeuden näkökulmasta yksityisoikeudelliset oikeussuhteet ovat vähitellen saavuttaneet tärkeemmän aseman kilpailuoikeudellisessa toimintaympäristössä, jossa on vakiintuneesti painotettu julkisoikeudellisia tavoitteita viranomaisten roolin ollessa keskeinen.¹ Kilpailuoikeuden yksityisoikeudellinen täytäntöönpano, johon kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus myös kuuluu, on tämän kehityksen myötä alkanut saada vahvempaa sijaa EU-oikeudessa.² Muutos on ollut selkeästi havaittavissa Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) ratkaisukäytännössä. Unionin oikeuskäytännössä tapahtuneiden muutosten seurauksena taustatyö käynnissä olevalle muutokselle on tapahtunut suurelta osin komissiolähtöisesti 2000-luvun alkupuolelta alkaen.

Komission nimenomaisena tarkoituksena on ollut vahvistaa yksityisoikeudellisen kilpailuoikeuden asemaa ja painottaa jäsenvaltioiden kansallista toimivaltaa soveltaa unionin kilpailuoikeudellisia sääntöjä.³ Kilpailuoikeudellisilla säännöillä tarkoitetaan tässä tutkielmassa Sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta⁴ (SEUT) 101 tai 102 artiklan taikka kansallisen oikeuden vastaavia kilpailuoikeudellisia ydinsääntöjä. Kilpailuoikeudellisen kehityksen on viime vuosikymmeninä nähty jakautuvan kolmeen vaiheeseen, joista viimeisin koskee nimenomaan yksityisoikeudellisen soveltamisen vahvistumista EU:n kilpailuoikeudessa.⁵ Tässä kehitysvaiheessa pinnalla on ollut yksityisten oikeus vedota kiellettyjä kilpailunrajoituksia koskeviin SEUT 101 ja 102 artikloihin suojatakseen omaa yksityistä asemaansa.⁶ Kilpailunrajoituksilla aiheutetut vahingot ja niiden oikeudellinen arviointi ovat myös kiinnostaneet tuomioistuimia, sillä vastuukysymykset ovat olleet viime vuosina selvästi esillä sekä EU-tuomioistuimissa⁷ että kansallisissa oikeusasteissa.

---

¹ Ks. Esim. Leczykiewicz 2013, s. 199–221. Leczykiewicz tarkastelee yksityisoikeudellisten oikeussuhteiden merkitystä erityisesti niissä tilanteissa, joissa EU-oikeudellisia normeja on rikottu ja rikkomisesta seuraa vahingonkorvausvastuu.

² Frede 2011, s. 3 “Credit for the system of private enforcement may be claimed by the European Court of Justice (‘the Court’) in the course of over 50 years of case law.”

³ Ks. Esim. Artikkelin aiheesta: “Competition litigation in the EU and the UK after the 2014 Antitrust Damages Directive”, Andreangeli 2016, s. 1-2.

⁴ Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto. EUVL, N:o C 83, 30.3.2010, s. 47.

⁵ Ks. Kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen soveltamisen kehityssuuntia kuvaava artikkeli, Aine 2012, s. 439.

⁶ EU Commissions Vice president Joaquín Almunia, Speech: Antitrust damages in EU law and policy, Bryssel 7.11.2013.

⁷ EU-tuomioistuimella viitataan tässä sekä varsinaiseen unionin tuomioistuimeen että unionin yleiseen tuomioistuimeen.

Kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen kehitys ei kuitenkaan ole ollut nopeaa. Kehityksen suurimpana esteenä on ollut ja on edelleen selkeiden oikeussääntöjen puute.⁸ Tämä johtuu pitkälti siitä, ettei EU:ssa ole ollut olemassa asianmukaista vahingonkorvauskanteita koskevaa yhdenmukaista sääntelyä. Kilpailuoikeudellista vahingonkorvausvastuuta eksplisiittisesti koskevaa unionin oikeutta ei ole ollut oikeastaan lainkaan ennen kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskevan direktiivin 2014/104/EU⁹ kansallista voimaantuloa vuoden 2016 joulukuussa. Siltäkin osin kuin sääntelyä on kansallisesti ollut olemassa, se on poikennut huomattavasti sisällöltään jäsenvaltioiden välillä.

Yksityisoikeudellisten kysymysten sääntely alalla on ollut ja on pääosin edelleen kansallista. Näin ollen toimintaedellytykset myös kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuuriskin näkökulmasta ovat yhä tänä päivänä unionin alueella epäyhdenvertaiset.¹⁰ Direktiivillä ja yleisesti ottaen komission kehittämistoimenpiteillä on ensisijaisesti pyritty yhtenäistämään kansallisia eroja kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen soveltamisen alalla, mutta myös yhdenmukaistamaan julkis- ja yksityisoikeudellista soveltamista. Kilpailuoikeuden hajautunut soveltaminen jäsenvaltioiden ja EU:n toimielinten välillä, ja lisäksi soveltamisen kaksi prosessilinjaa, julkisoikeudellinen ja yksityisoikeudellinen, tuottaa ymmärrettävästi haasteita oikeudenalan kehittymiselle. Myöskään lukuisat leikkauskohdat ja ristikkäisvaikutukset muiden oikeudenalojen kanssa¹¹ eivät tee soveltamisen tai sääntelyn kehityskulkua yksinkertaisemmaksi. Tämä korostuu vielä erityisesti yksityisoikeudellisen soveltamisen puolella, missä jäsenvaltioiden kansallisella prosessiautonomialla on erityinen vaikutus.

Prosessuaalinen autonomia eli kansallinen toimivalta säättää tarvittavista keinoista unionin oikeuden toteuttamiseksi, ja toisaalta kilpailuoikeudellista täytäntöönpanoa koskevat tehokkuusvaatimukset¹², ovat nostaneet erityisesti kilpailuoikeudellista vahingonkorvausvastuuta koskevan direktiivin valmisteluvaiheessa esiin kiinnostavia kysymyksiä. Yksi sellainen on *taloudellisen seuraannon vastuuopin* soveltamisen mahdollisuus yksityisoikeudellisen kilpai-

---

⁸ Havu – Kalliokoski–Wikberg 2010, s. 2.

⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU, annettu 26.11.2014, tietyistä säännöistä joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin. Myöhemmin myös ”direktiivi”.

¹⁰ Tiivistelmä vaikutusten arvioinnista, SWD(2013) 204 final, s. 2. Vahingonkorvausinstituution aseman epäselvyydestä myös Wils 2008, s. 147 sekä Havu–Kalliokoski–Wikberg 2010, s. 147–148, missä on todettu kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen oikeudellisen aseman olevan EU-tasolla vielä hyvin epäselvä ja sisältävän monia vaikeasti ennakoitavia epävarmuustekijöitä, mistä syystä yritysten voi olla vaikea ennakoida mahdollisesti aktualisoituvia vastuuriskejä.

¹¹ Tässä viitataan lähinnä kansalliseen vahingonkorvausoikeuteen, prosessioikeuteen sekä sopimus- ja velvoiteoikeuteen.

¹² Tehokkuusvaatimuksesta ja kansallisesta prosessiautonomiasta mm. Jones–Sufriin 2011, s. 1185–1186.

luoikeuden alalla. Taloudellisen seuraannon määritelmän mukaan vastuu perustetaan tietyn liiketaloudellisen toiminnan kokonaisuuteen ja jatkuvuuteen, jolloin vastuu on riippumaton oikeushenkilön identiteetistä.¹³

Niin sanotun *henkilökohtaisen vastuun periaatteen*¹⁴ mukaan kilpailurikkomuksesta katsotaan ensisijaisesti olevan vastuussa se, joka harjoitti kyseistä liiketoimintaa rikkomisen tapahtumahetkellä. Näin on lähtökohtaisesti siitä huolimatta, vaikka yrityksen toiminta sittemmin vastuun aktualisoituessa olisi jo siirtynyt toisen tahon vastuulle. Henkilökohtaisen vastuun periaatteen kaavamaisen soveltamisen vaarana on, että jos yrityksen alkuperäistä omistajaa ei kuitenkaan ole enää olemassa tai tämä ei harjoita enää mainittavaa taloudellista toimintaa, kilpailurikkomuksesta määrätty seuraamus uhkaa jäädä täysin tehottomaksi. Tällöin määrättyjen seuraamusten perimmäinen tarkoitus, kilpailusääntöjen tehokas täytäntöönpano ja toimivat sisämarkkinat, jäävät saavuttamatta. Kilpailusääntöjen tehokas täytäntöönpano voi siten vaarantua, mikäli henkilökohtaisen vastuun pääsäännöstä ei voitaisi poiketa.

Tämä kysymys on nykyoikeustilan valossa melko ongelmallinen.¹⁵ Taloudellista seuraantoa ja sen soveltamismahdollisuutta koskeva oikeudellinen epäselvyys kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen piirissä on käytännön liike-elämässä taloudelliselta kannalta huomattava epävarmuustekijä. Liike-elämässä rakenteelliset muutokset ovat huomattavan yleisiä ja merkittävä osa nykyaikaista liiketoimintaa. Tätä todellisuutta ei myöskään EU-kilpailuoikeuden yksityisoikeudellinen soveltamisympäristö voi sivuuttaa. Koska riskien ennakoinnilla on merkittävä osa harkittaessa yritystoiminnan muutoksiin tähtääviin toimenpiteisiin ryhtymistä, on löydettävä vastauksia epäselviin kysymyksiin, jotta voidaan tosiasiallisesti turvata toimivat kilpailumarkkinat. Näin ollen on selvää, että kysymys taloudellisen seuraannon olemassaolosta ei voi jäädä avoimeksi, vaan sen aseman kyseenalaisuus on oikeustieteen keinoin pyrittävä ratkaisemaan.

1.2 Kysymyksenasettelu ja aiheenrajaukset

Tutkielmassa käsitellään taloudellista seuraantovastuuta koskevan vastuuopin soveltumisen mahdollisuutta kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen. Aihetta lähestytään seuraannonsaajan vastuuriskin näkökulmasta, mitä koskeva pohdinta on yleisesti jäänyt hieman vähemmälle huomiolle vahingonkorvaukseen oikeutettujen henkilöpiiriä koskevan tutkimuksen rin-

---

¹³ Seuraantovastuun muodot ja erot niiden välillä on hahmotettu tässä tutkielmassa samoin kuin se on esitetty teoksessa Alkio–Wik 2009, s. 771.

¹⁴ Ks. aiheesta esim. Whish–Bailey 2012, s. 98.

¹⁵ Alkio–Wik 2009, s. 770–771.

nalla. Vastuutahon näkökulmasta asetettujen tutkimuskysymysten avulla avautuu mahdollisuus arvioida taloudellisen seuraantovastuun potentiaalisia vaikutuksia liike-elämän muutoksissa, joissa vastuuoppi¹⁶ saattaisi aktualisoitua ja joissa se voisi seuraannonsaajan taloudellisen riskin kannalta arvioituna johtaa hyvinkin hankaliin tilanteisiin. Taloudellisen seuraannon soveltumista kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen tarkastellaan myös oikeusteoreettisemmin positiivisen oikeusvoimavaikutuksen, eli *res judicata* –vaikutuksen näkökulmasta.

Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus on hahmotettu tutkielmassa enemmän prosessuaalisena oikeutena tai oikeuskeinona kuin puhtaana aineellisena oikeutena.¹⁷ Tämä on perusteltua, sillä oikeutta vahingonkorvaukseen voidaan pitää prosessuaaliseen autonomiaan sisältyvänä menettelyllisenä oikeutena, jonka avulla voidaan toteuttaa kilpailuoikeuden aineellisoikeudellisia tavoitteita.¹⁸ Näin ollen kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus nähdään muihin edellä mainittuihin oikeudenaloihin tukeutuneena välineenä, joka luo edellytyksiä kilpailuoikeuden päämäärien toteutumiseksi. Lisäksi tutkimuksessa seuraantovastuun tarkastelu rajoittuu ainoastaan varsinaiseen taloudelliseen seuraantovastuuseen, joten emo- ja tytäryhtiön konserniomistukseen perustuva seuraantovastuu sekä tosiasialliseen määräysvaltaan perustuva seuraantovastuu jäävät tarkastelun ulkopuolelle.

Tutkimuksen ydinkysymystä lähestytään EU-kilpailuoikeuden ja tarvittavilta osin myös kansallisen prosessiautonomian näkökulmista. Näistä lähtökohdista määritellään ensiksi oikeudellinen viitekehys tutkittavalle ongelmalle. Tutkimus keskittyy kuitenkin EU-kilpailuoikeudellisiin lähtökohtiin, erityisesti perustavanlaatuisiin oikeudellisiin periaatteisiin, kuten tehokkuuteen ja oikeusvoimavaikutukseen¹⁹ ja niiden kansalliseen täytäntöönpanoon vaikuttavaan kansalliseen oikeuteen. Vaikka kyseessä on EU-oikeudellinen tutkielma, aihetta on soveltuvin osin läpi tutkielman tarkasteltu suhteessa kansalliseen sääntelyyn ja oikeuskäytäntöön, jotta oikeudelliselle ongelmalle on voitu osoittaa konkreettisia soveltumistilanteita. Tällä tavoin on luotu mahdollisuus tutkia reaalielämässä aktualisoituneita oikeusongelmia, jotka muodostavat tutkielman ytimen.

---

¹⁶ Whish–Bailey 2012, s. 102–103.

¹⁷ Ks. Havu 2013, s.264 Termin ”Oikeus” monimerkityksellisyydestä. Aiheesta konkreettisesti Asia C-453/99 Kok. 2001, s. I-6297 Courage, kohdat 25–27 sekä 29. Ks. Myös Asia C-199/11 Otis, kohdat 41–43, sekä Asia C-213/89 Factortame, Kok. 1990, s. I-2433, kohta 19.

¹⁸ Ks. Havu 2013, s. 266–267 valitun kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen hahmotustavan tueksi.

¹⁹ Tuomion sitovuudesta käytetään prosessioikeudessa nimitystä oikeusvoima, latinaksi *res judicata*. Ks. esim. Frände et al. päivitetty verkkoversio 2014-: VI Tuomio-opit, 2. Tuomion oikeusvoima (luettu 26.12.2016).

Tutkielman kontekstin ja rajauksen näkökulmasta on olennaista huomata, että tutkimuksen kohteena olevat kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen soveltamistilanteet muodostavat tyypillisen esimerkin oikeudellisesta päällekkäisongelmasta usean eri oikeudenalan kesken.²⁰ Kysymys on ongelmasta, johon useat normit tarjoavat erilaisia ratkaisumalleja.²¹ Näihin kaikkiin malleihin ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista ottaa kantaa. Tutkielman ulkopuolelle on rajattu aiheen varsinainen vahingonkorvaus- ja sopimusoikeudellinen tarkastelu sekä erityislainsäädäntöön liittyvät kysymykset. Yhtiöoikeudellisia lähtökohtia on otettu jossain määrin huomioon vastuukysymyksiin liittyviä lähtökohtia hahmoteltaessa suhteessa kilpailuoikeuteen.

Tutkimuksen tavoitteena on arvioida nykyistä oikeustilaa unionin oikeuden ja kansallisen prosessiautonomian tasolla. Tarkemmin tutkielmassa on tavoitteena selvittää taloudellisen seuraantovastuun sisältöä ja vastuuopin tulkintaa unionin oikeuden valossa, ottaen huomioon Suomen prosessiautonomian alainen lainsäädännöllinen viitekehys, jonka puitteissa kilpailurajoituksiin liittyviä vastuusääntöjä voidaan konkreettisesti tulkita. Tavoitteena on edelleen tuoda esiin ongelmia ja näkökulmia, joilla voidaan mahdollisesti luoda suuntaviivoja vastuuopin tulevaisuudelle. Oikeusperiaatteiden ilmentämien arvojen ja tavoitteiden kautta syntyvä mahdollisuus systematisoida kilpailuoikeutta²² antaa edellytykset tämän tutkimuksen toteuttamiselle. Tutkimuskysymykset ovat erityisen relevantteja, sillä taloudellisesta seuraannosta kilpailuoikeudellisessa siviiliprosessissa vallitsee oikeustilan epäselvyys. Kysymys on taloudellisten riskien näkökulmasta merkittävä, ja se on noussut esiin sekä kotimaisessa oikeuskäytännössä²³ että unionin oikeuden kansallisessa täytäntöönpanossa²⁴.

Tutkielmassa pyritään viime kädessä vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- 1. Onko taloudelliseen seuraantoon perustuva vastuuriski olemassa kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen soveltamisympäristössä?*
- 2. Miten taloudellisen seuraannon mukainen vastuuoppi sopii kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen osaksi, erityisesti positiivisen oikeusvoimavaikutuksen näkökulmasta?*

---

²⁰ Aine 2012, s. 448–450. Ks. myös. Oikeudenalojen päällekkäisongelmasta yleisesti Pöyhönen 2000, s. 10.

²¹ Kilpailunrajoitusvahingon korvaamiselle voi löytyä oikeudellinen peruste useasta vaihtoehdoisesta tai rinnakkaisesta lähteestä, sillä vahingonkorvausta koskevaa sääntelyä löytyy ainakin kilpailu- vahingonkorvaus- ja sopimusoikeudellisista säädöksistä, sekä lisäksi joistakin aineellisista erityislaeista. Ks. Aine 2016, s. 13.

²² Aine 2011, s. 195.

²³ Ratkaisuihin ja niiden lähempään tarkasteluun palataan luvussa 6.3.

²⁴ TEM 46/2015 sekä HE 83/2016 vp ja 26.12.2016 voimaan tullut laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista (1077/2016), joihin palataan luvussa 6.2.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja lähdeaineisto

Lähtökohtaisesti tutkielma rakentuu voimassaolevan oikeuden systematisoinnille ja analysoinnille, missä tavoitteena on hahmottaa vallitsevaa oikeustilaa ja punnita sen sallimia tulkinnallisia rajoja määrittää ne kansalliset prosessuaaliset keinot, jotka turvaavat kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun toteutumisen.²⁵ Kyse on siis lähtökohtaisesti perinteisestä lainopillisesta tutkimuksesta. Tutkimusmenetelmät koskevassa kirjallisuudessa on kuitenkin esitetty, että oikeustieteessä ei ole yhteisiä standardisoituja tutkimusmenetelmiä, vaan menetelmät ovat riippuvaisia oikeustieteen osa-alueesta.²⁶ Kilpailunrajoitukset ja etenkin niiden vaikutukset ovat viime kädessä taloudellisia ilmiöitä, joihin liittyy keskeisiä taustaintressejä.²⁷ Taloustieteellinen ote saa tutkielmassa taustavaikuttajan aseman sen ilmetessä lähinnä epäsuorasti esimerkiksi punnittaessa tehokkuusnäkökulmasta eri oikeusnormien tarjoamia tulkintavaihtoehtoja suhteessa niiden muihin kuin tehokkuustavoitteisiin.

Kilpailuoikeudellinen tutkimus edellyttää myös teleologisen tulkintamallin²⁸ käyttöä. Sen hyödyntäminen onkin oikeastaan välttämätöntä käsillä olevan tutkimuskysymyksen käsitelyssä, sillä taloudellista seuraantoa on käsitelty lähinnä vain julkisoikeudellisen seuraamusmaksun puolella. Vahingonkorvausoikeudelliset seuraamukset yksityisoikeudellisena vastuukysymyksenä ovat vielä melko kehittymätön kilpailuoikeudellinen kysymyskenttä. Siten ainoastaan teleologista tulkintaa soveltamalla on mahdollista arvioida nykyistä oikeustilaa konkreettisemmalla tasolla, koska sen avulla on voitu hakea kysymykselle tukea esimerkiksi julkisoikeudellisen soveltamisen puolelta.

Oikeuslähteiden tarkastelun kautta saatavan tiedon avulla lainopillisella metodilla pyritään antamaan vastaus siihen, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö käsiteltävässä oikeudellisessä ongelmassa.²⁹ Tutkimuksen lähdeaineisto koostuu perinteisestä lainopillisesta lähdeaineistosta, jota on pääasiassa voimassaoleva EU-sääntely, EU-oikeudelliset oikeusperiaatteet sekä ratkaisukäytäntö. Tutkimusmateriaalina on käytetty myös relevanttia kotimaista ja ulkomaista oikeuskirjallisuutta, lainvalmisteluaineistoa sekä ennen muuta unionin tuomioistuinten ja unionin oikeutta soveltavien kansallisten tuomioistuinten ratkaisuja. Kilpailuoikeudellista

---

²⁵ Aarnio 1997, s. 36–37.

²⁶ Hirvonen 2011, s. 7. Ks. Myös Aarnio 1997, s. 35–36.

²⁷ Kuoppamäki 2003, s. 25–26.

²⁸ Ks. aiheesta Raitio 2013, s. 214–216, sekä teleologisesta tulkinnasta eurooppaoikeudessa artikkelissa Raitio 2005.

²⁹ Esim. Aineen mukaan oikeustieteellisin keinoin voidaan luoda edellytykset, joiden avulla on mahdollista sovittaa yhteen kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskeva moninainen oikeudellinen aineisto. Aine 2016, s. 655.

vahingonkorvausta on käsitelty viime aikoina melko runsaastikin niin yrityselämässä kuin akateemisen tutkimuksen parissa, mutta varsinaisen ydinkysymyksen tuoreuden ja epämääräisen aseman vuoksi tutkimusaineistoa on ollut tarjolla niukemmin.

Oikeuskäytäntö ja sen tulkitseminen ovat merkittävässä osassa, vaikkakin on syytä huomauttaa, että kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon osalta seuraantoa koskevaa oikeuskäytäntöä ei EU-tasolta toistaiseksi löydy. Näin ollen oikeustapausaineistoa on syytä tarkastella ja peilata julkisoikeudellisen täytäntöönpanon³⁰, eli tässä lähinnä seuraamusmaksua koskevan EU-oikeuskäytännön materiaalia hyödyntäen. Suomen kansallisessa oikeuskäytännössä jo hyvin tunnettu, niin sanottu asfalttikartellitapausten kokonaisuus³¹ on merkittävää tutkimusaineistoa, sillä tapauksessa on käsitelty tämän tutkielman ydinkysymysten kannalta keskeisiä ongelmia, jotka ovat ilmenneet tutkimuksen kohteen kannalta sopivassa oikeudellisessa kontekstissa.

Lisäksi tärkeää materiaalia löytyy kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevan direktiivin 2014/104/EU³² kansalliseen täytäntöönpanoon liittyen, mitä nimenomaan tässä aihepiirissä tulen hyödyntämään. Lainsäädäntöuudistuksen myötä Suomessa julkaistut valmistelumateriaaliin kuuluvat lausunnot, joissa peilataan tärkeitä oikeudellisia sääntelykysymyksiä EU-tuomioistuimen linjauksiin, ovat tämän tutkielman kannalta niin ikään tärkeitä lähteitä. Direktiiviä koskevan kansallisen täytäntöönpanon valmistelussa oli alkuperäiseen työryhmän esitykseen sisällytetty nimenomainen taloudellista seuraantoa koskeva pykälä, joka on herättänyt kilpailuoikeuden alalla laajempaa kiinnostusta, ja innoittanut tutkimaan kyseistä oikeudellista ongelmaa.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielma on jaettu seitsemään päälukuun. Luvun 1 tarkoitus on ollut toimia johdantona tutkielman aiheeseen sisältäen tutkimuskysymysten ja kirjoitusteknisten valintojen esittelyn. Kilpailuoikeuden täytäntöönpanojärjestelmän kokonaisuus, lähtökohdat ja sillä suojattavat

---

³⁰ Kilpailuoikeuden julkisoikeudellinen täytäntöönpano koostuu seuraavista seuraamusvaihtoehdoista: 1. menettelyn kieltäminen ja 2. seuraamusmaksun tai uhkasakon määrääminen. Ks. Aiheesta Kuoppamäki 2014, s. 65.

³¹ Kyseessä on suuri valtakunnallinen asfalttialan keskeisimpien toimijoiden kartelli, joka toimi vuosina 1994–2002. Ks. KHO:2009:83, sekä vahingonkorvauskanteiden osalta annettiin 41 erillistä tuomiota, esim. tuomiot 13/64901 (valtio), 13/64913 (Helsingin kaupunki) ja 13/64929 (Espoon kaupunki). Tässä edellä mainittuihin viitataan yksikössä, koska oikeuskysymykset olivat pääasiassa samat suurimmassa osassa kanteita. Lisäksi tuore Helsingin hovioikeuden ratkaisut Dnro: S 14/1364-S 14/1403, Tuomioiden numerot: 1449–1459 ja 1461–1489.

³² EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI 2014/104/EU, annettu 26 päivänä marraskuuta 2014, tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin.

intressit on esitelty luvussa 2. Samoin siinä on käsitelty tarkemmin jäsenvaltioiden prosessuaalista autonomiaa ja sen ulottuvuuksiin vaikuttavia oikeusperiaatteita. Merkittävimmät oikeusperiaatteet sovellutuksineen on esitelty luvussa 2 kansallisen prosessiautonomian yhteydessä. Luvussa on luotu lyhyt katsaus kilpailuoikeudellisen täytäntöönpanojärjestelmän kokonaisuuteen, jonka osa kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus ja sen kansallinen täytäntöönpano ovat. Luvussa 3 on puolestaan käsitelty kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta käsitteenä ja tutkittu sitä lähemmin oikeudellisena ilmiönä. Myös aiheen liittäminen oikeaan oikeudelliseen kontekstiin sekä sitä kautta relevantit oikeuslähteet on esitetty luvussa 3.

Luvussa 4 on käsitelty ensiksi kilpailuoikeudellisen vastuun lähtökohtia ja kuvattu lyhyesti seuraantovastuun muotoja ja kehitystä unionin oikeuskäytännössä. Luvussa on käsitelty tarkemmin taloudellista seuraantovastuuta oikeudellisena käsitteenä sekä ilmiönä. Vastuuopin ilmenemisolosuhteita ja soveltuvuutta kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun ratkaisemiseksi on myös käsitelty lähemmin. Lisäksi luvussa on nostettu esiin erityisiä taloudelliseen seuraantoon kohdistuvia ongelmakysymyksiä, jotka ovat nousseet oikeuskäytännössä esille. Luvussa 5 on tarkasteltu oikeusvoima- ja todistusvaikutusta rikkomuspäätöksen ja vahingonkorvaustuomion keskinäisessä suhteessa, mikä on merkittävä osa taloudellisen seuraannon aseman määrittämistä siviiliprosessissa. Luvussa 6 on tuotu esiin Suomen kansallinen oikeustila ja keskeisimpiä oikeustapauksia, joiden avulla on voitu hahmottaa kansallisen kilpailuoikeuden kontekstissa taloudellisen seuraannon asemaa. Luvuissa 5 ja 6 on esitetty oikeusongelmien käytännön sovellutuksia, joiden osalta on katsottu tarpeelliseksi esittää lopuksi lukukohtaisesti kokoavia havaintoja. Luku 7 toimii yhteenvetona aiemmin esitetyille, ja siinä tuodaan kootusti esiin kirjoittajan johtopäätelmät asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

2. Kilpailuoikeuden yksityisoikeudellinen täytäntöönpano

2.1 Kilpailuoikeuden täytäntöönpanojärjestelmän lähtökohdat ja suojan piiri

Unionin kilpailuoikeudessa keskeisimmän aineellisoikeudellisen ytimen muodostavat SEUT 101 ja 102 artiklat. Ensimmäinen koskee yleisesti sellaisia sisämarkkinoille soveltumattomia ja kiellettyjä toimenpiteitä, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua sisämarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy.³³ Artiklassa on lueteltu ne toimenpiteet, jotka erityisesti täyttävät edellä luetellut vaatimukset kilpailunrajoittamisesta. Jälkimmäinen artikla puolestaan koskee kiellettyä määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä.³⁴ Edellä mainittujen sääntöjen rikkomisesta on unionin oikeudessa asetettu seuraamuksia, jotka jaetaan julkis- ja yksityisoikeudellisiin seuraamuksiin.³⁵ Ensiksi mainitulla viitataan lähinnä julkisoikeudellisen seuraamusmaksun asettamiseen, kun jälkimmäisessä on kyse vahingonkorvaus- tai pätemättömyysseuraamuksesta.

Kilpailuoikeudellisilla säännöillä on kokonaisuudessaan sekä ennaltaehkäisevä että hyvityksellinen funktio.³⁶ Unionin kilpailuoikeuden täytäntöönpanojärjestelmää voidaan kuvata dualistiseksi: täytäntöönpanojärjestelmä jakautuu edellä mainitusti kahteen prosessuaalisesti erilliseen täytäntöönpanomuotoon, julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon sekä yksityiseen, siviiliprosessuaaliseen täytäntöönpanoon.³⁷ Prosessit tähtäävät eri seuraamuksiin, mutta ovat kuitenkin käytännössä kiinteästi riippuvaisia toisistaan.³⁸ Jotta voitaisiin asianmukaisesti tarkastella kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen roolia osana kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen täytäntöönpanoa, ja erityisesti taloudellisen seuraannon periaatetta sen osana, on välttämätöntä tuntea ne tavoitteet, joihin vahingonkorvauskanteisiin perustuvalla kilpailuoikeudellisella täytäntöönpanolla ylipäänsä pyritään.

---

³³ SEUT 101 artikla. Ks. myös SEC(2010) 411 final, luku VI.

³⁴ SEUT 102 artikla.

³⁵ Mainituista jälkimmäisen merkityksen on oletettu tulevaisuudessa kasvavan suhteessa ensimmäiseen, ja muun muassa komissio on tehnyt pitkään töitä yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon aseman vahvistamiseksi. Ks. Basedow 2007, s. 30-31. Oikeuskirjallisuudessa on Courage- tapauksen jälkeen voimakkaasti otettu kantaa siihen, että oikeustila vaatii kehittyäkseen uusia sääntöjä, minkä pohjalta komissio teki direktiiviehdotuksen 2013 direktiiviksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista 2014/104/EU, joka pantiin kansallisesti täytäntöön 27.12.2016. Ks. Vahingonkorvausinstituution kehityksestä Gamble 2014, sekä Alkio-Wik 2009, s. 743-744.

³⁶ Aine 2016, s. 649.

³⁷ Oikeuskirjallisuudessa esim. Frese 2011, joka on artikkelissaan käsitellyt julkis- ja yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon yhteensovittamista kattavasti, ja tuotu esiin dualistisen järjestelmän ongelmia.

³⁸ Kuten Wils toteaa: "Even if they are aimed at different objectives, public antitrust enforcement and private actions for damages have effects on each other." Ks. Wils 2009, s. 19-27. Wils on käsitellyt prosessien vaikutusta myös toiseen suuntaan, eli vahingonkorvausratkaisun vaikutuksia julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon, mihin ei ole kuitenkaan tässä tutkielmassa tarkoitusta syventyä.

Soveltamisjärjestelmän ymmärtäminen edellyttää järjestelmän tarkastelua ja hahmottamista yhtenä kokonaisuutena.³⁹ Unionin yleinen kilpailupoliittinen tavoite on suojella kilpailua, ei yksittäisiä kilpailijoita.⁴⁰ SEUT 101 ja 102 artikloiden tehokkaan täytäntöönpanon tärkeys tehokkaiden sisämarkkinoiden yhdentymisen kannalta on kiistaton, joten toimivaa kilpailua voidaan laajasti hahmotettuna pitää myös osana sisämarkkinaoikeudellisia tavoitteita.⁴¹

Unionin kilpailuoikeuden julkisoikeudellisella ja yksityisoikeudellisella täytäntöönpanolla on kuitenkin osittain toisistaan eroavia tavoitteita.⁴² Julkisoikeudellisella täytäntöönpanolla pyritään yleisesti minimoimaan markkinahäiriöt,⁴³ missä seuraamusmaksun suuruus toimii ennaltaehkäisevästi kehottaen elinkeinonharjoittajia välttämään kyseisiä sakkomaksuja kokonaan. Julkisoikeudellinen täytäntöönpano suojelee melko leimallisesti julkista etua. Vahingonkorvausvastuun ensisijaisena tarkoituksena on sen sijaan turvata kilpailunrajoituksen johdosta vahinkoa kärsineen taloudellinen asema, ja näin ollen yksityisten oikeudellisen aseman suojaaminen korostuu.⁴⁴ Jäsenvaltioiden kansallisilla tuomioistuimilla on tärkeä rooli kilpailusääntöjen soveltamisessa, varsinkin yksityisoikeudellisessa täytäntöönpanossa.⁴⁵ Kilpailuoikeuden yksityisoikeudelliset seuraamukset ovat siviilioikeudellinen pätemättömyys ja vahingonkorvausvastuu.⁴⁶

Kilpailuoikeudelliset seuraamukset määrätään elinkeinonharjoittajalle tai niiden yhteenliittymälle, eli puhutaan tietyistä taloudellisesta kokonaisuudesta.⁴⁷ Merkittävää on kuitenkin se, että kilpailuoikeudellinen määräysvalta ulottuu laajemmalle kuin yhtiöoikeudessa tunnustettu muodollinen määräysvalta, koska se voi ylittää yhtiöoikeudellisen yrityskäsitteen rajat.⁴⁸ Elinkeinotoiminnan jatkuvuuteen perustuvaan yritys-käsitteeseen palataan tuonnempana luvussa 4.1.2.

---

³⁹ Havu–Kalliokoski–Wikberg, s. 17, jossa on käsitelty kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen tavoitteita.

⁴⁰ Leivo et al. 2012, s. 45. Kilpailuprosessia suojataan loppukädessä kuluttajien edun nimissä.

⁴¹ Leivo et al. 2012, s. 50. Ks. Myös komission vertikaaliset 101 artiklaa koskevat suuntaviivat (2010), suuntaviivojen tarkoitukset kohta 7, s. 6. Ks. lisäksi Raitio 2016, s. 699–700 kilpailuoikeudesta osana sisämarkkinaoikeudellista kokonaisuutta.

⁴² Wils 2009, s. 15–19.

⁴³ Yleis- ja erityisestäävyyden tavoitteista komission tiedonanto vahingon määrittämisestä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklan rikkomisesta johtuvista vahingonkorvauskanteista, EUVL, N:o C 167, 13.6.2013, s. 19–21. ks. erityisesti kohta 1. Ks. myös oikeuskirjallisuudesta Ks. Castrén-Puskala 2015, s. 382 sekä alaviite 9 lähteineen.

⁴⁴ Castrén-Puskala 2015, s. 382–383.

⁴⁵ Direktiivin 2014/104/EU johdanto-osan kohdat 2 ja 3. Ks. lisäksi artikkeli kilpailuoikeudellisesta täytäntöönpanosta ja sen kokonaisuuden tavoitteista Wils 2009, erityisesti s. 5 eteenpäin. Wils on jaotellut täytäntöönpanon tehtävät kolmeen eri alaotsikkoon, jotka ovat 1. Clarifying and developing the antitrust prohibitions, 2. Deterrence and punishment, 3. The pursuit of corrective justice through compensation.

⁴⁶ Esim. Aalto-Setälä et al. 2016, luku 11 s. 586 alkaen.

⁴⁷ Aalto-Setälä et al. 2016, s. 576.

⁴⁸ Ibid.

Unionin kilpailuoikeuden päätavoitteena on myös sisämarkkinoiden esteiden ehkäiseminen ja toimivuuden takaaminen.⁴⁹ Unionin tuomioistuin onkin todennut tapauksessa *Continental Can*⁵⁰, että ilman kilpailusääntöjä moni unionin perussopimusten tasoinen sääntö jäisi vaille todellista merkitystä. Materiaaliset oikeudet ilman menettelyllisiä takeita muodostuvat helposti illusatorisiksi oikeuksiksi, joiden käytännön merkitys on rajallinen.⁵¹ Jäsenvaltioiden lainsoveltajille sekä lainsäätäjille jää prosessiautonomian nojalla merkittävä rooli oikeuksien toteuttamisen varmistamisessa.

2.2 Kansallinen prosessiautonomia

Kilpailuoikeuden yksityisoikeudellinen täytäntöönpano perustuu jäsenvaltioiden tasolla tapahtuvaan kilpailuoikeudellisten sääntöjen soveltamiseen. Prosessuaaliset keinot kilpailuoikeuden tehokkaalle toteuttamiselle on pääosin jätetty kansallisen prosessiautonomian nojalla kansalliseen harkintavaltaan, sikäli kuin niistä ei ole unionin oikeudessa säännelty. Kansallisesti sovellettava oikeus muodostuu unionin relevantin oikeuden ja vastaavien kansallisten oikeussääntöjen muodostamasta kokonaisuudesta. Unionin kilpailuoikeudellisten sääntöjen soveltuminen kansallistasolla ratkaistavaan tapaukseen puolestaan määräytyy niin sanotun *kauppavaikutuskriteerin*⁵² perusteella.

Prosessuaalinen autonomia on määritelty ja tunnustettu unionin primäärioikeuden tasolla. Sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta (SEU) 19 artiklan 1 kohdassa on todettu kansallisesta prosessiautonomiasta, että jäsenvaltiot säätävät tarvittavista muutoksenhakekeinoista tehokkaan oikeussuojan takaamiseksi unionin oikeuteen kuuluvilla aloilla.⁵³ Euroopan unionin perusoikeuskirjan 47 artiklan 2 kohdassa taataan lisäksi oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin toteamalla, että jokaisella, jonka unionin oikeudessa taattuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokkaat oikeussuojakeinot tuomioistuimessa.⁵⁴ Vaikuttuneesti unionin oikeuskäytännössä on todettu prosessuaalisesta autonomiasta ja unionin oikeuden toteuttamisesta seuraavaa:

”... kunkin jäsenvaltion sisäisessä oikeusjärjestyksessä voidaan määrittää toimivaltaiset tuomioistuimet ja antaa menettelysäännöt sellaisia oikeussuojakeinoja varten, joilla pyritään turvaa-

⁴⁹ Alkio–Wik 2009, s. 16–19.

⁵⁰ Asia 6/72, *Continental Can*, kohta 24.

⁵¹ Ks. Aine 2012, s. 450 kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen soveltamisen prosessuaalisesta rajapinnasta.

⁵² Kauppavaikutuskriteeristä mm. Leivo et al. s. 154–176. Myös Ojala toteaa, että SEUT 101 ja 102 artikloiden sanamuodon ja unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella voidaan kriteeriä tulkinta siten, että sen soveltamista tulee lähestyä kolmen käsitteen kautta: 1) jäsenvaltioiden välinen kauppa 2) on omiaan vaikuttamaan haitallisesti kilpailuolosuhteisiin ja että 3) em. Vaikutus on lisäksi tuntuva. Ks. Ojala 2011, s.140–141.

⁵³ SEU 19(1) artikla.

⁵⁴ Euroopan unionin perusoikeuskirja 47(2).

maan yhteisön oikeuteen perustuvat oikeussubjektien oikeudet; nämä menettelysäännöt eivät saa olla epäedullisempia kuin ne, jotka koskevat samankaltaisia jäsenvaltion kansalliseen oikeuteen perustuvia vaatimuksia (vastaavuusperiaate), eivätkä ne saa olla sellaisia, että yhteisön oikeudessa annettujen oikeuksien käyttäminen on käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa (tehokkuusperiaate)...”⁵⁵

Kansalliseen prosessiautonomiaan kuuluva kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus voidaan *Havun* mukaan hahmottaa unionin kilpailuoikeuden toteutumisen suojaksi asetettuna oikeuskeinona, jonka sisältö voidaan tarkemmin määrittellä prosessuaalisen autonomian piirissä.⁵⁶ Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvausvastuu hahmotettuna oikeuskeinoksi, toteuttaa unionin oikeudellista *tehokkuusperiaatetta* siviilioikeudellisena vahingonkorvauskanteena.⁵⁷ Edellytyksenä on, että prosessiautonomiaa rajoittavat periaatteet ja asiasta annettu materiaallinen EU-oikeudellinen sääntely otetaan huomioon. Uusi direktiivi esimerkiksi siirtää osan aiemmin kansalliseen lainsäädäntöön kuuluvasta aineksesta EU-oikeuden piiriin, mikä ei koske kuitenkaan niitä ongelmallisia kysymyksiä, joita tässä tutkimuksessa tarkastellaan.

Kansallisen prosessiautonomian laajuudella on käytännön ratkaisutoiminnassa merkitystä myös taloudellisen seuraannon soveltamisen osalta. Tutkielmassa kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus hahmotetaan prosessuaalisena oikeutena, jonka toteuttamisessa on kansallista harkintavaltaa. Siten harkintavallan laajuus vaikuttaa myös taloudellisen seuraantovastuun soveltamiseen ja vastuuopin olemassaolon mahdollisuuksiin yksityisoikeudellisessa täytäntöönpanossa, jos ja kun taloudellisesta seuraannosta ei ole unionin sääntelyä.⁵⁸ Kansallinen prosessiautonomia ei ole rajoittamaton eikä ehdoton, vaan se on dynaaminen kokonaisuus, joka elää unionin oikeuden kehityksen tahdissa.⁵⁹ Unionin oikeuden yleiset oikeusperiaatteet rajoittavat autonomian laajuutta, ja asettavat sen käytölle rajat. Haastavaa on se, että rajat muuttuvat muun oikeudellisen kehityksen kanssa linjassa kulloiseenkin oikeudelliseen ympäristöön, mikä saattaa aiheuttaa epävarmuutta toimintaympäristössä. Kaikki vaikutukset toteutuvat kuitenkin viime kädessä kansallisen prosessiautonomian piirissä, mikä antaa jäsenvaltioille tiettyä määräsvaltaa soveltaa kansallisia keinoja unionin oikeuden täytäntöönpanossa.

---

⁵⁵ Kyseinen ”prosessiautonomia” koskeva lausuma esim. Asia C-260/96 *Spac*, kok. 1998, s. I-07835, kohta 18 sekä Asia C-453/99 *Courage*, Kok. 2001, s. I-6297 kohta 29 sekä asia *Rewę*, tuomion 5 kohta, ja em. asia *Comet*, tuomion 13 ja 16 kohta sekä uudemmassa oikeuskäytännöstä asia C-312/93, *Peterbroeck*, tuomio 14.12.1995, Kok. 1995, s. I-4599, 12 kohta. (Kursivointi lisätty).

⁵⁶ *Havu* 2013, s. 37.

⁵⁷ *Raitio* 2012, s. 417.

⁵⁸ *Craig, De Búrca* 2011, s. 219.

⁵⁹ *Havu* 2013, s. 33–36 EU-näkökulmasta prosessiautonomiaan.

Prosessiautonomian olemassaolo edellyttää, että kyseisessä asiassa ei ole annettu toimeenpanoa koskevaa unionin sääntelyä. Mikäli unionin oikeudessa lausutaan oikeuskeinoa tai täytäntöönpanoa koskevasta kysymyksestä, se rajautuu siltä osin kansallisen prosessiautonomian ulkopuolelle.⁶⁰ Tämä koskee vain sitä tiettyä yksittäistä kysymystä, jota sääntely koskee, muun asiakokonaisuuden edelleen jäädessä kansallisen lainsäädännön määriteltäväksi.⁶¹ Esimerkiksi kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskeva tuore sekundäärisääntely ei täten sulje koko oikeudellista kysymystä ulos prosessiautonomian piiristä, vaan päinvastoin monet kysymykset jäävät edelleen kansallisen prosessiautonomian varaan. Idea on, että kansallisella oikeudella täydennetään sellaisia kysymyksiä, joita EU-sääntely jättää avoimeksi.⁶² Unionin oikeudellinen sääntely ei siis poista prosessuaalista autonomiaa koko asiakokonaisuudesta, mutta kansallisen täytäntöönpanon tulee kuitenkin toteuttaa EU-oikeuden tavoitteita ja noudattaa prosessuaalista autonomiaa rajoittavia periaatteita.⁶³

Kansallisen tuomioistuimen on EU-oikeudellista vahingonkorvausasiaa ratkaistessaan otettava huomioon unionin oikeuden yleiset oikeusperiaatteet, joista merkittävimpinä tehokkuus- ja vastaavuusperiaate.⁶⁴ Tästä syystä kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevaa EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntöä voidaankin sanoa leimanneen tasapainoilu kansallisen prosessiautonomian periaatteen sekä vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteiden välillä.⁶⁵ Tästä on osittain kyse myös taloudellista seuraantoa ja sen olemassaolon edellytyksiä koskevan tutkimuksen ytimestä, mistä syystä eri periaatteiden keskinäisen punninnan voidaan katsoa olevan välttämätöntä myös tässä tutkielmassa.

Tarkempaan tarkasteluun on päädytty ottamaan kaksi seuraantokysymyksen kannalta merkittävintä periaatetta, tehokkuus- ja oikeusvarmuusperiaate, koska juuri nämä periaatteet ovat nousseet esiin tutkimuskysymyksen kannalta relevantissa unionin ja kansallisen tason ratkaisukäytännössä.⁶⁶ Tutkielmassa periaatteiden sisältöä kuvataan nimenomaan kilpailuoikeuden

---

⁶⁰ Havu 2013, s. 33. Ks. Myös Galetta 2011, s. 12–13 ja 47–59.

⁶¹ Ks. Havu 2013, s. 248–250, missä käsitelty prosessiautonomian toimintaperiaatteiden laajuutta tarkemmin.

⁶² Craig–de Burga 2011, s. 322–323.

⁶³ Lähinnä tässä viitataan tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteeseen. Ks. Esim. Havu 2013, s. 35–36.

⁶⁴ Tästä esim. Jones-Beard 2002, s. 3 eteenpäin “The relationship between national and Community law: the principles of national procedural autonomy, equivalence and effectiveness”.

⁶⁵ Castrén-Puskala 2015, s. 383.

⁶⁶ Keskeisimmät kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen liittyvät unionin tuomioistuimen oikeustapaukset, kuten Asia C-453/99 Courage, Kok. 2001, s. I-6297, sekä Yhdistetyt asiat C-295/04 – C-298/04, Manfredi. Kok. 2006, s. I – 6619 ja tuoreemmasta oikeuskäytännöstä Asia C-557/12, Kone. Lisäksi taloudellista seuraantoa koskevista tapauksista merkittävimpänä tapaus Asia C-352/09 P ThyssenKrupp Nirosta GmbH v. Komissio, Kok. 2011, s. I-02359 ja kansalliset asfalttikartellitapaukset, joita käsitelty tarkemmin luvussa 6.3.

yksityisoikeudellisten tavoitteiden näkökulmasta. Nämä periaatteet vaikuttavat jäsenvaltioiden EU-oikeuden soveltamiseen, ja siinä erityisesti prosessiautonomian laajuuteen.⁶⁷

2.3 Prosessiautonomiaan vaikuttavat periaatteet

2.3.1 Tehokkuusperiaate

2.3.1.1 Sisällöstä

Tehokkuusperiaate on kilpailuoikeuden soveltamisen piirissä yksi tärkeimmistä perustavanlaatuisista EU-oikeudellisista oikeusperiaatteista. Se on EU-tuomioistuimen ennakkoratkaisukäytännössään kehittämä periaate, jonka ydintavoitteena on turvata EU-oikeuden tehokas toteutuminen (*effect utile*) jäsenvaltioiden tasolla. Tehokkuusperiaatteella on kilpailuoikeudessa yleisesti määritelty tehtävä, jonka varsinaista sisältöä on täsmennetty EUT:n soveltamiskäytännössä. Tapauksessa *Metro v. komissio*⁶⁸ EUT katsoi silloisen EY:n perustamissopimuksen 3 artiklassa edellytettävän toimivan kilpailun olemassaoloa markkinoilla. EUT määritteli toimivan kilpailun sellaiseksi kilpailunasteeksi, joka on välttämätön perustamissopimuksessa asetettujen perustavien vaatimusten noudattamiseksi ja sen tavoitteiden, kuten erityisesti yhteismarkkinoiden luomisen saavuttamiseksi.⁶⁹ Tehokkuusperiaatteen asema korostui huomattavasti myös esimerkiksi tapauksessa *Courage*⁷⁰, missä vahingonkorvaukseen oikeutettujen piirin laajaa tulkintaa perusteltiin unionin aineellisen oikeuden tehokkuusvaatimuksilla.⁷¹ Tapaukseen palataan tarkemmin luvussa 3.3.1.

Sittemmin annetussa kilpailuvahinkodirektiivin 4 artiklassa on edelleen tunnustettu tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteiden asema, ja siinä edellytetään, että jäsenvaltiot ovat tehokkuusperiaatteen mukaisesti varmistaneet direktiivin mukaisen vahingonkorvausvastuun toteuttamisen.⁷² Tehokkuusperiaate perinteisessä muodossaan edellyttää, että kansalliset menettelysäännöt eivät saa olla sellaisia, että ne tekisivät EU-oikeuden toteuttamisesta kansallisella tasolla käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa.⁷³ EUT on sittemmin ulottanut tehokkuusperiaatteen vaikutukset kansallisten prosessinormien ohella myös kansalliseen aineel-

---

⁶⁷ Ks. Miettinen 2012, s. 419–420.

⁶⁸ Asia C-26/760 Metro SB, Kok. 1977, s. I-1875.

⁶⁹ Asia 26/76 Metro, kohta 20. Ks. Aine 2011, s. 202–204 tehokkuusperiaatteen asemasta ja oikeusperustasta kilpailuoikeudellisten tavoitteiden taustalla.

⁷⁰ Asia C-453/99 Courage, Kok. 2001, s. I-6297. Taloudellisen seuraannon ja tehokkuuden suhteesta Helsingin KO tuomio asfalttikartelliasianssa Helsingin käräjäoikeuden tuomio L 09/49467, Espoon kaupunki v. Lemminkäinen Oyj.

⁷¹ Ks. erityisesti tuomion kohta 29. Ks. myös asia C-261/95 Palmisani Kok. 1997, s. I-4025, 27 kohta.

⁷² 2014/104/EU 4 artikla tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteesta.

⁷³ Tehokkuusperiaatteesta mm. Raitio 2013, s. 240 sekä 269–270.

liseen oikeuteen.⁷⁴ On myös katsottavissa, että tehokkuusvaatimusta ei kilpailuoikeuden soveltamisalalla välttämättä pitäisi nähdä ainoastaan tai nimenomaan periaatteena, vaan jonain laajempaan taustaideologian ja tietyn vähimmäistason asettajana koko unionin kilpailuoikeudessa.⁷⁵ Tässä tutkielmassa puhutaan yksinkertaisuuden vuoksi tehokkuusperiaatteesta kuitenkin siten, että sille on annettu laajalle ulottuva ja merkittävä vaikutus riippumatta siitä, kutsutaanko sitä nimenomaan periaatteeksi, ideologiaksi vai joksikin muuksi. Siltikään nykyisessä kilpailuoikeudellisessa kontekstissa ei voida edellyttää täyden tehokkuuden vaatimusta unionin kilpailuoikeuden toteutumisessa. Muun muassa Raitio on esittänyt näkemyksensä siitä, miten unionin oikeuden tehokkuusperiaate voidaan hahmottaa eräänlaisena punnintanormina suhteessa muihin tärkeisiin unionin oikeuden periaatteisiin.⁷⁶ Todettakoon, että tehokkuusperiaate on ainakin toistaiseksi näyttäytynyt suhteellisen vahvana asemansa puolesta, jos tarkastellaan kilpailuoikeudellisia vahingonkorvaustapauksia unionin oikeuskäytännössä.⁷⁷

Tehokkuusperiaate voidaan tässä yhteydessä nähdä eräänlaisena kehyksenä, joka asettaa kriteerit EU:n kilpailuoikeuden mukaisen vahingonkorvaussuojan vähimmäistasolle.⁷⁸ Tämän kehyksen sisälle jää kansallista pelivaraa määrittää se, miten kyseinen vähimmäissuojan taso toteutetaan kussakin jäsenvaltiossa. Kysymys jää kansallisen prosessiautonomian piirissä ratkaistavaksi. Jotta vähimmäistason asettamien vaatimusten mukainen riittävän tehokas lopputulos saadaan, tulee konkreettisissa kansallisissa soveltamistilanteissa EU-kilpailuoikeuden toteuttamisen tehokkuudelle asetettuja edellytyksiä tarkastella suhteessa yksittäisiin kansallisiin soveltamisnormeihin.⁷⁹

Johtuen edellä mainitusta, periaatteen sisältö mukautuu yksittäistapauksellisiin tavoitteisiin, mikä toisaalta tarkoittaa sitä, että tehokkuusperiaatteen (kilpailuoikeudellinen) sisältö ja käytötarkoitus vaihtelevat myös unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä.⁸⁰ Tehokkuuden to-

---

⁷⁴ Aine 2011, s. 227, missä todetaan että pelkkä menettelyllisten oikeuksien tehokas toteutuminen ei ole riittävä kilpailuoikeudellisten sääntöjen tehokkaan toteutumisen varmistamiseksi.

⁷⁵ Aine 2014, s. 286 Sekä Aine 2016, s. 24. Ks. Raitio 2014, s. 660.

⁷⁶ Ks. Artikkelit Courage ja Crehan -tapauksen tulkinnasta tehokkuusperiaatteen julkisyhteisöjen vahingonkorvausvastuun näkökulmasta, Raitio 2014.

⁷⁷ Asia C-199/11 Otis, ratkaisun kohdat 37–44, ja sitä edeltänyt tulkinta asiassa C-453/99 Courage, kohdat 26–28.

⁷⁸ Aine 2016, s. 35.

⁷⁹ Aine 2016, s. 36–37 tehokkuusvaatimuksen ja kansallisten soveltamisnormien keskinäisestä punninnasta, joka Aineen mukaan edellyttää sopivan tasapainon löytämistä, jotta tehokkuusvaatimuksesta ja sen toteuttamisesta yksittäistapauksessa tosiasiallisesti voidaan puhua.

⁸⁰ Periaatteen kehityksestä seuraavassa tutkielman luvussa 2.3.2. Myös Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia kuvauksia ja näkemyksiä tehokkuusperiaatteen muuttuneesta sisällöstä Euroopan unionin historiallisen kehityksen ja tavoitteiden painoarvojen muuttumisen myötä. Aiheesta esim. Tridimas 2006, s. 420–422, missä te-

teutumiseen voidaan vaikuttaa lisäksi unionin oikeuden teleologisella tulkinnalla⁸¹, jonka tarkoituksena on saada sovellettava normi vastaamaan mahdollisimman hyvin sille asetettuja tavoitteita. Teleologisen tulkinnan tarkoituksena on pyrkiä vastaamaan tarkoituksenmukaisuuden vaatimukseen antamalla säännölle sen tulkinnallisissa rajoissa mahdollisimman EU-oikeudellista tavoitetta toteuttava sisältö.⁸² Mukautumiskyky tuo mukanaan myös ongelmia, sillä se luo periaatteen soveltamisen ympärille epävarmuustekijöitä.

EU:n kilpailusääntöjen täytäntöönpanoon liittyvät menettelysäännöt ja oikeussuojakeinot kuuluvat jäsenvaltioille. Tehokkuusvaatimus voi joissain tapauksissa rajoittaa prosessuaalista autonomiaa, tai vastaavasti voidaan myös nähdä sen laajentavan sitä. Tämä vaikuttaa oikeusvarmuusajattelun näkökulmasta ongelmalliselta, jos tietyt periaatteet voisivat tarpeen tullen puoltaa täysin vastakkaisiakin näkemyksiä, sikäli kuin se on tarpeen ja haluttu ratkaisu on jotenkin perusteltava. Periaatteiden tehtävä kuitenkin on auttaa lainsoveltajaa oikeudellisessa harkinnassa, mutta ilman selkeää linjaa periaatteiden soveltamisesta voi niiden asema vaikuttaa helposti täysin mielivaltaiselta, mikä johtaa ongelmiin oikeuskäytännön ennakoitavuuden perspektiivistä.

Toisaalta kirjoitettujen sääntöjen puuttuessa unionin tuomioistuin on useasti turvautunut tehokkuusperiaatteeseen pyrkiessään toteuttamaan haluamiansa kilpailuoikeudellisia tavoitteita. Oikeuskirjallisuudessa on esimerkiksi esitetty, että niin sanotun private liability -vastuun syntyminen, mitä *Courage* -tapauksessa sovellettiin, olisi eräs tehokkuusperiaatteen sovellutus kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun takaamiseksi kansallisessa soveltamisessa.⁸³ Tehokkuusperiaate on dynaaminen, ja kehittyi jatkuvasti suhteessa ympäröivään oikeudelliseen todellisuuteen.⁸⁴ Tämän seurauksena oikeuskäytäntö ja siinä sovellettu tehokkuusperiaate ovat luoneet pohjan muun muassa vahingonkorvauskysymysten lainsäädännölle sekä sen jatkuvalle uudistamiselle.

2.3.1.2 Prosessiautonomia ja tehokkuusvaatimus

Tehokkuusperiaate voidaan aiemmin esitetyllä tavalla hahmottaa kilpailuoikeuden taustalla eräänlaiseksi taustailmiöksi, eikä ainoastaan oikeusperiaatteeksi. Se edellyttää tehokkuutta myös prosessiautonomian käytöltä. Prosessiautonomian tehokkuuden vaatimus onkin saanut

---

hokkuusperiaatteen kehitysvaiheet unionin tuomioistuimen noudattaman ratkaisukäytännön linjan mukaan on jaettu kolmeen vaiheeseen.

⁸¹ Teleologisesta tulkinnasta Raitio 2016, s. 188–190.

⁸² Hirvonen 2011, s. 40.

⁸³ Ks. Drake 2006, s. 845.

⁸⁴ Drake 2006, s. 843.

eriasteisia ilmenemismuotoja EUT:n ratkaisukäytännön historiaa arvioitaessa. Kehitys voidaan oikeuskirjallisuudessa hahmotetulla tavalla jakaa kolmeen taikka neljään erilliseen päävaiheeseen.⁸⁵

Ensimmäisessä vaiheessa EUT odotti kansalliselta lainsäädännöltä ja sen prosessinormeilta ainoastaan tiettyä aineellista vähimmäistasoa, joka takasi EU-oikeuden toteutumisen kansallisessa lainkäytössä.⁸⁶ Tehokkuudelle asetetut kriteerit edellyttivät yksinkertaisuudessaan, että kansallinen täytäntöönpano ei tee unionin oikeuden toteutumista mahdottomaksi.⁸⁷ EUT osoitti huomattavaa pidättyvyyttä käyttäen näitä keinoja häiritäkseen kansallisten menettelysääntöjen autonomiaa.⁸⁸ Toisessa kehitysvaiheessa siirryttiin täyden tehokkuuden vaatimiseen ensimmäisen kehitysvaiheen mukaisen minimivaatimuksen sijaan.⁸⁹

Niin sanotussa kolmannessa ja edelleen käynnissä olevassa kehitysvaiheessa (*Period of judicial balance*) EUT on yrittänyt löytää tasapainoa tehokkuusvaatimuksen ja prosessiautonomian välille.⁹⁰ Oikea tasapaino kansalliseen prosessiautonomiaan puuttumisen ja kunnioituksen välillä on vaikeaa löytää, ja tämä näkyy myös EUT:n ratkaisukäytännössä, jossa tulkinnassa on havaittavissa vaihtelua ajan kuluessa. Tämä on aiheuttanut ongelmia tulkintaympäristössä, sillä edellä mainittu vaihtelu tekee oikeuskäytännön ennakoitavuudesta ja hyväksyttävyydestä osaltaan haastavaa.⁹¹ Kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevassa oikeuskäytännössä on ollut jossain määrin havaittavissa tehokkuusperiaatteen vahvaa painottamista, mitä kautta on haettu perustelua taloudellisen seuraannon soveltamiselle yksityisoikeudellisessa täytäntöönpanossa ilman unionin tai kansallisen kirjoitetun sääntelyn tukea.

---

⁸⁵ Schütze 2016, s. 404–410 sekä Arnall 2006, s. 268. Viimeisin ja kolmas kehitysvaihe, eli niin sanottu tasapainon (etsimisen) aikakausi EUT:n oikeuskäytännössä jatkuu edelleen. Ks. Myös kehityskulun kuvaamisesta vastaavalla tavalla Craig-De Búrca 2011, s. 231. Toisaalta oikeuskirjallisuudessa mm. Tridimas on esittänyt, että olisi olemassa vielä neljäs kehitysvaihe, joka ilmentää nimenomaan Francovich-tapauksen jälkeistä aikaa, jossa keskiössä on tehokkaan oikeussuojan toteutumisen periaate (principle of effective judicial protection), ks. Drake 2006, s. 845 sekä alaviitteet 39–40.

⁸⁶ Schütze 2016, s. 404.

⁸⁷ Ibid, s. 268–270. Ks. myös. Tehokkuusperiaatteen negatiivisesta, minimisluonteisesta vaikutuksesta: “In its negative form the principle of effectiveness prohibits Member states from framing the conditions for the enforcement of individual rights in such a way that makes it virtually impossible or excessively difficult to obtain reparation,” Rott 2013, s. 182.

⁸⁸ Arnall 2006, s. 268 sekä s. 329. Tapauksessa *Rewe Asia C-33/76 Rewe* olennaista oli saada vastaus kysymykseen, loiko yhteisön oikeus ainoastaan kauppiaille oikeuden vastustaa vaatimuksia maksujen maksamisesta vai vaatiko se niiden palauttamista, ratkaisun kohta 5.

⁸⁹ Ks. prosessiautonomiaa ratkaisevasti rajoittava linjaus, Tapaus C-213/89 *Factortame*, erityisesti kappale 20. Ks. Myös oikeuskirjallisuudesta Schütze 2016, s. 406–407. Ks. lisäksi EYT:n oikeuskäytännöstä Tapaus C-14/83 *Von Colson*.

⁹⁰ Schütze 2016, s. 408–410.

⁹¹ Arnall 2006, s. 268.

Tehokkuusajattelun voimistumista tässä yhteydessä on myös kritisoitu oikeuskirjallisuudessa.⁹² Toisaalta nämä sovellutukset osoittavat samanaikaisesti myös prosessiautonomian laajuuden säilyttämistä ja pitämistä laajana, mutta myös tehokkuuden ja prosessiautonomian edellytysten kulkemista käsi kädessä niissä tilanteissa, joissa suoraa vastausta oikeudelliseen kysymykseen ei löydy unionin eikä myöskään kansallisen oikeuden sisällöstä. Kolmas kehitysvaihe voidaan siten myös hahmottaa eräänlaisena tehokkuuden ylläpitämisen vaiheena, jota myös prosessiautonomia tukee.

Taloudellisen seuraannon vastuuoppi kilpailuvahingon yhteydessä on yksi esimerkki siitä, miten tehokkuusajattelua on viety jo joidenkin näkemysten mukaan liian pitkälle ilman lainsäädännöllistä tai edes oikeuskäytännön antamaa tukea.⁹³ Voidaan siis perustellusti esittää näkemys siitä, että nyt eletäisiin kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen alalla kehitysvaihetta, jossa tehokkuudella ja prosessiautonomialla on laaja merkitys ainakin niin kauan kuin tietyistä ennakoimattomista ja kehittymättömistä kysymyksistä saadaan yleispäteviä ohjeita, jotka vakiintuvat oikeuskäytännössä ja luovat sitten taas mahdollisesti rajoja prosessiautonomialle sekä tehokkuusajattelulle.

2.3.2 Oikeusvarmuuden periaate

Oikeusvarmuuden periaatetta käsitellään tässä lyhyemmin, mutta se on kuitenkin tarkastellussa soveltamiskokonaisuudessa siinä määrin merkityksellinen, ettei sitä voi jättää täysin huomiotta. Periaatteesta ei ole nimenomaista kirjoitettua sääntelyä unionin oikeudessa. Sen olemassaolo on kuitenkin vakiintuneesti oikeuskäytännössä tunnustettu⁹⁴, ja periaatteen on vahvistettu olevan yksi tärkeimmistä yleisistä EU-oikeudellisista periaatteista unionin tuomioistuimen soveltamiskäytännössä läpi sen historian.⁹⁵ Oikeusvarmuudenperiaate esiintyy myös kaikkien jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksissä.⁹⁶ Periaatteen merkitys on korostunut dynaamisessa ja jatkuvasti kehittyvässä, uusia ja muuttuvia tulkintamalleja hyödyntävässä oikeudelli-

---

⁹² Arnall 2006, s. 268.

⁹³ Asfalttikartelliasiassa käräjäoikeuden ratkaisua kritisoitiin juuri näistä näkökulmista, koska ratkaisu perustettiin Euroopan unionin oikeuden tehokkuusajatteluun ilman kansallisen lainsäädännön tai oikeuskäytännön antamaa tukea, mitä ei ollut saatavilla myöskään unionin tasolla taikka muiden jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmistä.

⁹⁴ Oikeusvarmuuden periaatetta on sovellettu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä 1960-luvulta lähtien, ja se mainittiin ensimmäisen kerran yhteisön tuomioistuimen ratkaisussa Asia C-13/61 Bosch (1962). EUT tukeutui periaatteeseen nimenomaisesti ensimmäisen kerran ratkaisussaan SNUPAT, yhdistetyt asiat C-42/59 ja C-49/59, Kok. 1961. Ks. Esim. Miettinen 2012, s. 420–421.

⁹⁵ Hartley 2014, s. 162.

⁹⁶ Craig – De Burca 2015, s. 349.

nessa ympäristössä⁹⁷, mitä kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus nimenomaan on. Periaatetta on sovellettu laajasti eri oikeudenaloilla, myös kilpailuoikeudellisessa kontekstissa.⁹⁸

Jäljempänä käsiteltävä oikeusvoimavaikutus ja todistusvaikutus liittyvät kiinteästi myös oikeusvarmuusajatteluun. Toisaalta voidaan laajemmin ajatella, että myös kilpailuoikeuden yksityis- ja julkisoikeudellisen täytäntöönpanon keskinäisen yhdenvertaisuuden voidaan katsoa ilmentävän oikeusvarmuuden hyväksyttävyyksivaatimuksen kunnioittamista, vähintään teleologista tulkintaa hyödyntäen. Tässä yhteydessä on mainittava, että periaatteen mukaisen, ennakoitavuuden ja selvyyden vaatimuksen toteuttamisesta seuraa laatuvaatimuksia erityisesti direkttiivien kansalliselle voimaansaattamiselle.⁹⁹ Oikeusvarmuustavoite näkyy myös kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta annetun direkttiivin perusteluissa, joiden mukaan

”...on aiheellista lisätä oikeusvarmuutta ja vähentää jäsenvaltioiden välisiä eroja kansallisissa säännöissä... kun kansallista kilpailuoikeutta sovelletaan rinnakkain unionin kilpailuoikeuden kanssa.”¹⁰⁰

Periaatteen tärkein tavoite on ensinnäkin turvata lainkäytön ennakoitavuutta.¹⁰¹ Toiseksi lainkäytön on myös oltava hyväksyttävää. Ainoastaan oikeusvarmuuden kriteerit täyttävän lainsäädännön nojalla kansalliset tuomioistuimet voivat turvata oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamisen asianmukaisesti: Jos lainsäädäntö itsessään ei ole periaatteen vaatimusten mukainen, on soveltamistoiminnan perusta ei-hyväksyttävä ja ennakoimaton. Oikeusvarmuuden toteutuminen voi vaarantua, jos tehokkuutta tavoitellaan oikeusvarmuuden kustannuksella.¹⁰²

Kun oikeusvarmuuden tavoitteena on edistää ennakoitavasti ja hyväksyttävästi toimivan oikeusjärjestelmän toteutuminen, missä mielivaltaiset ja kohtuuttomat ratkaisut eivät saa sijaa, ei periaatetta pitäisi tarkastella yksistään oikeudellisesta näkökulmasta. Myös yritystoiminnan jatkuvuus- ja vastuukysymysten näkökulmasta on merkitystä sillä, toteutuuko ennakoitavuus ja hyväksyttävyyys taloudellisen vastuuriskin piirissä. Luottamuksensuojalla ja taloudellisella riskillä on korrelaationsuhde kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen ja sen vastuupiirin määrittelyn parissa: Jos luottamuksensuoja vähenee, vastuun ennakoitavuus ja riskinarviointikyky kärsivät. Tästä seuraa, että pelkän oikeudellisen ja jossain määrin teoreettisen näkökul-

---

⁹⁷ Raitio 2003, s. 110.

⁹⁸ Ks. esim. asia C-352/09 P ThyssenKrupp Nirosta, 123 kohta.

⁹⁹ Hallinto-oikeuden näkökulmasta Mäenpää 2011, s. 275–278.

¹⁰⁰ Direktiivin 2014/104/EU johdanto-osan kohta 9.

¹⁰¹ Oikeusvarmuuden periaatteesta ja lainopillisesta analyysistä laajemmin teoksessa Raitio 2016, s. 292–312.

¹⁰² Raitio 2014, s. 655. Ks. Myös alaviite 9 oikeustapausviittauksineen.

man tarkastelu oikeusvarmuuden puuttumisen vaikutuksista ei anna todellista kuvaa faktuaalisista vaikutuksista liike-elämän todellisuudessa.

2.4 Tehokkuuden ja oikeusvarmuuden tasapaino prosessiautonomian näkökulmasta

Taloudellisen seuraannon periaatteen soveltamista on perusteltu juuri tehokkuusperiaatteen asettamalla vaatimuksilla, joiden voidaan nähdä laajentavan prosessuaalisia mahdollisuuksia toteuttaa vastuuta tehokkaasti. Tehokkuusperiaatteeseen perustuvia velvoitteita yksityisten välisissä oikeussuhteissa, jotka EUT on oikeuskäytännössään hyväksynyt kansallisen lainsoveltamisen lopputuotteena, voidaan kuitenkin myös pitää erittäin ongelmallisina, sillä niihin sisältyy huomattava riski odottamattoman vastuun syntymisestä.¹⁰³ Oikeuskirjallisuudessa on perustellusti esitetty huolestuneita kannanottoja koskien tehokkuusperiaatteen vaikutuksia yksityisten välisissä oikeussuhteissa, ja nähty tehokkuusperiaate tässä yhteydessä ongelmallisena nimenomaan oikeusvarmuuden periaatteen näkökulmasta.¹⁰⁴

Oikeuskirjallisuudessa on tarkasteltu tilannetta, jossa tehokkuuteen perustuva tulkintavaikutus voi muuttaa yksityisen oikeudellista asemaa luomalla ennakoimattomia velvoitteita, mikä saattaa luoda odottamattomia vastuita ja riskejä yksityisten välisissä oikeussuhteissa.¹⁰⁵ Kansallisen säännön uudelleen tulkinta tehokkuusperiaatteen valossa sisältää riskin uudenlaisista vastuun ilmentymistä yksityisissä oikeussuhteissa, mikä on tilanne juuri taloudellisen seuraannon kohdalla. Tehokkuusperiaatteen ja oikeusvarmuuden periaatteen välinen jännite korostuu edellä mainituissa tilanteissa, joissa tehokkuusperiaate vaikuttaa kansallisten normien tulkintaan ja lopputulokseen erityisesti siten, että periaate johtaa kansallisen säännön uudelleen tulkintaan ja lopputulos poikkeaa tavanomaisesta, yksityisten oikeussubjektien muodostamista perustelluista odotuksista ja motiiveista.¹⁰⁶ Erityisen ongelmallisena on voitu pitää sitä, että tehokkuusperiaatteeseen vetoamalla voidaan luoda sellaisia ennakoimattomia taloudellisia riskejä yksityisille, joihin ei kyetä ennalta varautumaan.¹⁰⁷ Tässä problematiikassa on kyse tehokkuus- ja oikeusvarmuusperiaatteen välisestä ristiriidasta, jonka ratkaisemiseen lisäksi vaikuttaa merkittävästi se, mikä tulokulma kansallisessa soveltamistoiminnassa asiaan otetaan. Ensinnäkin on kansallisesti pyrittävä riittävän tehokkaasti asettamaan yksityiset vastuuseen kilpailutoiminnassa tapahtuneista väärinkäytöksistä, mutta myös toisaalta suojeltava perusteltu odotuksia ja liike-elämän toimintaympäristön ennakoitavuutta.

---

¹⁰³ Rott 2013, s. 198.

¹⁰⁴ Rott 2013, s. 181.

¹⁰⁵ Rott 2013, s. 185–186.

¹⁰⁶ Rott 2013, s. 181.

¹⁰⁷ Rott 2013, s. 190.

Tehokkuusperiaatteen ja oikeusvarmuusperiaatteen mahdollinen keskinäinen ristiriita ilmenee erityisesti teleologisen tulkinnan tilanteissa, missä kansallisia normeja ja tai unionin normeja täytyy arvioida tarkoituksenmukaisuuden silmin.¹⁰⁸ Tehokkuutta arvioidaan ratkaisukäytännössä yksittäistapauksellisesti, mistä syystä oikeusvarmuuden toteutumisen eri tasoilla tarkasteltuna voidaan katsoa jäävän saavuttamatta. EU-tuomioistuimen ratkaisut saattavat näyttäytyä vaikeasti ennustettavina ainakin muodollisen oikeusvarmuuden näkökulmasta, vaikeivätkin välttämättä ole sitä tosiasiallisen tai materiaalisen oikeusvarmuuden näkökulmasta katsottuina. Tuomioistuin on välittänyt ratkaisuillaan kuitenkin tietoisuutensa oikeusvarmuuden periaatteen asettamista rajoitteista, jotka ovat kohdistuneet paljolti tehokkuusperiaatteen tulkintaan.¹⁰⁹

Tehokkuusperiaatteen ja oikeusvarmuuden rajat määräytyvät kansallisissa soveltamistilanteissa. Nykyisessä oikeustodellisuudessa on mahdotonta syrjäyttää unionin oikeuden tehokkuusvaatimukset vetoamalla siihen, että periaate johtaisi mahdollisesti epäedulliseen kansallisen lain tulkintaan. Tämä käy ilmi muun muassa myöhemmin lähempään tarkasteluun otettavassa kansallisessa asfalttikartelli-asiassa¹¹⁰, missä unionin oikeuden tehokkuus syrjäytti käräjäoikeusvaiheessa tietyt kansalliset oikeusopit, joiden tarkoituksena on luoda ennakoitavuutta eli oikeusvarmuutta lainkäyttöympäristöön.

Seuraavassa luvussa tarkastellaan kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta tarkemmin, ja huomataan, että oikeusperiaatteiden rooli on instituution soveltamisympäristössä merkittävä.

---

¹⁰⁸ Raitio 2012, s. 404.

¹⁰⁹ Rott, s. 194.

¹¹⁰ L 09/49467, Espoon kaupunki v. Lemminkäinen Oyj, Helsingin käräjäoikeuden tuomio 28.11.2013.

3. Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus

3.1 Oikeudellisena ilmiönä

Kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon olennainen osa on mahdollisuus vaatia kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta. Sillä on muun ohella tärkeä tehtävä kilpailuoikeudellisen sääntelyn noudattamisen tehostamisessa. Instituution keskeisimpänä tavoitteena on ehdottomasti luoda tehokkaita oikeuskeinoja yksityisille oikeussubjekteille, jotka ovat kärsineet vahinkoa unionin oikeuden vastaisesta menettelystä.¹¹¹ Komission tavoitteena on tätä taustaa vasten ollut lisätä yleisön tietoisuutta vahingonkorvauskanteen mahdollisuudesta.¹¹² Tällä luonnollisesti on vaikutuksensa myös vastuuriskin kasvamiseen korvauskanteiden määrän oletettavasti lisääntyessä.

Kilpailuoikeudellinen vahingonkorvauskanne on usein niin sanottu seurannaiskanne, milloin vahingonkorvausprosessia on edeltänyt julkisoikeudellinen täytäntöönpanoprosessi, jossa vahinkoon johtanut tapahtumainkulku on ollut arvioitavana, ja jossa rikkomus on todettu tapahtuneen. SEUT 101 ja 102 artikloiden rikkomiseen perustuvan kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen mahdollisuus perustui ennen uuden minimiharmonisointia toteuttavan direktiivin¹¹³ voimaantuloa suoraan kyseisten artikloiden välittömään oikeusvaikutukseen. EU-tuomioistuin vahvisti EU:n perussopimusten välittömän vaikutuksen tunnetussa tapauksessa *Van Gend en Loos*¹¹⁴, ja nimenomaisesti SEUT 101 ja 102 artiklan välittömän vaikutuksen kilpailuoikeuden alalla asiassa *BRT v. SABAM*¹¹⁵. Tuomion mukaan artiklat muodostavat yksittäisten toimijoiden välillä välittömiä oikeusvaikutuksia, joihin perustuvia oikeuksia kansallisten tuomioistuinten on suojattava. Jos tällaisille oikeuksille ei anneta kansallisissa tuomioistuimissa suojaa, murretaan samalla sitä oikeusasemaa, joka yksittäisillä toimijoilla suoraan EU-oikeuden nojalla on.¹¹⁶

Vastaavasti EU-ratkaisukäytännössä on korostettu kilpailuoikeuden yleisten tavoitteiden tehokasta toteutumista ratkaisuihin, joissa on aktualisoitunut kysymys kilpailuoikeudellisesta

---

¹¹¹ Ks. COM(2013) 404 final, s. 25, kohta (4).

¹¹² SWD(2013) 204 final, s. 3 direktiivialoitteen tavoitteet.

¹¹³ Direktiivi 2014/104/EU Kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista.

¹¹⁴ Asia 26/62, *Van Gend en Loos*, Kok. 1963, s. 95.

¹¹⁵ Asia 127/73, *BRT v. SABAM*, Kok. 1974, s. 313.

¹¹⁶ Aine 2012, s. 450.

vahingonkorvausoikeudesta olemassa olevana EU:n perustamissopimuksesta johtuvana oikeutena, jota nykyisin säännellään myös direktiivitasolla.¹¹⁷

Kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta voidaan Antti Aineen sanoin luonnehtia kehittyväksi tulevaisuuden toivoksi, sillä siihen sisältyy runsaasti käyttämätöntä potentiaalia.¹¹⁸ Tämä johtuu siitä, että instituutio on toistaiseksi hyvin uusi ja kehittymätön, ja siksi siihen liittyy paljon epäselviä yksityiskohtia, jotka eivät ole vielä riittävästi tarkentuneet.¹¹⁹ Vuonna 2004 julkaistiin niin sanottu Ashurstin raportti¹²⁰, jonka pohjana oli tutkimus kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauskanteista. Tutkimus tuli erityisesti kuuluisaksi siitä, että siinä todettiin kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus Euroopassa täydellisen alikehittyneeksi. Kun reilut kymmenen vuotta niin sanotusta Ashurstin raportista on kulunut, tilanne on komission mukaan edelleen se, ettei oikeus kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen toteudu unionin alueella tehokkaasti, vaan päinvastoin oikeutta korvaukseen ei kyetä asianmukaisesti toteuttamaan suuressa osassa tapauksia.¹²¹

Koska EU-oikeus ei aseta yksiselitteisiä rajoja sille, miten oikeus korvaukseen toteutuu, kuuluu vahingonkorvausoikeudellinen sääntely kansalliseen toimivaltaan. Suomessa oikeus vahingonkorvaukseen kilpailuoikeuden rikkomisen aiheuttamasta vahingosta perustuu kilpailulain (948/2011) 20 §:ään. Kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauskanteita käsitellään Suomessa yleisissä tuomioistuimissa kansallisten prosessisääntöjen ja -periaatteiden mukaisesti.¹²² Kansalliset normit ja niiden tulkinta eivät saa kuitenkaan vaarantaa EU:n kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausoikeuden toteuttamisen tosiasiallista tehokkuutta.¹²³ EU:n tuomioistuinten ovat jäljempänä viitatuissa ratkaisuisaan korostaneet EU:n kilpailuoikeuden tehokkaan täytäntöönpanon varmistamista sekä julkis- että yksityisoikeudellisessa soveltamisessa.

---

¹¹⁷ Kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevat keskeiset oikeustapaukset: Asia C-453/99, *Courage v. Crehan*. Kok. 2001, s. I-6297, sekä Asia C-536/11 *Donau Chemie ym.* (2013), kok. 00000 (ei vielä julkaistu) ja *Yhdistetyt asiat C-295/04 – C-298/04, Manfredi*. Kok. 2006, s. I – 6619. Asia C-557/12 *Kone*, ei vielä julkaistu tapauskokoelmassa, sekä Asia C-360/09, *Pfleiderer*, Kok., s.I-05161, Asia C-199/11, *Otis*, Kok., s. I-0000.

¹¹⁸ Ks. oikeuskirjallisuudesta mm. Ashton-Henry 2013, s.6-7 sekä Aine 2016, s. 655.

¹¹⁹ Monti 2007, s. 424. Ks. lisäksi Wikberg 2011, s. 469.

¹²⁰ Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules, Comparative Report, 31.8.2004, Ashurstin raportti.

¹²¹ Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle, Kymmenen vuotta kilpailuoikeuden täytäntöönpanon valvontaa asetuksen (EY) N:o 1/2003 nojalla: Saavutukset ja tulevaisuudennäkymät, COM(2014) 453 final.

¹²² Kilpailulain 20 §:n mukaan elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo kilpailulain 5 tai 7 §:ssä taikka SEUT 101 tai 102 artiklassa säädettyä kieltoa, on velvollinen korvaamaan kilpailunrajoituksesta aiheutuneen vahingon.

¹²³ Ks. Direktiivi 2014/104/EU 4 artikla.

Vahingonkorvauskanteiden määrä vaihtelee kansallisella tasolla suuresti. Komission mukaan suurin osa kanteista on tähän mennessä nostettu vain kolmen jäsenvaltion alueella, jotka ovat Iso-Britannia, Saksa ja Hollanti.¹²⁴ Ongelma selittyy edelleen pitkälti korvausoikeudellisten normien kokonaisuuden epämääräisyydellä, mutta nyt on ollut havaittavissa, että korvausten hakeminen on ollut yleistymään päin tietoisuuden lisääntymisen myötä. Komissio on kuitenkin todennut, että edelleenkin vahinkoa kärsineet saavat vain harvoin korvausta kärsimästään vahingosta siitä huolimatta, että lainsäädäntökehitys on ollut ajankohtaista, ja on edelleen käynnissä.¹²⁵ On mahdollista ja vähintäänkin toivottavaa, että uuden voimaantulleen kilpailuvahinkodirektiivin myötä oikeustilan kehitys vauhdittuu ainakin hetkeksi.

EU-tuomioistuin on ratkaisukäytännössään todennut, että jokaisella (*engl. any individual*) on oikeus vahingonkorvaukseen kilpailuoikeudellisen rikkomuksen perusteella.¹²⁶ Näin ollen SEUT 101 ja 102 artiklojen vastaisen toiminnan seurauksena on jokaisessa EU:n jäsenvaltiossa voitava tehokkaasti vaatia vahingonkorvausta vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiselle asetettujen yleisten edellytysten ollessa käsillä. Vahingonkorvausvastuun aktualisoitumisen edellytyksistä vallitsee EUT:n ratkaisukäytännöstä huolimatta jonkinasteinen epäselvyys oikeuskirjallisuudessa.¹²⁷ Vaikka edellytysten tarkempi määrittely on kansallisen lainsäätäjän tehtävä, voidaan katsoa, että tilanteen yhdenmukaistamiseksi aiheeseen pitäisi ottaa myös unionin tasolla joiltain perustavanlaatuisin osin kantaa. Kansalliset sääntelyratkaisut poikkeavat toisistaan merkittävässä määrin. Tämä on osittain muuttumassa uuden direktiivin myötä, kun osa oikeuskeinon sisällön yksityiskohdista muuttui kansallisen oikeuden määrittelemistä EU-oikeuden määrittelemiksi.¹²⁸

3.2 Korvausvastuun syntymisen edellytykset

Yleiset edellytykset kilpailuvahingon korvaamiselle määräytyvät kansallisen lainsäädännön sisältämien vahingonkorvausoppien ja EU-oikeudellisten periaatteiden muodostaman kokonaisuuden asettamien vaatimusten mukaisesti.¹²⁹ Uusi kilpailuoikeudellisia vahingonkorvauksia koskeva, joulukuun 2016 lopussa kansallisesti voimaantullut direktiivi¹³⁰ jättää vahingonkorvauksen aktualisoitumisen edellytykset kansallisesti määriteltäviksi edellyttäen ainoastaan,

---

¹²⁴ Komission vaikutusten arviointiraportti 2013, SWD(2013) 203 final, kohta 52.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Asia C-453/99 *Courage*, Kok. 2001, s. I-6297. Ks. Korvaukseen oikeutettujen piiristä oikeuskirjallisuudessa mm. Havu 2009.

¹²⁷ Esim. Alkio-Wik 2009, s. 771.

¹²⁸ HE 83/2016 vp, s. 20, luku 2.3.

¹²⁹ Suomessa kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen edellytyksistä mm. Havu 2013, luku VII alkaen s. 309.

¹³⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU.

että oikeuden vahingonkorvaukseen kilpailuvahingosta on toteuduttava tehokkaasti.¹³¹ Yleisesti ottaen vahingonkorvausvastuun syntyminen edellyttää kolmen asian toteutumista. Ensimmäinen edellytys on, että vahingon syntymiseen johtaneessa tapahtumaketjussa on toimitettu kilpailua rajoittavasti. Toiseksi toiminnan on tullut aiheuttaa vahinkoa, ja menettelyn ja vahingon syy-yhteyden olemassaolo on oltava todettavissa. Kolmas edellytys on menettelyn tuottamuksellisuus, joka tässä yhteydessä terminä pitää sisällään sekä riittävän huolimattomuuden että tahallisuuden. Nämä perustavanlaatuiset edellytykset on määritelty kansallisella tasolla, mutta niiden on oltava sopusoinnussa EU-oikeuden periaatteiden kanssa.¹³²

Syntynyt vahinko määritellään vahingonkorvausoikeudessa ns. *differenssiteorian*¹³³ mukaan. Merkittäviä näyttöongelmia syy-yhteyden osoittamisessa erityisesti kartellivahinkojen osalta syntyy yksinkertaisesti siitä syystä, että hypoteettinen tapahtumainkulku voidaan arvioida markkinoilla usealla vaihtoehdoisella tavalla. Kilpailurikkomuskanteiden vähäisyys selittyy monilta osin nimenomaan näyttöongelmilla, jotka koskevat vahingon syntymistä ja vahingon suuruuden arvioimista.¹³⁴ Vahingonkorvausoikeudessa korvauksen laskemisen perusteena ja lähtökohtana EU-oikeudellisessa ympäristössä sekä Suomen kansallisessa oikeudessa on niin sanottu *täyden korvauksen periaate*¹³⁵, jota koskeva sääntely on yksi merkittävä osa myös uutta direktiiviä.

Tuottamuksen toteennäyttämisen osalta EU:n tuleva direktiivi kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta helpottaa vahingonkärsijän mahdollisuuksia hakea korvausta, koska vahingon toteaminen kartellitilanteissa helpottuu huomattavasti direktiivin sisältämän vahinko-olettaman johdosta. Direktiivillä otetaan käyttöön kartelleja koskeva erityisolettama, jonka mukaan kartellien voidaan aina olettaa aiheuttavan vahinkoa. Kartelliin syyllistyneellä on kuitenkin oikeus kumota tämä olettaja (käänteinen todistustaakka). Taloudellisen seuraannon ollessa käsillä tuottamuksen olemassaoloa koskeva kysymys voi olla ongelmallinen, jos vastuu kohdistuu tahoon, joka ei tiennyt rikkomuksen olemassaolosta. Tietoisuuselementtiä käsitellään myöhemmin luvussa 4.5.

---

¹³¹ Ks. Direktiivin johdanto-osan kohdat 1 ja 4, joista käyvät ilmi direktiivin asettamat tehokkuusvaatimukset.

¹³² Vahingonkorvausvastuun syntyminen edellytyksistä Mm. Havu–Kalliokoski–Wikberg 2010 luvut V–VII, s. 69–112.

¹³³ Jonkun tapahtuman odotettu eli hypoteettinen tapahtumakulku versus todellinen tapahtumakulku, joiden välinen erotus määrittää syntyneen vahingon. Ks. Vahingonkorvauslain 2:1 sekä oikeuskirjallisuudesta esim. Kannianen–Saraste–Tammelin 2006, s. 428.

¹³⁴ Kannianen et al. 2006, s. 419.

¹³⁵ Periaatteen mukainen tarkoitus on saattaa vahinkoa kärsinyt asemaan, jossa tämä olisi ollut ilman vahingon sattumista. Vahingonkärsijällä ei kuitenkaan ole oikeutta ylikompensatioon (rikastumiskielto).

3.3 Merkityksellinen unionin oikeus

3.3.1 Oikeusperiaatteet ja niiden ilmentymät EUT:n oikeuskäytännössä

Kansallisen tuomioistuimen on EU-oikeudellista vahingonkorvausasiaa ratkaistessaan otettava huomioon unionin oikeuden yleiset oikeusperiaatteet, joista merkittävimpinä tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteet. Tästä syystä kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevaa EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntöä voidaan sanoa leimanneen tasapainoilu kansallisen prosessiautonomian periaatteen sekä vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteiden välillä.¹³⁶

Koko kilpailuoikeudellinen vahingonkorvausinstituutio perustuu EU-oikeuden tehokkaan toteutumisen vaatimukseen, ja instituutio on kehittynyt nykyiseen muotoonsa vähitellen EUT:n linjaamien näkemysten johdosta. Oikeuskirjallisuudessa on kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon yhteydessä puhuttu jopa täydellisen tehokkuuden vaatimuksesta.¹³⁷ Vahingonkorvausinstituution olemassaolon kannalta *Courage*-tapausta¹³⁸ voidaan pitää hyvin merkittävänä, joskaan ei kiistatta ensimmäisenä kilpailuoikeudellista vahingonkorvaus-oikeutta käsittelevänä ratkaisuna EU-tasolla.¹³⁹ Tapauksessa EUT vahvisti oikeuden kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen olemassaolon.¹⁴⁰ Tapaus oli merkittävä myös tehokkuusperiaatteen aseman kannalta.

Kanteen taustalla oli kilpailuoikeuden vastainen¹⁴¹ oluen yksinostosopimus asianosaisten välillä. *Courage* peri oikeusteitse saamattomia myyntisaataviaan, milloin Crehan nosti vastakanteen, jossa se vetosi muiden seikkojen ohella siihen, että sopimus oli SEUT 101¹⁴² artiklan kilpailusääntöjen vastainen. Crehan vaati vahingonkorvausta kärsimästään haitasta, joka oli aiheutunut kilpailunvastaisella menettelyllä. EUT linjasi, että myös SEUT 101 artiklan vastaisen sopimuksen osapuolella on oikeus vaatia vahingonkorvausta, koska päinvastainen lopputulos olisi johtanut tehokkuusperiaatteen vaarantumiseen.¹⁴³

¹³⁶ Castrén–Puskala 2015, s. 383.

¹³⁷ Ks. Frese 2011, s. 6-11 ”Principles of private enforcement”.

¹³⁸ Asia C-453/99 *Courage*, Kok. 2001, s. I-6297.

¹³⁹ Havu 2013, s. 49–50, ks. myös alaviitteet. Lisäksi vaikka tuomion voidaan katsoa selkeyttäneen oikeustilaa, jo aiemmasta EY-tuomioistuimen oikeuskäytännöstä voidaan hakea tukea vahingonkorvauskanteisiin. Ks. erityisesti yhdistetyt asiat C-6/90 ja C-9/90 Kok. 1991 s. I-00467, Andrea Francovich ja Danila Bonifaci ym. vastaan Italian tasavalta.

¹⁴⁰ Aiemmin tapauksissa Asia C-128/92, *H.J. Banks & Co. Ltd v. British Coal Corporation*, Kok. 1994, s. I-1209 sekä Asia C-242/95, *GT-Link A/S v. De Danske Statsbaner*, Kok. 1997, s. I-04449 EUT on jo kuitenkin osoittanut, että korvausvastuun aktualisoituminen kilpailunrajoituksen seurauksena unionin oikeudessa on mahdollinen yksityisten välisissä suhteissa aiheutuneen haitan korvaamiseksi.

¹⁴¹ SEUT 101 artiklan vastainen kilpailua rajoittava sopimus.

¹⁴² Silloinen EY:n perustamissopimus artikla 81.

¹⁴³ EUT kuitenkin tarkensi asiaa toteamalla, että kansallinen tuomioistuin voi asiaa ratkaistessaan estää osapuolta hyötymästä omasta lainvastaisesta menettelystään, mutta asiassa tulee kiinnittää huomiota sopimusosapuolten

Tätä voidaan pitää tehokkuusperiaatteen ääri-ilmentymänä, ja jopa yleisen oikeustajun vastaisena ratkaisuna. EUT kuitenkin vetosi siihen, ettei tällaista mahdollisuutta voinut kategorisesti sulkea ulos. Oppia EU-oikeuden edellyttämästä vahingonkorvauksen vaatimisen mahdollisuudesta kehitettiin edelleen myöhemmässä oikeuskäytännössä.¹⁴⁴ Oikeuskäytännöstä voidaan poimia Leczykiewiczin esittämät argumentit, jotka EUT on nostanut esiin perusteluiksi asettamalleen korvausvastuulle tapauksissa *Courage ja Manfredi*:

- a) *the direct effect of Article 81 EC;*
- b) *the horizontal applicability of Article 81 EC;*
- c) *the essentiality of Article 81 EC for the accomplishment of tasks entrusted to the Community;*
- d) *the concern for securing the full effectiveness of Article 81 EC; and*
- e) *the principle of effective judicial protection of Community rights.*¹⁴⁵

Näin ollen voidaan nähdä, että EUT on perustanut vastuun merkittävimpien unionin oikeuden periaatteiden ja niistä johdettujen doktriinien varaan. Nämä vaikutteet ovat edelleen perustellusti syytä ottaa vakavissaan arvioitaessa oikeustilaa ja sen tulkintaulottuvuuksia, vaikka sääntelypohja onkin viimeistään vuonna 2016 jossain määrin muuttunut. Uutta sekundäärisääntelyä kuvataan tarkemmin luvussa 3.3.3.

3.3.2 Primäärioikeus

Unionin primääritason oikeuslähteissä ei ole säännelty kilpailuoikeuden rikkomiseen liittyvistä yksityisoikeudellisista aineellisista vaatimuksista, eikä myöskään niiden prosessuaalisesta käsittelystä. Näin ollen luonnollisesti myöskään taloudellista seuraannosta ei ole unionin oikeudellista kannanottoa. Kanteet käsitellään jäsenvaltioiden tuomioistuimissa, missä soveltuva oikeus koostuu usein eri kansallisten lakien säännösten kokonaisuudesta sekä EU-oikeudesta.¹⁴⁶ Primäärioikeuden tasolla kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen näkökulmasta merkittäviä ovat nimenomaan SEUT 101 ja 102 artiklat, jotka sisältävät kieltoja kilpailun rajoittamisesta unionin alueella.¹⁴⁷ Oikeus vahingonkorvaukseen perustuu unionin oikeudessa alun perin siihen, että SEUT 101 ja 102 artikloilla on välitön oikeusvaikutus¹⁴⁸ yksityis-

---

todelliseen asemaan varsinkin tilanteissa, jossa toinen osapuoli on ollut selvästi heikommassa sopimusoikeudellisessa asemassa eikä ole voinut vaikuttaa sopimuksen sisältöön.

¹⁴⁴ Yhdistetyt asiat C-295/04 – C-298/04, Kok. 2006, s. I – 6619 (Manfredi).

¹⁴⁵ Leczykiewicz 2010, s. 272. Korostus lisätty.

¹⁴⁶ Havu 2016, s. 632.

¹⁴⁷ Havu 2013, s. 23. Perinteisesti on ajateltu, että SEUT 101 artiklan kartellikielto, SEUT 102 artiklan määrävän markkina-aseman väärinkäytön kielto ja yrityskauppavalvontasäännöt ovat keskeistä kilpailuoikeuden ydintä, ks. Raitio 2016, s. 699–700.

¹⁴⁸ Asia 26/62 Van Gend & Loos, tuomio 5.2.1963, Kok. 1963, k. 24.

ten välisissä oikeussuhteissa. Myös täytäntöönpanoa koskevilla normeilla sekä unionin ja jäsenvaltioiden välistä suhdetta määrittelevillä normeilla on vaikutusta kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseen. Tärkeän primäärioikeudellisen oikeuslähteen unionin oikeudessa muodostavat yleiset oikeusperiaatteet, jotka sitovat jäsenvaltioita vähintään unionin oikeuden tulkintavaikutuksen¹⁴⁹ kautta.¹⁵⁰ Näillä periaatteilla on kilpailuoikeudellisen yksityisoikeudellisen soveltamisen parissa erityisen vahva asema.

Jäsenvaltioiden on toteutettava ja varmistettava kansallisella tasolla EU-oikeudesta johtuvat oikeudet ja velvollisuudet tehokkaasti ja kansallisia vastaavia oikeuksia vastaavasti. Jäsenvaltioilla on prosessuaalinen autonomia, jossa on otettava huomioon tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteen asettamat rajat kansalliselle lainkäytölle. Tällaisessa tilanteessa, jossa tietystä unionin oikeuteen kuuluvasta asiasta ei ole erikseen säädetty, velvollisuus toteuttaa kyseisiä unionin oikeuksia tehokkaasti perustuu viime kädessä SEU 4(3) artiklaan.¹⁵¹ Varsinaisen sääntelyn vähäisyydestä huolimatta oikeus vahingonkorvaukseen kilpailurikkomuksen seurauksena on EU-tuomioistuimen oikeuskäytännössä kuitenkin kiistatta tunnustettu olevan olemassa jo ennen minimiharmonisoivaa direktiiviä. Kansallisella oikeudella kansallisten tuomioistuinten toimivalta mukaan lukien on merkittävä rooli oikeuden tosiasiallisen sisällön määrittäjänä.¹⁵² Oikeuskäytännössä korostuvat EU-oikeuden perustavanlaatuiset tavoitteet, kuten kilpailuoikeudellisten sääntöjen toteuttamisen tehokkuus ja oikeusvarmuuden toteutuminen.

3.3.3 Sekundäärioikeus

Komissio antoi kesäkuussa 2013 direktiiviehdotuksen¹⁵³ säännöistä, joita sovelletaan kilpailurikkomuksiin, joista on kansallisen lainsäädännön nojalla nostettu vahingonkorvauskanne. Euroopan parlamentti hyväksyi lopullisesti kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausdirektiivin¹⁵⁴ marraskuussa 2014, ja se tuli laittaa kansallisesti täytäntöön 27.12.2016 mennessä. Kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta ei ole ennen ollut voimassa unionin tasoista sääntelyä lainkaan. Direktiivin yleisenä tavoitteena on EU:n kilpailusääntöjen tehokas täytäntöönpano, jonka osana siinä vahvistetaan säännöt kansallisissa tuomioistuimissa käsiteltäviin vahingonkorvauskanteisiin perustuvan kilpailusääntöjen täytäntöönpanon yhteensovittamiseksi.

---

¹⁴⁹ Raitio 2016, s. 239–243 Eurooppaoikeuden tulkintavaikutuksesta.

¹⁵⁰ Ibid. s. 195–196 periaatteiden oikeudellisesta asemasta EU-oikeudessa.

¹⁵¹ SEU 4(3) artikla. Ks. Aiheesta Ashton–Henry 2016, s. 8.

¹⁵² Ks. Asia C-453/99 Courage, Kok. 2001, s. I-6297 kohta 29.

¹⁵³ COM(2013) 404 lopullinen.

¹⁵⁴ Direktiivi 2014/104/EU.

si.¹⁵⁵ Muina direktiivin yksilöityinä tavoitteina on muun muassa sovittaa yhteen kilpailuviranomaisten suorittama kilpailusääntöjen täytäntöönpano ja yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävien vahingonkorvauskanteiden käsittely.¹⁵⁶ Lisäksi sen tavoitteena on yhdenmukaistaa eri jäsenmaissa toimintaa harjoittavien yritysten oikeussuojan tasoa¹⁵⁷, sekä selkeyttää julkis- ja yksityisoikeudellisen soveltamisen keskinäistä suhdetta, ja luoda niiden välille tasapaino.¹⁵⁸

Uudella direktiivillä pyritään kilpailuoikeuden soveltamisen yhdenmukaisuuteen julkis- ja yksityisoikeuden soveltamisen kokonaistarkastelun näkökulmasta.¹⁵⁹ Direktiivin 9 artiklassa suojataan julkisoikeudellisen soveltamisen asema vahingonkorvausoikeudenkäynneissä.¹⁶⁰ Artiklan mukaan julkisoikeudellisella soveltamispäätöksellä on sitova vaikutus, joka tosin koskee ainoastaan samassa jäsenvaltiossa käytäviä vahingonkorvausoikeudenkäyntejä. Jäsenvaltion rajat ylittävä vaikutus tällaisella päätöksellä on vähintään prima facie- tason näyttönä rikkomuksen olemassaolosta, eli sillä tulisi olla vähintään todistusvaikutus myös toisen valtion yksityisoikeudellista soveltamista koskevassa asiassa.¹⁶¹ Sitovan vaikutuksen tarkoituksena on varmistaa, että molemmissa menettelyissä käsittelyn pohjana olevan rikkomuksen sisältö olisi sama. Sitovalla vaikutuksella tarkoitetaan tässä niin sanottua positiivista oikeusvoimavaikutusta, jota käsitellään luvussa 5 tarkemmin.

Direktiivi on tarkoitettu kaiken kattavaksi, eli sen tulisi kattaa kaikki olennaiset osa-alueet kilpailuvahingon korvauksesta. Direktiivillä on jo kuitenkin ennen sen kansallista voimaantuloa huomattu sisältävän tiettyjä huomattavia puutteita.¹⁶² Esimerkiksi tarkemmat ja yksityiskohtaisemmat määräykset vahingonkorvauksen perusteista loistavat poissaolollaan. On jopa sanottu, että se voidaan tulkita komission osittaiseksi vetäytymiseksi jäsenvaltioiden vastustuksen torjumiseksi.¹⁶³ Myös henkilöpiiriä ja vastuun edellytyksiä tarkemmin koskevat direk-

---

¹⁵⁵ Direktiivin johdanto-osan kohdat 2 ja 3. Ks. Bergström et al 2016, luku 2, kpl 5.

¹⁵⁶ Alexander Italianerin (Director-General for Competition) puhe 14.6.2013. Puheesta välittyy myös komission direktiiville asettama tavoite siitä, että vahingonkorvaus ei ainoastaan toteudu tehokkaasti, mutta myös tasapainossa julkisoikeudellisen soveltamisratkaisun suhteen. Ks. Almunia, Joaquin'n puhe 10.9.2014

¹⁵⁷ Ks. HE Hallituksen esitys 83/2016 vp, yleisperustelut, johdanto-osa luku 1.

¹⁵⁸ Direktiivin tarkoituksena on helpottaa kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausten hakemista sekä harmonisoida EU:n jäsenvaltioiden lainsäädännölliset erot kuitenkin vähentämättä kansallisen oikeuden merkitystä.

¹⁵⁹ Ks. Direktiiviehdotuksen perustelut, s. 3, jossa määritelty direktiivin toiseksi tavoitteeksi optimoida kilpailuoikeuden yksityis- ja julkisoikeudellisen täytäntöönpanon välinen vuorovaikutus. Aiheesta myös teoksessa Aalto-Setälä et al. 2016, s. 610.

¹⁶⁰ COM(2013) 404 final, s. 17–18, 29–30, 41. Ks. myös Kalliokoski-Virtanen 2014, s. 32.

¹⁶¹ Ks. Aalto-Setälä et al. s. 610.

¹⁶² Komission vihreän kirjan KOM (2005) 672, jossa tarkasteltiin kilpailuoikeudellisten vahingonkorvauskanteiden käytön pääasiallisia esteitä ja esitettiin kannusteita kyseisten kanteiden käytön lisäämiseen. Monet sen käsittelemät asiakokonaisuudet olivat yhä mukana komission antamassa Valkoisessa kirjassa KOM(2008) 165, joka sisälsi merkittävästi maltillisempia lainsäädäntöehdotuksia.

¹⁶³ Havu 2013, s. 59. Aiheesta myös Petr 2011, s. 25.

tiivin artikkelit ovat valmistelun aikana¹⁶⁴ valitettavasti lopullisesta versiosta lähes täysin hävinneet. Valmisteluaineiston ja lopullisen tekstin perusteella voidaan todeta, että direktiivi tulee sallimaan varsin merkittävästi kansallista liikkumavaraa, mistä syystä lienee perusteltua kyseenalaistaa direktiivin todellinen kyky vastata sille asetettuihin tavoitteisiin kansallisten lakien yhtenäistämistä.¹⁶⁵ Direktiivin voimaantuloa Suomessa seuraantokysymyksen osalta käsitellään laajemmin luvussa 6.2.

Lisäksi on syytä lyhyesti mainita kansallisten tuomioistuimen toimivaltaa vahvistanut kilpailuoikeuden täytäntöönpanoa koskeva asetus¹⁶⁶, jolle annettiin kaksi päätavoitetta: kilpailuoikeuden täytäntöönpanovallan hajauttaminen eli kansallisen toimivallan vahvistaminen sekä yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon aseman vahvistaminen.¹⁶⁷ Asetuksen 3(1) artiklassa kansallisille tuomioistuimille on annettu toimivalta sekä velvollisuus soveltaa SEUT 101 ja 102 artikloita täysimääräisesti rinnakkain kansallisen lainsäädännön kanssa. Täytäntöönpanoasetuksen myötä tavoitteena on yhä voimakkaammin, että EU-kilpailusääntöjen soveltaminen siirtyisi komission julkisen täytäntöönpanon toteuttamisesta laajemmin kansallisten tuomioistuinten ja asianomaisten viranomaisten vastuulle.¹⁶⁸

Täytäntöönpanouudistus onkin vahvistanut yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon asemaa, ja kansallisten tuomioistuinten tehtävänä on yhä vahvemmin turvata yksityisten oikeussubjektien unionin kilpailuoikeuteen perustuvia oikeuksia, esimerkiksi ratkaisemalla vahingonkorvauksia koskevia kanteita kilpailusääntöjen rikkomisesta kansallisella tasolla. Myös direktiivin johdanto-osassa¹⁶⁹ todetaan, että sisämarkkinoiden moitteettoman toiminnan varmistamiseksi, oikeusvarmuuden lisäämiseksi ja tasapuolisempien toimintaedellytysten takaamiseksi on aiheellista, että direktiiviä sovelletaan sellaisiin kansallisen normiston rikkomista koskeviin kilpailuoikeudellisiin vahingonkorvauskanteisiin, joissa kansallista kilpailuoikeutta sovelletaan tämän asetuksen 3(1) artiklan mukaan.

---

¹⁶⁴ Valmistelumateriaaleilla viitataan tässä KOM(2005) 672 final (Vihreä kirja) ja sen liitteenä komission valmisteluasiakirja SEC(2005)1732 sekä KOM(2008) 165 final (Valkoinen kirja) ja sitä koskeva komission valmisteluasiakirja SEC(2008) 404.

¹⁶⁵ COM (2013) 404 ja COM (2008) 165 lainsäädäntöehdotukset, joita voidaan kuvailla hyvin yksittäisiä ja irrallisiakin seikkoja koskeviksi. Niissä ei pyritä kokonaisvaltaisiin ratkaisuihin. Ks. aiheesta enemmän Havu 2013, s. 300–301.

¹⁶⁶ Neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003.

¹⁶⁷ Ks. Täytäntöönpanoasetuksen johdanto-osan kohta 7. Ks. oikeuskirjallisuudesta Reich 2005, s. 35.

¹⁶⁸ Alkio–Wik 2009, s. 623.

¹⁶⁹ Direktiivin 2014/104/EU, johdanto-osan kohta 10.

4. Taloudellinen seuraanto

4.1 Kilpailuoikeudellisen vastuun lähtökohdat

4.1.1 Yleisesti

Lähtökohtaisesti Euroopan unionin oikeudessa kilpailurikkomuksesta vastaa henkilökohtaisen vastuun periaatteen mukaisesti se taho, joka on syyllistynyt kyseiseen rikkomukseen.¹⁷⁰ Kilpailurikkomukseen osallistuneiden yritysten uudelleenjärjestelyistä, kuten liiketoiminnan luovutuksista ja muista muutoksista voi kuitenkin seurata kilpailuoikeudellisen vastuun näkökulmasta haastavia tilanteita. Yritys, joka on aikoinaan osallistunut kartelliin, on saattanut esimerkiksi luovuttaa kyseisen liiketoimintansa toiselle oikeushenkilölle aikavälillä ennen kuin seuraamuksia koskeva vastuu aktualisoituu. Mikäli saaja on jatkanut kilpailua rajoittavaa toimintaa¹⁷¹ myös toiminnan siirron jälkeen, on sen katsottava pääsäännön mukaan olevan vastuussa kartellitoiminnasta vain siitä ajankohdasta lähtien, jolloin yritystoiminta on siirtynyt sen haltuun.

Henkilökohtaisen vastuun pääsääntö ei kuitenkaan mainituista olosuhdemuutoksista johtuen aina ole toteutettavissa, mitä varten on kehitetty kilpailuoikeudelliseksi seuraantovastuuksi kutsuttu vastuuoppi. Kilpailuoikeudellinen seuraantovastuu perinteisessä merkityksessään viittaa tilanteisiin, joissa julkisoikeudellisen seuraamusmaksua koskevan vastuun osalta herää kysymys siitä, kuka vastaa omistusjärjestelyjen muuttuessa aiemmasta kilpailurikkomuksesta. Seuraantovastuu jakautuu oikeudelliseen ja taloudelliseen seuraantovastuuseen. Seuraantovastuu pohjautuu EU-kilpailusääntelyn tehokkaan toteutumisen vaatimukseen sellaisessa tilanteessa, jossa vastuutaho muuttuu kesken rikkomuksen toteamisprosessin.

Kilpailuoikeudellinen seuraantovastuu tulee kyseeseen lähinnä yrityskauppatilanteissa, joiden seurauksena rikkomuksen sisältänyt liiketoiminnan omistus siirtyy.¹⁷² Kysymys on siis siitä kuka on vastuussa aikaisemmista kilpailurikkomuksen seuraamuksista omistusjärjestelyjen jälkeen.¹⁷³ Ongelmallista on se, että tuntemattomia vastuita saattaa ilmetä huomattavasti myöhemmin yrityskaupan jälkeen. Esimerkiksi juuri kilpailuoikeudelliset velvoitteet, kuten kartellin johdosta tehty vahingonkorvausvaatimus, voivat hyvin tulla esiin pitkän ajan jälkeen yri-

---

¹⁷⁰ Asiassa C-280/06 ETI ym. Kok. 2007, s. I-10893 EUT on vahvistanut pääsäännön mukaisen henkilökohtaisen vastuun periaatteen, kohta 39. Kyseisessä kohdassa on viitattu seuraaviin oikeustapauksiin: asia C-49/92 P, komissio v. Anic Participazioni. Kok. 1999, s. I-4125, 145 kohta ja asia C-279/98 P, Cascades v. komissio, Kok. 2000, s. I-9693, 78 kohta.

¹⁷¹ Tässä tutkielmassa viitataan kilpailurikkomuksella nimenomaan SEUT 101 ja 102 artikloiden sääntelyn vastaiseen toimintaan.

¹⁷² Alkio-Wik 2009, s. 769.

¹⁷³ Havu-Kalliokoski-Wikberg 2010, s. 177.

tyskaupan teosta.¹⁷⁴ Nimenomaan vastuun konkretisoitumisen ajallisuus suhteessa liiketoiminnallisiin muutoksiin ja niiden ajoittumiseen suhteessa vastuun toteamiseen voi tuottaa ongelmia, jos ne aikataulullisesti eivät mene yksi yhteen perinteisten vastuun määrittämistä koskevien oikeudellisten sääntöjen kanssa.¹⁷⁵

Kilpailuoikeudellinen seuraantovastuu, jossa on sovellettu sekä oikeudellista että taloudellista seuraantovastuun oppia tai niiden jonkinasteista yhdistelmää, on muotoutunut EUT:n julkista kilpailuoikeudellista täytäntöönpanoa koskevassa oikeuskäytännössä.¹⁷⁶ Samaa logiikkaa voidaan tietyin edellytyksin hyödyntää myös yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon yhteydessä, vaikkakin sen eroavaisuudet suhteessa hallinnollisiin seurauksiin on otettava huomioon, eikä vastuuoppi siten välttämättä sellaisenaan istu vahingonkorvausoikeudellisiin kysymyksiin.¹⁷⁷ Seuraanto käsitteenä sisältää sekä oikeudellisen että taloudellisen seuraannon muodon, joita molempia on tarkasteltu EU:n oikeuskäytännössä. Unionin tuomioistuinten ratkaisukäytännössä näitä seuraannon muotoja ei ole läheskään aina erotettu, vaan seuraannon kumpaakin muotoa on sovellettu yksittäistapauksellisten olosuhteiden perusteella siten, että niitä on voitu myös soveltaa yhdistelmänä. Tästä syystä myös oikeudellista seuraantoa käsitellään lyhyesti.

Oikeudellinen seuraantovastuu on ensisijainen kilpailuoikeudellisen vastuunjaon malli. EUT:n ratkaisukäytännöstäkin on todettavissa, että seuraantovastuun ensisijaisena perusteena pidetään ainakin teoriassa oikeudellista seuraantovastuuta.¹⁷⁸ Sen mukainen pääsääntö on, että yritykseen liittyvät muutokset sen omistuksessa, hallinnossa tai muutoin eivät vaikuta sen kilpailuoikeudelliseen vastuuseen olosuhdemuutoksista huolimatta.¹⁷⁹ Näin ollen yrityskauppatilanteessa ostaja on vastuussa hankkimansa yhtiön kilpailuoikeudellisista velvoitteista ostohetkestä alkaen, eli rikkomukseen syyllistynyt liiketoimintayksikkö kantaa vastuunsa pysyvästi toiminnastaan.¹⁸⁰ Oikeudellinen seuraantovastuu on yleistäen julkisoikeudellisten määräysten rikkomisesta seuraavaa vastuuta. Se voi siirtyä ainoastaan rikkomukseen syyllistyneen

---

¹⁷⁴ Immonen 2015, s. 50.

¹⁷⁵ Ks. Brown–Schonberg 2013, s. 1.

¹⁷⁶ Rasinkangas 2016, s. 28.

¹⁷⁷ Ibid. s. 177.

¹⁷⁸ Tapauksissa Asia C-49/92 P, Anic Partecipazioni SpA Kok. 1999, s. I-4125., Asia C-297/98 P, SCA Holding Kok. 2000, s. I-10101. sekä asia C-279/98 P, Cascades, Kok. 2000, s. I-09693 ilmenevällä tavalla.

¹⁷⁹ Yhdistetyt asiat C-29/83 ja 30/83, Compagnie royal asturiennedes mines SA ja Rheinzink GmbH v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1984, S. 1679.

¹⁸⁰ Havu–Kalliokoski–Wikberg 2010, s. 178. Luovuttajan vastuuta ei EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan poistanut tapauksessa Asia C-286/98, Stora Kopparbergs Bergslags, kohdat 37–39, edes se, että luovutussensaaaja oli ollut tietoinen luovuttajan aiemmasta rikkomuksesta. Edelleen edes se, että kiellettyä toimintaa jatketaan vielä luovutuksen jälkeen, ei vaikuta vastuun poistumiseen.

yksikön legaalille seuraajalle.¹⁸¹ Käytännössä näin tapahtuu ainoastaan yhtiöoikeudellisen sulautumisen seurauksena.¹⁸² Vastuun siirtyminen on siten rajautunut harvoihin ennakoita arvattaviin tilanteisiin, jotka siten ovat yleisesti omaksuttujen velvoite- ja yhtiöoikeudellisten periaatteiden mukaisia.¹⁸³ Huomattavasti ongelmallisempaa voidaan sen sijaan pitää toista seuraantovastuun muotoa, taloudellista seuraantovastuuta. Jos oikeudellista seuraantovastuuta ei voida soveltaa, tulee taloudelliseen seuraantoon perustuva vastuu vasta toissijaisesti kysymykseen.

4.1.2 Economic single entity -doktriini EU-kilpailuoikeudessa

Aiemmin esitetyllä tavalla EUT:n oikeuskäytännöstä ilmenee, että yhteisön kilpailuoikeus koskee yritysten toimintaa¹⁸⁴ ja että yrityksen käsitteellä tarkoitetaan jokaista yksikköä, joka harjoittaa taloudellista toimintaa, riippumatta yksikön oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta.¹⁸⁵ Taloudellinen seuraantovastuu rakentuu EU-kilpailuoikeudessa yrityksen määritelmän varaan. Määritelmän mukaan yritys voi muodostua useasta elinkeinonharjoittajasta, mikäli ne toimivat yhtenä taloudellisena kokonaisuutena.¹⁸⁶ EU:n perustamissopimuksessa ei määritellä yrityksen (*under-taking*) käsitettä, jota kilpailuoikeudessa sovelletaan.¹⁸⁷ Koko soveltamistoiminta riippuu kuitenkin siitä, kuuluvatko oikeussubjektit kyseisen käsitteen piiriin vai eivät. Yritys-käsite on puuttuvasta varsinaisesta sääntelystä huolimatta saanut vakiintuneen sisällön EUT:n oikeuskäytännössä. Lähtökohtaisesti käsite on laaja, ja se kattaa lähes kaikki taloudellista toimintaa harjoittavat tahot riippumatta niiden oikeudellisesta asemasta tai rahoitustavasta.¹⁸⁸ Kuten unionin tuomioistuimien totesi tuomionsa *Versalis v. Komissio*¹⁸⁹ 51 kohdassa, hahmotetaan yritys-käsite EU-oikeudessa vakiintuneesti laajaksi:

”... vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan... yrityksen käsitteellä tarkoitetaan jokaista yksikköä, joka harjoittaa taloudellista toimintaa, riippumatta yksikön oikeudellisesta muodosta tai

¹⁸¹ Havu – Kalliokoski – Wikberg 2010, s. 178.

¹⁸² Rasinkangas, s. 29. Ks. Myös Asia C-279/98, Cascades, Kok. 2000, s. I-09693, kohdat 76–79.

¹⁸³ Alkio–Wik 2009, s. 770.

¹⁸⁴ Ks. yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/05 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Aalborg Portland ym. v. Komissio, Kok. 2004, s. I-123, 59 kohta.

¹⁸⁵ Ks. mm. yhdistetyt asiat C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P ja C-213/02 P, Dansk Rørindustri ym. v. komissio, Kok. 2005, s. I-5425, 112 kohta. Ks. myös asia C-222/04, Cassa di Risparmio di Firenze ym. Kok. 2006, s. I-289, 107 kohta ja asia C-205/03 P, FENIN v. komissio, Kok. 2006, s. I-6295, 25 kohta.

¹⁸⁶ Alkio-Wik 2009, s. 771.

¹⁸⁷ Ks. Oikeuskirjallisuudesta Jones 2012.

¹⁸⁸ Ks. Esim. asia C-41/90, Klaus Höfner ym., Kok. 1991, s. I-01979, 21 kohta. Ks. oikeuskirjallisuudesta mm. Van Bael & Bellis 2010, s. 17–21.

¹⁸⁹ Asia C-511/11 P *Versalis* (aiemmin Polimeri Europa) v. Komissio (2013), sähköinen oikeustapauskokoelma kesäkuu/2013.

rahoitustavasta. Kun tällainen yksikkö rikkoo kilpailusääntöjä, sen asiana on yksilöllisen vastuun periaatteen mukaisesti vastata kyseisestä rikkomisesta.”¹⁹⁰

Käsitteen määrittely on yleisesti ottaen merkittävä tässä oikeudellisessa kontekstissa, sillä se määrää sen, miten kilpailunrajoituksiin liittyvää unionin sääntelyä sovelletaan. On näin ollen tärkeää kyetä hahmottamaan käsitteen sisällöllinen ulottuvuus, jotta kilpailurikkomuksia koskevan sääntelyn soveltamisala ja mahdolliseen taloudellisen seuraannon piiriin potentiaalisesti kuuluvat tahot voidaan yksilöidä.. Unionin oikeudessa käsitteen sisältö on laaja, ja lähtökohdaisesti kaikki toiminta mitä voidaan pitää taloudellisena, kuuluu käsitteen piiriin. EUT:n vaikiintuneessa ratkaisukäytännössä on todettu, että määriteltäessä kuuluuko yritystoiminta artiklan soveltamisen piiriin, on tutkittava kyseisen toiminnan luonnetta.¹⁹¹ Kilpailuoikeudellisten sääntöjen soveltamisalaa koskevana edellytyksenä on, että molemmat osapuolet ovat unionin oikeuden piirissä luettavissa elinkeinonharjoittajiksi. Tämä vaatimus seuraa SEUT 101 ja 102 artikloiden sanamuodosta suoraan. Suomen kansallinen kilpailuoikeudellisia vahingonkorvausasioita koskeva sääntely koskee ainoastaan elinkeinonharjoittajia

Elinkeinonharjoittaja-käsitteen soveltamisen suhteen saattaa tulla ongelmia lähinnä niissä tilanteissa, missä kilpailurikkomukseen syyllistynyttä yritystä ei ole enää lainkaan olemassa, tai se esiintyy siinä määrin erimuotoisena, ettei sitä juridisesti enää voi pitää samana.¹⁹²

4.2 Taloudellinen seuraanto -vastuuoppi

4.2.1 Oikeudellisena ilmiönä

Taloudellisen seuraannon¹⁹³ (*economic continuity*) vastuuopin¹⁹⁴ mukaan kilpailuoikeudellinen vastuu kohdistetaan rikkomuksen tehneen oikeushenkilön sijasta siihen taloudelliseen toimintaan, jonka puitteissa rikkomus on tehty.¹⁹⁵ Keskiössä on siten kyseisen liiketoiminnan jatkuvuus, eikä huomio kiinnity liiketoimintaa harjoittavaan oikeushenkilön identiteettiin tai sen juridisiin muutoksiin. Liiketoimintakaupan yhteydessä voimassaolevat oikeudet ja velvol-

---

¹⁹⁰ Ks. Asia C-123/13 P Versalis sähköinen oikeustapauskokoelma, maaliskuu/2015, kohta 52, jossa kantajan toinen valitusperuste liittyy yritysten seuraantoon, jonka nojalla EUT käsitteli asiassa yritys-käsitettä. Kursivointi on lisätty kirjoittajan toimesta.

¹⁹¹ Asia C-222/04 Kok. 2006, s. I-289, kohta 117. Kilpailuoikeudellisen yrityksen käsitteestä mm. Yhdistetyt asiat C-159/91 ja C-160/91 Christian Poucet Kok. 1993, s. I-00637 sekä asia C-41/90 Höfner ja Elser, Kok. 1991, s. I-1979, 21 kohta ja yhdistetyt asiat C-264/01, C-306/01, C-354/01 ja C-355/01 AOK Bundesverband ym. Kok. 2004, s. I-2493, 46 kohta. Yhdistetyt asiat T-231/06 ja T-237/06 NOS v. Komissio, Kok. 2010, s. II-05993.

¹⁹² Rasinkangas 2016, s. 31,

¹⁹³ On suomennettu myös käyttämällä termiä taloudellinen jatkuvuus (englanninkielellä käytetään sekä *economic continuity* että *economic succession* -käsitteitä).

¹⁹⁴ Aiheesta Steptoe & Johnson, 2015.

¹⁹⁵ Alkio-Wik 2009, s. 768–771.

lisuudet siirtyvät myyjältä ostajalle siten kuin yhtiö-, velvoite- ja sopimusoikeudelliset säännöt edellyttävät. Kilpailuoikeudelliset vastuut voivat vaikuttaa huomattavasti liiketoimintakaupassa siirtyviin velvoitteisiin, joihin on seuraajan hankala varautua.

Taloudellisen seuraannon ongelmallisuus on juurikin sen ennakoimattomuus. Vastuukysymykset eivät ole välttämättä edes myyjän tiedossa kaupan hetkellä, saati sitten että ostaja olisi tai voisi olla tietoinen mahdollisista kilpailuoikeudellisista vastuuriskeistä. Edelleen taloudellisen seuraannon olemassaolosta kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen piirissä ei ole olemassa selvyyttä. Kilpailuoikeuden soveltaminen ja erityisesti kilpailuoikeudellisen vastuun allokointi voivat olennaisesti vaikuttaa vahinkovastuiden siirtymiseen yrityskauppatilanteissa, mikä on hyvin riskialtista erityisesti ostajan näkökulmasta.¹⁹⁶ Tietyn liiketoiminnan hankkinut ostaja voi seuraantovastuun nojalla joutua vastuuseen toiminnasta, johon se on siinä määrin syytön ja johon se ei ole varsinaisesti osallistunut. EUT ei ole nimenomaisesti kieltänyt eikä toisaalta sallinut taloudellisen seuraamusteorian soveltuvan kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen, vaan seuraantoa koskevat ratkaisut ovat koskeneet julkisoikeudellisia kilpailuoikeudellisia seuraamuksia, joihin komission toimivalta ulottuu.¹⁹⁷

Sen määrittämisellä, milloin seuraannonsaajan eli yrityskauppatilanteessa ostajan voidaan katsoa olevan vastuussa kielletystä toiminnasta yritysseuraantotilanteessa, on huomattava käytännön merkitys liiketoiminnan luovutuksen tai sen uudelleenjärjestelyjen konkreettiselle muodolle. Vastuuriskin suuruus vaikuttaa suoraan tai vähintään epäsuorasti liiketaloudellisiin päätöksiin, koska siinä piilee rahallisen tappion riski. Mahdollisen riskin suuruus ja todennäköisyys puolestaan ovat riippuvaisia niistä arviointiperusteista, joita kansalliset kilpailuviranomaiset ja tuomioistuimet käyttävät esimerkiksi kilpailurikkomukseen syyksi lukemisen yhteydessä.¹⁹⁸ Teoria luo merkittävää epävarmuutta koko yritysten liiketoimintaympäristöön, koska riskinä on, että liiketoiminnan jatkajat voivat joutua kilpailuoikeudelliseen vastuuseen toimista, joihin he eivät ole itse varsinaisesti osallistuneet.

Tilanne on haastava potentiaalisen riskin arvioinnin kannalta, ja liittyy edelleen kysymykseen yrityksen selonottovelvollisuuden laajuudesta. Tässä viitataan lähinnä siihen arviointiin, mikä laajuisena selonottovelvollisuus mahdollisista vastuista yrityskauppaan ryhdyttäessä on

---

¹⁹⁶ Havu–Kalliokoski–Wikberg 2010, s. 177.

¹⁹⁷ On huomattava, että rikkomuksista johtuneiden seuraamusten varalta ja niiltä suojautuakseen on kansallisesti käytettävissä yhtiö – ja sopimusoikeudellisia keinoja, joihin ei tämän tutkielman puitteissa ole mahdollista enempää paneutua.

¹⁹⁸ Julkisasiames Kokottin ratkaisuehdotus Asiassa C-280/06, johdanto-osan kohta 3.

olemassa, ja miten taloudellista seuraantoa koskeva epävarmuus siihen voisi vaikuttaa. Nykyään myös merkittävä osa yritysten oikeuksista ja varallisuudesta ovat aineettomia, kuten esimerkiksi taloudellisesti merkittävät immateriaalioikeudet, joten taloudellista seuraajaa voi olla hankala löytää sikäli kuin siirtyvät oikeudet ja vastuut eivät välttämättä liity mihinkään konkreettisiin resursseihin.¹⁹⁹ Tässä viitataan siihen, että selonottovelvollisuuden laajuus saattaa olla lähes mahdoton hallittava isojen liiketoimintakauppojen yhteydessä.

EUT on lausunut vastuuperusteista todeten, että vaikka vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan pääsääntöinen vastuuperuste on henkilökohtainen vastuu, seuraamukset voidaan tietyn edellytyksin kohdentaa sellaiseen tahoon, joka ei ole syyllistynyt rikkomukseen.²⁰⁰ EUT on perustellut tätä poikkeusta pelotevaikutuksen kautta ja täsmentänyt asiaa toteamalla, että edellä mainittu mahdollisuus syntyy tilanteessa, jossa rikkomiseen syyllistynyt yksikkö on lakanut olemasta oikeudellisesti tai taloudellisesti. Seuraamuksella, joka määrätään liiketoimintansa lakkauttaneelle yritykselle, ei välttämättä ole pelotevaikutusta ilman seuraannonsaajaan kohdistuvan taloudellisen seuraantovastuun mahdollisuutta.²⁰¹

On myös katsottu, että kysymys on sellaisesta kilpailuoikeudellisesta periaatteesta, jota voidaan katsoa sovellettavan julkis- ja yksityisoikeudellisten vastuiden muotoihin. Jos taloudellisen seuraannon periaatetta sovellettaisiin eri tavoin seuraamusmaksun ja vahingonkorvauksen osalta, yhtiö voisi yritysjärjestelyiden avulla vapautua vahingonkorvausvastuusta toisin kuin seuraamusmaksuvastuusta.²⁰² Mikäli seuraantovastuuta ei lainkaan sovellettaisi yksityisoikeudellisessa täytäntöönpanossa, näyttäisi tästä seuraavan mahdollisuus täydelliseen vastuulta välttymiseen yritysseuraannon avulla. Tämä tulkinta johtaisi lähtökohtaisesti ei-hyväksyttävään ja epäloogiseen lopputulokseen, joskaan tilanne ei oikeusteoreettisesti ole yksinkertainen, mikä käy ilmi oikeastaan riippumatta siitä, mistä oikeudellisesta näkökulmasta asiaa tarkastellaan.²⁰³

Henkilökohtaisen vastuun periaatetta pääsääntönä ei kuitenkaan saa heikentää eikä sitä voi tehdä käytännössä tyhjäksi taloudelliseen jatkuvuuteen vetoamalla. Taloudellisella seuraannolla ei näin ollen voida korvata henkilökohtaisen vastuun periaatetta, vaan ainoastaan täy-

---

¹⁹⁹ Alkio–Wik 2009, s. 771 sekä Pike–Tosheva 2016, s. 109.

²⁰⁰ Kyseisessä EUT:n tuomion kohdassa 143 viitattiin seuraaviin tapauksiin: asia C-248/98 P, KNP BT v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok., s. I-9641, 71 kohta; asia C-279/98 P, Cascades, Kok., s. I-9693, 78 kohta; asia C-286/98 P, Stora Kopparbergs, Kok., s. I-9925, 37 kohta ja asia C-297/98 P, SCA Holding v. komissio, Kok. s. I-10101, 27 kohta.

²⁰¹ Ks. Tuomion kohta 145 sekä siinä viitattu asia C-280/06, ETI ym. Kok., s. I-10893, 40 kohta.

²⁰² HeiHO S 14/1393, tuomion kohta ”Taloudellinen seuraanto ja vahingonkorvaus”, s. 34.

²⁰³ Ibid. s. 34.

dentää sitä. Täydentäminen voi olla tarpeen, jotta kielletystä toiminnasta voidaan määrätä seuraamuksia, jotka ovat reaalisesti tehokkaita.²⁰⁴

4.2.2 Soveltamisolosuhteista

Tässä luvussa soveltamisolosuhteita on kuvattu siten kuin ne ovat julkisoikeudellisessa täytäntöönpanossa hahmotettu. Samoista lähtökohdista olisi perusteltua lähteä myös yksityisoikeudellisessa täytäntöönpanossa, jotta molempia prosessimuotoja kohdeltaisiin samoin silloin, kun vastuun perustava tosiseikasto on molemmissa sama. Yritysjärjestelyillä tai tarkemmin liiketoimintakaupoilla voidaan päätyä tai ajautua tilanteisiin, joissa kilpailurikkomukseen syyllistynyt yhtiö on järjestelyn seurauksena lakannut olemasta tai se on selvästi maksukyvytön. Taloudellinen seuraantovastuu²⁰⁵ voi aktualisoitua näissä edellä mainituissa tilanteissa, ja yksinkertaisinta seuraantovastuun syntymisen onkin katsottu olevan niissä ensiksi mainituissa tilanteissa, joissa luovuttajataho on lakannut juridisesti kokonaan olemasta.

Käytännössä käsillä on tällöin tilanne, jossa oikeudellisen seuraantovastuu ei tule kyseeseen, koska ei ole olemassa yritystä, joka vastaisi kilpailurikkomuksen perusteella määrättävistä seuraamuksista.²⁰⁶ Taloudellinen seuraantovastuu voi sen sijaan tulla kyseeseen. Sen avulla voidaan ratkaista vastuuasema, kun alkuperäinen vastuutaho on siirtänyt liiketoimintansa eteenpäin rikkomuksen teon jälkeen ja ennen vastuun varsinaista toteamista, ja sittemmin lakannut juridisesti olemasta tai tullut täysin maksukyvyttömäksi²⁰⁷ Seuraantovastuu voi aktualisoitua myös tilanteessa, jossa myyjätaho ei lakkaa, mutta on objektiivisesti arvioiden (maksu)kyvytön toteuttamaan vastuutaan. Voidaan sanoa, että myyjä on taloudellisesti lakannut olemasta.

Eti-tapauksessa²⁰⁸ EUT arvioi julkisoikeudellisen seuraantovastuun yhteydessä taloudellisen seuraannon aktualisoitumisolosuhteita. Se on tuonut ratkaisussaan tarkemmin esiin sen, missä tilanteissa liiketoimintaseuraajalle voidaan määrätä seuraamuksia alkuperäisen liiketoiminnan

---

²⁰⁴ Julkisasiainmies Kokottin ratkaisuehdotus Asiassa C-280/06, k. 81.

²⁰⁵ Whish–Bailey 2012, s. 102–103.

²⁰⁶ Havu – Kalliokoski – Wikberg 2010, s. 179 oikeustapausviittauksineen. Ks. Yhdistetyt asiat T-305/94, T-307/94, T-313/94, T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 ja T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij ym. v. komissio, Kok. 19999, s. II-931, k. 953. Ks. myös Asia C-297/98 P, SCA Holding v. komissio, Kok. 2000, s. I-10101 k. 63.

²⁰⁷ Merkille pantavaa on, että sakkojen (ja teleologisesti tulkiten myös vahingonkorvausvastuun suuruuden) laskemisessa ratkaisevassa asemassa on yritysten liikevaihto. Ks. esim. asetuksen N:o 1/2003 23 artiklan 2 kohta. Mikäli yrityksellä ei käytännössä ole liikevaihtoa, sille ei myöskään voida enää määrätä seuraamuksia, joilla olisi reaalista vaikutusta.

²⁰⁸ Asia C-280/06 ETI ym. Kok. 2007, s. I-10893.

harjoittajan rikkomuksen perusteella.²⁰⁹ EUT:n mukaan tällaisiin tilanteisiin lukeutuu ensiksi-kin tilanne, jossa rikkomiseen syyllistynyt yksikkö on lakannut olemasta oikeudellisesti tai taloudellisesti. Viimeksi mainitun osalta EUT on vedonnut pelotevaikutuksen säilyttämiseen todeten, että seuraamus, joka määrätään yritykselle, joka on oikeudellisesti olemassa mutta ei enää harjoita taloudellista toimintaa, saattaa menettää pelotevaikutuksensa. Tätä toteamusta voidaan perustellusti tulkita siten, että niissä tilanteissa, joissa rikkonut yritys on lakannut taloudellisesti olemasta, on mahdollisuus taloudellisen seuraannon soveltamiseen. Edelleen EUT on todennut tapauksessa, että:

”...jos seuraamus olisi mahdollista määrätä ainoastaan sellaiselle yksikölle, joka on syyllistynyt rikkomiseen, yritykset voisivat välttää seuraamukset jo pelkästään muuttamalla identiteettiään uudelleenjärjestelyillä, luovutuksilla tai muilla oikeudellisilla tai organisatorisilla muutoksilla. Tavoite, joka koskee kilpailusääntöjen vastaisesta käyttäytymisestä rankaisemista sekä tällaisen käyttäytymisen toistumisen ehkäisemistä... vaarantuisi tällöin.”²¹⁰

EUT on perustanut edellä kuvatun näkemyksensä unionin kilpailuoikeuden tehokkuuden nimien, ja pyrkinyt tällä tavalla estämään tehokkuusvaikutuksen heikkenemisen. Tätä taustaa vasten vaikuttaa perustellulta, että kilpailusääntöjä rikkoneen yrityksen oikeudellisesta tai organisatorisesta muutoksesta ei välttämättä ole seurauksena seuraajayrityksen vapautuminen edellisen yksikön kilpailunvastaisia menettelytapoja koskevasta vastuusta, mikäli arvioidaan, että nämä kaksi yksikköä ovat taloudellisesti arvioituna samat.²¹¹ Kyseisen oikeuskäytännön mukaan myöskään yritysten oikeudellisella muodolla ei ole merkitystä asian hahmottamisen kannalta. Tässä on vielä syytä mainita, että erilaiset yritysjärjestelyt voidaan EUT:n mukaan kuitenkin sivuuttaa, jos niiden tarkoituksena voidaan katsoa olleen kilpailuoikeudellisen vastuun välttäminen.²¹² Taloudellisen seuraannon avulla voidaan varmistaa se, etteivät oikeudelliset henkilöt vapaudu vastuustaan yksinkertaisesti muuttamalla oikeudellista muotoaan tai nimeään.²¹³ Toisaalta tämä tehokkuuslähtöinen ajatusmalli myös laajentaa vastuuta huomattavasti.

Taloudellisen seuraannon soveltumisella on yhtiön juridisen lakkaamisen kautta merkittävä yhtymäkohta yhtiöoikeudellisten purkautumissääntöjen kanssa. Osakeyhtiö lakkaa OYL:n

---

²⁰⁹ Ibid, k. 40.

²¹⁰ Asia C-280/06 ETI ym. Kok. 2007, s. I-10893, kohta 41.

²¹¹ Yhdistetyt asiat C-29/83 ja 30/83, Compagnie royale Asturienne des mines ja Rheinzink v. komissio, Kok. 1984, s. 1679, 9 kohta ja em. Yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, Kok. 2004, s. I-00123, tuomion 59 kohta.

²¹² Ks. asia C-280/06 ETI ym. Kok. 2007, s. I-10893, 41 kohta.

²¹³ Julkisasiames Kokottin ratkaisuehdotus Asiassa C-280/06, Kohta 78.

mukaisessa selvitysmenettelyssä.²¹⁴ Osakeyhtiön selvitysmenettelyyn kuuluu yhtiön varojen ja velkojen selvittäminen. Kyseessä on niin sanottu osakeyhtiöoikeudellinen erityis-seuraanto.²¹⁵ Preklusion oikeusvaikutukset koskevat vain tuntemattomia velkoja. Velan preklusiossa velkoja menettää saamisoikeutensa sen vuoksi, että hän ei ole asianmukaisesti saattanut oikeuttaan voimaan.²¹⁶ Oikeusvaikutukset ovat siis samat kuin velan vanhentumisella.²¹⁷ Oikeushenkilöiden kohdalla julkinen haaste tulee kyseeseen esimerkiksi yritysjärjestelyjen seurauksena niissä tapauksissa, kun oikeushenkilö purkautuu tai yhtiömuotoa muutetaan.

On myös mahdollista, että saatavan peruste on syntynyt saatavien valvomiselle asetetun määräpäivän jälkeen, eikä preklusiosäännös sovellu siihen. Sopimussuhteen ulkopuolella aiheutunutta vahinkoa pidetään sopimuksen ulkoisena vahingonkorvaussaatavana. Tilanteessa, jossa velan ei olisi todettu prekludoituneen selvitysmenettelyssä, jouduttiin esimerkiksi kansallisessa käräjäoikeuden asfalttikartellitapahtumasarjassa pohtimaan sitä, oliko mahdollisuus vaatia korvausta jatkettussa selvitystilassa olevalta yhtiöltä EU-oikeuden edellyttämällä tavalla tehokas oikeussuojakeino ja oliko taloudellisen seuraannon periaate sovellettavissa myös kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen.²¹⁸ Tapauksessa vastaus jälkimmäiseen oli kyllä, ja juurikin siitä syystä, että edellä mainitussa tilanteessa oikeussuojakeinojen tehokkuus ei käräjäoikeuden mukaan olisi täyttynyt.²¹⁹ Näin ollen taloudellinen seuraanto kohdistui velkaan, joka ei ollut prekludoitunut, eikä alkuperäinen vastuutaho ollut enää maksukykyinen, eli sen katsottiin juridisesti lakanneeksi.

4.2.3 Kehityslinjoista unionin oikeuskäytännössä

EU:n tuomioistuinten²²⁰ oikeuskäytännössä on useassa tilanteessa noudatettu taloudellisen seuraannon mukaista vastuunjakoa.²²¹ Tapaukset koskevat pääosin julkisoikeudellista vastuuta ja sen määräytymistä, koska seuraantokysymys ei ole toistaiseksi noussut vahingonkorvausasian yhteydessä esiin unionin tuomioistuimessa. Kuitenkin taloudelliseen seuraantoon perustuvan vastuun osalta on ollut unionin oikeuskäytännössä havaittavissa kehitystä siihen suuntaan, että vastuuopin soveltamisala on hiljalleen laajentunut kilpailuoikeuden alalla, ja on

²¹⁴ Ks. OYL 20 luku yhtiön purkamista koskevista säännöistä.

²¹⁵ Esim. Immonen 2015, s. 270.

²¹⁶ Saarnilehto 2005, s. 158–159. Ks. myös Aurejärvi–Hemmo 2007, s. 147.

²¹⁷ Velan vanhentumisen oikeusvaikutukset: velan vanhentumisesta annetun lain 14–19 §.

²¹⁸ Kalliokoski–Virtanen 2014, s. 36.

²¹⁹ Helsingin KO tuomio asfalttikartelliasianssa L 09/49467, s.282–283.

²²⁰ Joilla tässä viitataan nykyisiin unionin tuomioistuiimiin sekä entisiin yhteisön EY-tuomioistuiimiin.

²²¹ Ks. esim. seuraavat: yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C219/00 P, Aalborg Portland ym. v. komissio, Kok. 2004, s. I-00123, 59 kohta ja Yhdistetyt asiat 40-48, 50, 54–56, 111, 113 ja 114/73 ”Suiker Unie”, Kok. 1975, s. 1663, 79–87 kohta.

esitetty, että soveltamisala voisi mahdollisesti tulevaisuudessa jatkaa laajenemistaan.²²² Näin ollen on entistä enemmän perusteltua hakea soveltamislinjauksia julkisoikeudelliselta puolelta myös yksityisoikeudellisen soveltamisen puolelle.

Tosiasiassa mitään selkeitä yleisiä pääsääntöjä tai linjauksia ei ole toistaiseksi muotoutunut taloudellisen seuraannon osalta, eikä voida sanoa esiintyvän erityisiä aiheeseen liittyviä tyyppitapauksia. Vastuujaon opin perusta on asiassa *Enichem SpA v. Euroopan yhteisöjen komissio*.²²³ Silloinen EY:n ensimmäisen asteen tuomioistuin totesi, että jos rikkomukseen syyllistynyt taho on lakannut oikeudellisesti olemasta rikkomuksen jälkeisen ja vastuuseen joutumisen välisenä ajankohtana, on voitava välttää ne tilanteet, joissa se välttyy vastuulta vain sen vuoksi, että se on myöhemmin oikeudellisesti lakannut olemasta.²²⁴ Taloudellisen seuraannon periaate taikka vastuuoppi tulee Euroopan unionin tuomioistuimen mukaan sovellettavaksi silloin, kun kilpailunrajoitukseen syyllistynyt taho on esimerkiksi yhtiön purkamisen seurauksena lakannut oikeudellisesti olemasta.²²⁵ Tämä sääntö on itsessäänkin lähtenyt oikeuskäytännön nojalla muotoutumaan paikoin siten, että sovellettavuus ei enää täysin ole noudattanut vaatimusta aiemman toimijan oikeudellisesta lakkaamisesta.²²⁶ Soveltamisala on hiljalleen laajennut myös tiettyihin erityistilanteisiin, joissa vastuutaho ei ole juridisesti lakannut olemasta.

Taloudelliseen seuraantoon perustuvaa vastuuta sovellettiin EUT:n oikeuskäytännössä ensimmäisen kerran tapauksessa *Suiker Unie*.²²⁷ Suiker Unie oli uusi yhtiö, jolle katsottiin siirtyneen vastuu neljän toimintansa lopettaneen sokerinvalmistajan kilpailuoikeudellisista rikkomuksista. Suiker Unie ei ollut oikeudellisesti seuraantosuhteessa kehenkään edellä mainituista neljästä yrityksestä. Sille oli kuitenkin siirtynyt edellä mainittujen yhteistyöelimelle kuuluneita oikeuksia ja velvollisuuksia, joka silloisen EY-tuomioistuimen mukaan oli osoitus siitä, että Suiker Unie oli aikonut jatkaa sokerinvalmistajien taloudellista toimintaa. Toimintaa jatkettiin pitkälti samojen henkilöiden toimesta samoissa puitteissa. Tuomioistuin katsoi, että vastuu oli siirtynyt toiminnan jatkajalle yhtiömuodosta tai oikeudellisesta seuraannosta riippumatta, kun alkuperäiset rikkomuksen tekijät olivat lakanneet olemasta.

---

²²² Rasinkangas 2016, s. 30.

²²³ Asia T-6/89, *Enichem SpA v. Euroopan yhteisöjen komissio*, Kok. 1975, s. 1663.

²²⁴ *Ibid*, kohta 237.

²²⁵ Asia C-49/92 P, *Anic Participazioni SpA* Kok. 1999, s. I-4125, kohta 145.

²²⁶ *Alkio-Wik* 2009, s. 771–774.

²²⁷ *Yhdistetyt Asiat C-40/73, Suiker Unie ym. v. komissio*, Kok. 1975, s. 1663.

Taloudellisesta jatkuvuudesta on edelleen lausunut julkisasiamies Ruiz-Jarabo Colomer, kun hän esitti tapausta *Aalborg Portland A/S*²²⁸ koskevassa ratkaisuehdotuksessaan, että yhtiön kilpailunrikkomus voidaan lukea toisen yhtiön syyksi ja vastuu näin ollen siirtää sille kahden edellytyksen täytyessä. Ensiksi seuraajayhtiön tulee jatkaa rikkomukseen syyllistyneen yhtiön toimintaa siten, että niiden välillä voidaan todeta olevan taloudellinen jatkuvuus. Toiseksi vanhan yhtiön on täytynyt oikeudellisesti lakata olemasta. Silloiset yhtiön tuomioistuimet eivät ottaneet tähän asiaan kantaa, vaikka sitä voitaisiin jälkikäteen ajatellen pitää nykyisen oikeustilan muotoutumisen kannalta tärkeänä. Edelleen unionin yleinen tuomioistuin on todennut asiassa *Raiffeisen Zentralbank Österreich AG ym*²²⁹, että silloin kun kilpailunrajoitukseen syyllistynyt yritys lakkaa olemasta sen vuoksi, että ostaja on sulauttanut sen itseensä, ostajalle siirtyvät sen varat ja velat mukaan lukien EU:n oikeuden rikkomisesta aiheutuva vastuu.

Vastaavasti taloudellisen seuraannon periaatetta on noudatettu silloin, kun yhtiö sinänsä on yhä olemassa, mutta se on lakannut taloudellisesti olemasta, eli se on lopettanut liiketoiminnan harjoittamisen.²³⁰ Oikeuskäytännössä annetuissa linjauksissa on selvästi nähtävissä tehokkuusperiaatteen vaikutukset. Yhteisöjen tuomioistuimet ovat sittemmin poikenneet *Anic Participazioni SpA* –tuomiossa²³¹ omaksumastaan seuraantovastuun mallista silloin, kun rikkomukseen tosiasiallisesti syyllistynyt yritys on edelleen olemassa, mutta on muutoin toimintakyvyttö esimerkiksi maksukyvyttömyytensä vuoksi.²³² Tätä tehokkuusperiaatetta ilmentävää tulkintaa on edelleen laajennettu myöhemmässä ratkaisukäytännössä,²³³ eikä EUT:n soveltama oppi siten nykyisellään vastaa täysin alkuperäistä taloudellisen seuraannon periaatteen mukaista erityisen suppean vastuun määritelmää.

4.3 Eräitä avoimia erityiskysymyksiä

4.3.1 Vastuun kohdentuminen ja rinnakkaisuus

Sen lisäksi, että taloudellista seuraantoa ja sen soveltamisen mahdollisuutta kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen alalla voidaan pitää yleensä ottaen epävarmana, kohdistuu vastuu-

---

²²⁸ Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus: Yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P *Aalborg Portland ym. v. komissio*. Julkisasiamies Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer, annettu 11.2. 2003.

²²⁹ T-259/02, *Raiffeisen Zentralbank Österreich AG ym. Kok.* 2006, s. II-05169, kohta 326.

²³⁰ Yhdistetyt asiat 40-48, 50, 54-56, 111, 113 ja 114/73, ”*Suiker Unie*” UA ym. Kok. 1975, s. 1663, kohdat 355-358.

²³¹ Asia C-49/92 P, *Anic Participazioni SpA*, Kok. 1999, s. I-4125.

²³² Asia T-134/94 *NMH Stahlwerke GmbH*. Kok. 1999, s. II - 241.

²³³ Yhdistetyt asiat C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C219/00 P, *Aalborg Portland ym. v. komissio*, Kok. 2004, s. I-00123 sekä Asia T-43/02 *Jungbunzlauer*, Kok. 2006, s. II-3435.

oppiin monia avoimia tarkentavia kysymyksiä. Yksi niistä on kysymys vastuun kohdetuntumisesta ja rinnakkaisuudesta.²³⁴ Kysymys nousi esiin kansallisessa lainvalmistelussa koskien kilpailuvahinkodirektiivin täytäntöönpanoa, mihin palataan luvussa 6.

Lähtökohta on, että taloudellinen seuraantovastuu koskee myyjän ja ostajan välistä oikeussuhdetta, eikä seuraantovastuu itsessään voi saada aikaan rinnakkaista yhteisvastuuta myyjän ja ostajan välille. Taloudellinen seuraanto määrittää vastuun jommalle kummalle.²³⁵ Julkisoikeudellisen seuraamusmaksunkaan osalta taloudellisen seuraannon nojalla määrätty vastuu ei ole koskaan rinnakkaista.²³⁶ Yhteisvastuun syntyminen riippuu kansallisista muista korvausoikeudellisista ja prosessuaalisista säännöistä, joita ei ole syytä käsitellä tässä yhteydessä kovinkaan laajasti.

Kuten aiemmin on todettu, korvausvastuu kilpailunrajoituksilla aiheutetusta vahingosta voi perustua joko sopimusoikeudelliseen normistoon, vahingonkorvauslakiin tai kilpailunrajoituksista annettuun lakiin. Suomessa vahingonkorvauslaki²³⁷ sisältää nimenomaisen säännön vastuunjaosta ja takautumisoikeudesta yhteisvelallisten keskinäisessä suhteessa. Vahingonkorvauslaki ei kuitenkaan koske sopimukseen perustuvaa tai muussa laissa säädettyä korvausvastuuta. Näin ollen se ei myöskään koske kilpailunrajoituslain perusteella määräytyvää vastuuta. Norros on kuitenkin esittänyt, että edellä mainitusta huolimatta velkakirjalain 2 §:n ja vahingonkorvauslain 6 luvun 3 §:n säännökset yhdessä osoittavat yleisen lähtökohdan, että jos yhteisvastuullinen velallinen maksaa velkaa yli laskennallisen osuutensa, hänelle syntyy takautumisoikeus ylimääräisen osuuden osalta muihin kanssavelallisiin nähden.²³⁸

Näyttäisi kuitenkin siltä, että vastuun rinnakkaisuutta koskeva pohdinta osoittautuu jossain määrin aiheettomaksi. Taloudellisen seuraannon nojalla myyjän ja ostajan välistä vastuun rinnakkaisuutta ei ylipäätään tulisi päästä edes syntymään, ottaen huomioon, että koko taloudellisen seuraantovastuun soveltuminen jo edellyttää, että alkuperäistä vastuutahoa ei ole olemassa. Rinnakkaisia vastuullisia ei siten pitäisi olla teoriassakaan olemassa. Mikäli maksukyvyttömyyden vuoksi lakannut alkuperäinen vastuutaho tulisi myöhemmin maksukykyiseksi, voisi jonkinlainen rinnakkainen vastuu teoriassa mahdollisesti aktualisoitua. Siinä tapauksessa olisi pelkästään taloudellisen seuraannon nojalla kuitenkin epäselvää, miten vastuu voitaisiin myyjän ja ostajan välillä tällöin jakaa. Muun muassa Rasinkangas on esittänyt, että

---

²³⁴ Rasinkangas 2016, s. 36. Kysymys aktualisoitui myös HO:n asfalttikartellia koskevassa ratkaisussa.

²³⁵ Rasinkangas 2016, s. 30.

²³⁶ Ibid, s. 35.

²³⁷ Vahingonkorvauslain (412/1974) 6 luvun 3 §.

²³⁸ Norros 2014, s. 208.

vaikuttaisi perustelluimmalta toteuttaa rinnakkaiseen kanneoikeuteen perustuva vastuunjako niin, että ostaja vastaisi korvauksen suorittamisesta viimesijaisesti vain, jos myyjä ei objektiivisesti arvioiden kykenisi vastaamaan korvauksista.²³⁹ Mikäli rinnakkainen vastuu tulisi kyseeseen, niin seuraannonsaajan vastuu tulisi edellä tavoin yleisen oikeustajun mukaisesti määrätä viimesijaiseksi.

Taloudellinen seuraanto saattaisi kylläkin teoriassa mahdollistaa rinnakkaisen vastuun seuraannonsaajien kesken, jos seuraannonsaajia on useita, ja usea taho joutuisi vastuuseen samasta velvoitteesta. Silloinkaan taloudellinen seuraanto ei itsenäisesti määrittäisi sitä, miten rinnakkainen vastuu kohdentuu. Rinnakkaista vastuuta ja sen määrittämistä koskisivat yleiset velvoite- ja vahingonkorvausoikeudelliset säännöt.

4.3.2 Vastuun epäoikeudenmukaisuus ja tietoisuusvaatimus

On selvää, että taloudelliseen seuraantoon perustuva vastuu sisältää seuraajaan kohdistuvan merkittävän riskin vastuusta, johon se ei välttämättä voi varautua. Toisaalta vastaava seuraantovastuuriski on ympäristövastuun ja eräiden työoikeudellisten vastuiden kohdalla jo olemassa, joten riski ei kilpailuoikeuden ulkopuolella ole täysin uusi asia.²⁴⁰ Tällainen tilanne vaikuttaa myös tehokkuusnäkökulmasta epäilevältä, sillä vastuu voi osoittautua hyvinkin ankaraksi ja epäoikeudenmukaiseksi, mikäli vastuutaho ei ole kyennyt vastuuta ennakoimaan. Toisaalta vahingonkärsijä ei välttämättä olisi saanut korvausta lainkaan alkuperäiseltä vastuutaholta, joka olisi voinut esimerkiksi olla vastuun aktualisoituessa tai jo sitä ennen täysin kykenemätön vastaamaan velvoitteistaan.

Suomessa kilpailuoikeudellista vahingonkorvausvastuuta koskevan direktiivin²⁴¹ täytäntöönpanon yhteydessä työryhmä esitti taloudellista seuraantoa koskevaan pykälään ehtoa, jonka mukaan seuraantovastuun syntyminen edellyttäisi seuraannonsaajan olleen tietoisesta rikkomuksesta.²⁴² Tämä poikkeaa julkisen seuraamuksen piirissä sovellettavasta seuraantovastuusta, jossa tietoisuuselementtiä ei vaadita.²⁴³ Tämä aiheutti myös muita tulkintaongelmia siitä, miten tietoisuusedellytys konkreettisesti huomioitaisiin, ja herätti kysymyksen tietoisuusvaatimuksen tarkemmista edellytyksistä. Sittemmin kylläkin poisjääneessä ehdotetussa pykälässä

---

²³⁹ Rinnakkaiseen kanneoikeuteen liittyy myös kysymys kanneoikeuksien vanhentumisesta, milloin kysymyksen tarkastelu menee syvemmälle kansallisiin prosessuaalisiin normeihin. Jos kanneoikeudet vanhenevat eriaikaisesti, voi oikeuden toteuttaminen muodostua hankalaksi.

²⁴⁰ Kalliokoski-Virtanen 2014, s. 37.

²⁴¹ Direktiivi 2014/104/EU.

²⁴² TEM 46/2015, sivut 40–41 ja s. 43.

²⁴³ Ks. kilpailulain (12.8.2011/948) 12 §:n 2 momentti.

tai sen perusteluissa ei juurikaan otettu näihin kysymyksiin kantaa, mikä oli yksi syy sille, ettei pykälää koskaan lopullisessa lain versiossa nähty.

Tietoisuuselementti vastaisi yleisiä tuottamusedellytyksiä vahingonkorvausvastuun syntymiselle, ja siitä syystä voidaan ajatella, että esitetty vaihtoehto olisi ollut perusteltavissa myös tässä yhteydessä, sillä se olisi omiaan lisäämään seuraannon saajan etukäteisen riskin arvioinnin mahdollisuutta esimerkiksi yrityskauppaa edeltävässä due diligence -tarkastelussa.²⁴⁴ Ongelmallisempi tilanne on oikeastaan vastuun tuottamusedellytyksen näkökulmasta, koska kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun syntyminen lähtökohtaisesti edellyttää tietoisuutta vastuun synnyttävän toiminnan olemassaolosta. Tähän liittyy taloudellisen seuraannon ohella esiin noussut kysymys seuraajan tietoisuuden edellyttämisestä, mikä ei vastaisi julkisoikeudellisen seuraannon seuraantovastuun syntymiselle asetettuja edellytyksiä. Tietoisuusvaatimusta ja siihen liittyviä epäselvyyksiä Suomen kansallisessa lainvalmistelussa tarkastellaan tarkemmin luvussa 6.2.1.

Rasinkangas on tuonut esiin mielenkiintoisen vastuun epäoikeudenmukaisuuteen liittyvän kysymyksen, jota voidaan vaikka kutsua vahingonkorvausvastuun vertailukelpoisuudeksi.²⁴⁵ Sen mukaan vahingon aiheuttaneen yrityksen juridinen lakkaaminen ja omaisuuden siirtymisen seuraannon saajalle ei automaattisesti merkitse sitä, että rikkomuksesta aiheutunut taloudellinen menetys vastaisi vahingon aiheuttajan korvausvastuun laajuutta. Vahingon aiheuttajan tosiasiallinen tai odotettava taloudellinen kantokyky on esimerkiksi voinut olla heikko suhteessa vahingon määrään, ja seuraannon kohteena olleen omaisuuden arvo ei ole välttämättä ollut missään suhteessa vahingon arvoon. Seuraannon nojalla voisi siten syntyä vahingonkorvausvastuu, joka ei olisi ollut ilman seuraantoa edes reaalisesti toteutettavissa. Monesti tilanne onkin sellainen, että alkuperäinen vastuutaho lakkaa ollessaan konkurssin kynnyksellä tai jo konkurssitilassa.²⁴⁶

Kysymys on käytännön tasolla kiinnostava, mutta tässä yhteydessä melko hypoteettinen. Seuraannonsaajan todellisen maksukyvyyn suuruuden merkitys vastuuopin yleisten olemassaololle asetettujen edellytysten arvioinnille ei lähtökohtaisesti tulisi saada suurta merkitystä, ainakaan oikeusteoreettisessa tarkastelussa. Todellinen maksukyky ei muissakaan tietyissä juridisen vastuun perustavissa konsepteissa ole ratkaiseva tekijä, kuten esimerkiksi takauksen realisoi-

---

²⁴⁴ Due diligence viittaa yrityskaupan etutoimena pääsääntöisesti aina suoritettavaan kohdeyhtiön taloudelliseen ja juridiseen tarkastustoimenpiteeseen, missä käydään läpi kaikki sen toimintaan liittyvät taloudelliset vastuut ja riskit.

²⁴⁵ Rasinkangas 2016, s. 35–36.

²⁴⁶ Ibid.

tuessa takaajan vastuulle. Toki tässä on kyse ennalta annetun suostumuksen mukaisesta toissijaisesta vastuusta, joten tilanne on hyvin erilainen, mutta silloinkaan ei ole merkitystä sillä, mikä on takaajan todellinen maksukyky ja missä suhteessa se on realisoituvaan vastuuseen. On kuitenkin totta, että käytännön tasolla omaisuuden arvon ja vahingon suuruuden suhde voisi joissakin tilanteissa johtaa epäoikeudenmukaisiin lopputuloksiin vastuunkantajan näkökulmasta arvioituna.

4.3.3 Taloudellisen seuraannon soveltuminen yksityisoikeudelliseen täytäntöönpanoon

Kilpailuoikeuden julkisoikeudellinen täytäntöönpanoratkaisu vaikuttaa voimakkaasti yksityisoikeudelliseen täytäntöönpanoon, vaikka täytäntöönpanoprosessit ovat teoriassa itsenäisiä suhteessa toisiinsa.²⁴⁷ Tosiasiassa tilanne on käytännössä niin, että kahdessa eri soveltamisympäristössä ratkaistaan samaa rikkomustapausta koskevaa asiaa, mistä seuraa luonnollisesti, että nämä soveltamisratkaisut myös vaikuttavat toisiinsa. Yritysten näkökulmasta yrityskauppoja ja niiden vaikutuksia arvioitaessa on otettava huomioon suuri joukko komission kilpailuoikeudellisissa asioissa tekemiä päätöksiä. Myös suuressa osassa näitä vahingonkorvauskysymykset aktualisoituvat ennemmin tai myöhemmin. Vastuut voivat aktualisoitua useiden vuosien viiveellä, mikä korostaa entisestään kilpailuoikeudellisten vastuukysymysten selvittämisen tärkeyttä yrityskauppojen yhteydessä.²⁴⁸

Taloudellisen seuraannon soveltuminen seuraamusmaksuasiassa ei ole kuitenkaan suoraan verrattavissa yksityisoikeudelliseen soveltamistilanteeseen johtuen soveltamishaarojen prosessuaalisista eroavaisuuksista.²⁴⁹ Ensinnäkin, julkisoikeudellisella puolella kilpailuviranomaisen rooli on merkittävä sille kuuluvan selvitysvastuun vuoksi. Rikkomustilanteen tutkimuksen aikana määritellään rikkomuksen olosuhteet ja faktat mukaan lukien vastuutaho, joka määritetään vasta, kun tutkimuksessa on edetty siihen vaiheeseen, että vastuutaho voidaan riittävällä varmuudella määritellä. Tämä ei kuitenkaan ole tilanne yksityisoikeudellisella puolella, missä kanteen nostaminen siviiliprosessuaalisten sääntöjen puitteissa tarkoittaa käytän-

---

²⁴⁷ Kuten Wils toteaa “Even if they are aimed at different objectives, public antitrust enforcement and private actions for damages have effects on each other.” Ks. Wils 2009, s. 19-27. Wils on käsitellyt prosessin vaikutusta myös toiseen suuntaan, eli vahingonkorvausratkaisun vaikutuksia julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon, mihin ei ole kuitenkaan tässä tutkielmassa tarkoitus syventyä. Ks. toisaalta Komninos 2011 s. 146, jossa hän puhuu täytäntöönpanohaarojen itsenäisyydestä (independence) todeten kuitenkin itsekin, että kyseinen termi on harhaanjohtava.

²⁴⁸ Wikberg 2011, s. 479–480.

²⁴⁹ Rasinkangas 2016, s. 35.

nössä, että vastaajat on määriteltävä kanteen nostamisen hetkellä, ja vasta kanteen vireille tultua tuomioistuin alkaa tutkia väitteen yksityiskohtia ja väitteiden asianmukaisuutta.²⁵⁰

Toiseksi kanteiden ajallinen eroavaisuus nimenomaan saattaa estää taloudellisen seuraannon soveltumisen jäljempään vahingonkorvausprosessiin, ja vastuu säilyy siksi pääsäännön mukaan liiketoiminnan myyjällä, ellei myyjätaho juridisesti lakkaa olemasta vasta vahingonkorvauskanteen nostamisen jälkeen.²⁵¹ Tämä realiteetti vähentää jossain määrin taloudellisen seuraantovastuun syntymisen todennäköisyyttä, koska olosuhteet soveltamiselle ovat epätodennäköisemmät. Soveltamistilanteiden jonkin asteinen epätodennäköisyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vastuuoppia ei voitaisi oikeustieteessä omaksua osaksi kilpailuoikeuden yksityisoikeudellista täytäntöönpanoa.

Kansallisessa oikeuskäytännössä on esitetty näkemys, jonka mukaan seuraamusmaksua koskeva julkisoikeudellinen vastuu on erilainen kuin vahingonkorvausvastuu, ja siksi ensiksi mainitussa sovellettavia periaatteita ei voida automaattisesti ulottaa jälkimmäiseen.²⁵² Jos sama tai samankaltainen vastuu asetettaisiin, se edellyttää, että yksityiskohtaisempi ja tarkempi sisältö tulisi määrittää uusin säännöksin tai määräyksin, koska sellaista ei toistaiseksi ole olemassa.²⁵³ Tästä seuraisi Helsingin hovioikeuden mukaan, että unionin oikeuden perusteella ei ole perusteita soveltaa taloudellista seuraantoa kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen. Tapausta käsitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 6.3.2.2.

On kuitenkin perusteltua katsoa asiaa myös toisin. Ensinnäkään taloudellisen seuraannon vastuopin siirtäminen sellaisenaan prosessilajista toiseen ei tule olla ainut mahdollisuus juuri edellä mainituista keskeisistä prosessilajien eroista johtuen, vaan erot pitäisi pystyä asianmukaisesti huomioimaan. Kilpailuoikeudellisen sääntelyn tarkoituksena on kuitenkin päästä hyväksyttävään lopputulokseen, jossa kilpailu on asianmukaisesti turvattu, ja joka on myös tasapainoinen julkis- ja yksityisoikeudellisen soveltamislinjan keskinäisessä suhteessa. Edellä mainittu ei suoraan tarkoita sitä, että ainut tapa päästä kyseiseen tavoitteeseen olisi soveltaa kankeasti tiettyä vastuuoppia tietyllä yhdellä tavalla riippumatta prosessuaalisesta muusta normiympäristöstä. Oikeusvarmuuden tai tehokkuuden näkökulmasta vastuopin mukauttaminen soveltamisympäristöön siten, että sen sisältö on riittävän yksilöidysti tiedossa ja ennakoitavissa, ja että siihen ei kohdistuisi sen laatuksia epäselvyyksiä, jotka käytännössä tekevät periaatteen soveltamisesta tällä hetkellä mahdotonta, ei näytä ongelmalliselta.

---

²⁵⁰ Rasinkangas 2016, s. 35-36, missä kuvattu näitä olosuhteita tarkemmin.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² Helsingin hovioikeuden tuomio asfalttikartelliasianssa 20.10.2016, diaarinumero S 14/136, s. 91.

²⁵³ Ks. Helsingin HO:n Tuomio 20.10.2016, diaarinumero S 14/136, s. 91.

Taloudellista seuraantoa koskeva epävarmuus vaikuttaa olennaisella tavalla elinkeinonharjoittajan kykyyn arvioida liiketoiminnan ostajana liiketoiminnallisia riskejä erityisesti yritys-kauppatilanteissa, mikä tietyllä tavalla asettaa kyseenalaiseksi myös oikeusvarmuuden periaatteen toteutumisen. Jos vastuuoppia ei sovelleta molemmissa kilpailuoikeuden täytäntöönpanoon muodoissa, synnyttää sekin oikeudellista epävarmuutta kilpailuoikeuden soveltamisen kokonaiskuvassa. Tilanne on ongelmallinen, sillä kyse on kilpailuoikeudellisen yksityis- ja julkisoikeudellisen soveltamisen kokonaisuudesta, yhtenäisten tavoitteiden toteuttamisesta ja samojen intressien suojelemisesta. Myös seuraamusmaksua koskevan ratkaisun oikeusvoimavaikutuksen nojalla näyttäisi problemaattiselta, mikäli ratkaisun lopputuloksen linjaukset eivät pätsi ennakkoluonteisina linjauksina myöhemmässä vahingonkorvausprosessissa. Oikeusvoimavaikutukseen palataan tarkemmin seuraavassa luvussa 5.

Tulevaisuutta ajatellen voidaankin pohtia, olisiko itse taloudellista seuraantoa muokattava jollain tavoin, jotta se soveltuisi yksityisoikeudelliseen täytäntöönpanoon ottaen huomioon julkis- ja yksityisoikeudelliset prosessuaaliset erot. Yksi tällainen kysymys on nimenomaan esimerkiksi vahingonkorvausoikeudessa tunnetun tietoisuusvaatimuksen edellyttäminen vahingonkorvausvastuun syntymiseksi kilpailuoikeudellisesta vahingosta, vaikka samaa edellytystä ei olisikaan perusteltua soveltaa julkisoikeudellisessa vastuuympäristössä. On kuitenkin muistettava, että taloudellisen seuraannon soveltaminen julkisessa täytäntöönpanossakin on poikkeustilanne, joka edellyttää tiettyjen erityisolosuhteiden käsillä oloa. Tämä sama lähtökohta luonnollisesti pätsi myös vahingonkorvauskanteiden osalta.

5. Taloudellista seuraantoa koskevan ratkaisun oikeusvoima- ja todistusvaikutus

5.1 Julkisoikeudellisen seuraamusratkaisun sitovuus yleisessä tuomioistuimessa

5.1.1 Sitova oikeusvoimavaikutus

Yksi enemmän kansalliseen prosessioikeuteen kuuluva, mutta kilpailuoikeuden kontekstissa ratkaiseva kysymys koskee sitä, miten hallintoprosessiin kuuluva täytäntöönpanoratkaisu saa oikeusvoima- tai todistusvaikutuksen vahingonkorvauskysymyksen ratkaisevassa siviiliprosessissa. Tietyin edellytyksin on mahdollista, että julkisoikeudellinen soveltamispäätös muodostaa eräänlaisen ennakkokysymyksen, joka on sillä tavoin lopullisesti jo ratkaistu, että se tulee ottaa sellaisenaan ratkaisun sitovaksi lähtökohdaksi²⁵⁴ yksityisoikeudellisessa vahingonkorvausprosessissa.²⁵⁵ Kilpailuvahinkoja koskevan direktiivin 2014/104/EU 9 artiklassa on vahvistettu samassa jäsenvaltiossa annetun rikkomustuomion oikeusvoimavaikutus samassa jäsenvaltiossa nostetun vahingonkorvauskanteen käsittelyssä.²⁵⁶ Tämä on merkittävää seuraantovastuukysymyksen kannalta sikäli, saako vastuupiiriä koskeva ratkaisukannanotto positiivisen oikeusvoimavaikutuksen²⁵⁷ vahingonkorvausoikeudenkäynnissä vai ei. Tätä kysymystä tarkastellaan seuraavaksi hieman lähemmin.

Oikeusvoimavaikutuksella voidaan nähdä olevan kilpailuoikeudessa sekä järjestelmä- että yksilötason tavoitteita. Kilpailuoikeuden (kansallisessa) soveltamisessa oikeusvoimavaikutuksen olemassaolo on merkittävää erityisesti koko soveltamisjärjestelmän yhtenäisyyden parantamiseksi. Soveltamisjärjestelmän yhtenäisyyttä koskevat tavoitteet yksityisoikeudellisen ja julkisoikeudellisen soveltamisen välillä voidaan osittain saavuttaa päätösten oikeusvoimavaikutuksen avulla. Toisaalta päätösten kohteena olevilla yksityisillä on myös oikeus luottaa kilpailuoikeudellisten soveltamispäätösten pysyvyyteen. Näin ollen tulisi välttää ristikkäisiä soveltamispäätöksiä.²⁵⁸

Tässä *res judicata*-vaikutusta tarkastellaan tuomion ennakkoluonteisen oikeussuhteen tunnistamisen eli positiivisen oikeusvoimavaikutuksen näkökulmasta, sillä yhteensovittamisongelmat aktualisoituvat nimenomaan positiivisen oikeusvoimavaikutuksen piirissä. Tämä rajaus on perusteltu, sillä tutkimuskysymys ei ulotu vahvistettujen tuomioiden kumoamiseen tai

---

²⁵⁴ Sitovasta positiivisesta oikeusvoimavaikutuksesta HE 83/2016 vp, s. 45.

²⁵⁵ Aine 2014, s. 115.

²⁵⁶ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU, annettu 26 päivänä marras-kuuta 2014, tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, EUVL L 349/1 (2014).

²⁵⁷ Jokela 2004, s. 628 sekä Lappalainen 2007, s. 628.

²⁵⁸ Aine 2014, s. 113–114.

muuttamisvaatimuksiin, joista negatiivisen oikeusvoimavaikutuksen piirissä on kyse.²⁵⁹ Julkisoikeudellisen täytäntöönpanoratkaisun positiivisella oikeusvoima- ja todistusvaikutuksella vahingonkorvausprosessissa on ennakoitavuuden ja oikeusvarmuuden näkökulmasta suuri merkitys.

Perinteisen siviiliprosessioikeudellisen lähtökohdan mukaan positiivinen oikeusvoima ilmenee siten, että niissä tilanteissa, missä aikaisemmalla lainvoiman saaneella tuomiolla on ratkaistu jokin uudessa oikeudenkäynnissä esillä oleva relevantti ennakkoluonteinen kysymys tai oikeussuhde, ratkaisu tulee tuomion perustaksi sellaisenaan.²⁶⁰ Res judicata- vaikutuksella on merkittävä asema arvioitaessa sitä, miten julkisoikeudellista seuraantovastuuta eli lähinnä seuraamusmaksua koskevassa ratkaisussa on muun ohella vahvistettu vastuun henkilöllinen ulottuvuus. Tehokkuusvaatimus voi puoltaa positiivisen oikeusvoimavaikutuksen vahvistamista, tai vähintään perustaa hyvin vahvan todistusvaikutuksen aiemmassa oikeudenkäynnissä annetulle ratkaisulle. Kysymyksellä oikeusvoimasta on yhteys myös prosessiekonomiseen tehokkuuteen, koska samoja jo oikeusvoiman saaneita kysymyksiä ei enää tarvitse, tai edes ole mahdollista, nostaa uudessa prosessissa esiin.

5.1.2 Todistusvoimavaikutus

Lievempi aiemman ratkaisun vaikutus myöhempää oikeudenkäyntiä ajatellen on todistusvoimavaikutus. Todistusvoimavaikutuksella tarkoitetaan aikaisemmin annetun tuomion sisällön merkitystä todisteena toisessa oikeudenkäynnissä. Toisin kuin oikeusvoimavaikutuksen nojalla, aiempi tuomio ilmenee uudessa oikeudenkäynnissä ainoastaan todistustositseikkana. Näin ollen se ei saa muodollisesti sitovaa asemaa uuden prosessin kannalta oikeustositseikkojen asemassa olevista faktoista. Todistusvoimavaikutuksesta seuraa, että uudessa prosessissa noudatetaan aikaisemmassa tuomiossa ja sen perusteluissa omaksuttua linjaa, jollei mitään uutta ilmene. Myös komission julkaisemaa päätöstä tai osia siitä on mahdollista käyttää todisteena kilpailunrajoituksen olemassaolosta ja toiminnan lainvastaisuudesta myöhemmässä vahingonkorvausoikeudenkäynnissä.²⁶¹

---

²⁵⁹ Positiivisen oikeusvoimavaikutuksen lisäksi puhutaan niin sanotusta negatiivisesta oikeusvoimavaikutuksesta, joka on oikeusvoimavaikutuksista ehkä yleisesti tunnetumpi ilmentymismuoto. Siviiliasiassa negatiivinen oikeusvoimavaikutus tarkoittaa, että samaa asiaa, joka on jo lainvoimaisesti ratkaistu, ei voida ottaa uudelleen tutkittavaksi. Aikaisempi tuomio muodostaa saman asian uudelleen käsittelylle ehdottoman prosessin esteen, joka on otettava huomioon *ex officio*.

²⁶⁰ Frände et al. päivitetty verkkoversio 2014-, luku VI ”Tuomiopit” (luettu 26.12.2016).

²⁶¹ Komission lehdistöiedote 21.2.2007, missä kerrotaan komission määräämistä 990 miljoonan kartellisakoista hissi- ja liukuporraskartelliasiassa.

Rajat ylittäviä tapauksia koskevassa kilpailuvahinkoja koskevan direktiivin 2014/104/EU johdantokappaleessa 35 on vahvistettu muissa jäsenvaltioissa annettujen ratkaisujen todistusvoimavaikutus. Sen mukaan silloin kun vahingonkorvauskanne on nostettu muussa jäsenvaltiossa kuin siinä jäsenvaltiossa, jossa SEUT 101 tai 102 artiklan rikkominen on aiemmin todettu, ja johon vahingonkorvauskanne liittyy, tämä toisen jäsenvaltion kansallisen kilpailuviranomaisen tai muutoksenhakutuomioistuimen lopullisessa päätöksessä todettu rikkominen tulisi voida esittää ainakin alustavana näyttönä siitä, että kilpailuoikeuden rikkominen on tapahtunut. Rikkomisen toteamista voidaan tarvittaessa arvioida osapuolten toimittamien muiden todisteiden avulla.²⁶² Siten esimerkiksi Hollannissa tai Ruotsissa lainvoimaisella päätöksellä todettu kilpailuoikeuden rikkominen, johon liittyen haetaan vahingonkorvausta suomalaisessa tuomioistuimessa, otettaisiin huomioon osana näyttöä rikkomisesta, mutta se ei olisi samalla tavalla automaattisesti sitova kuin jos lainvoimainen päätös olisi tehty suomalaisessa tuomioistuimessa. Sääntö ei koske EU:n ulkopuolella tehtyjä lainvoimaisia rikkomuspäätöksiä.²⁶³

Suurin ero lienee se, että toimivaltainen tuomioistuin arvioi aiemman tuomion merkityksen noudattaen vapaata todistusharkintaa. Todistusvoimavaikutuksesta seuraa, että uudessa prosessissa noudatetaan aikaisemmassa tuomiossa ja sen perusteluissa omaksuttua linjaa, jollei mitään uutta ilmene. Toisin kuin positiivinen oikeusvoimavaikutus, todistusvoimavaikutus jättää mahdollisuuden uuteen tutkintaan ja harkintaan sekä uuden todistusaineiston huomioon ottamiseen toisin kuin aiemman ratkaisun oikeusvoimavaikutus. Positiivisen oikeusvoimavaikutuksen ja tulkintavaikutuksen välinen raja on yleisesti ottaen häilyvä. Käytännössä eroa vahvan todistusvaikutuksen ja positiivisen oikeusvoimavaikutuksen välillä yksittäistapauksellisesti ei välttämättä ole havaittavissa lopputuloksen sisällön kannalta. Tulkintavaikutus voi näiden kahden vaikutuksen juridisen sitovuuden eroavaisuudesta huolimatta *de facto* johtaa uudessa prosessissa täysin samaan lopputulokseen kuin positiivinen oikeusvoimavaikutus olisi johtanut.²⁶⁴

---

²⁶² Todistusvoimavaikutuksesta Frände et al. päivitetty verkkoversio 2014-: VI Tuomio-opit: 2. Tuomion oikeusvoima: Oikeusvoima siviiliprosessissa: Oikeusvoiman objektiivinen ulottuvuus: Uudet vaatimukset: Todistusvaikutus (luettu 26.12.16).

²⁶³ Ks. Direktiivin 2014/104/EU 9 artiklan 2 kohta sekä HE 83/2016 vp, s. 26.

²⁶⁴ Todistusvoimavaikutuksesta Frände et al. päivitetty verkkoversio 2014-: VI Tuomio-opit: 2. Tuomion oikeusvoima: Oikeusvoima siviiliprosessissa: Oikeusvoiman objektiivinen ulottuvuus: Uudet vaatimukset: Todistusvaikutus (luettu 27.12.16).

5.2 Positiivisen oikeusvoimavaikutuksen ulottuvuus

5.2.1 Objektiiivinen ulottuvuus

Oikeusvoimavaikutusta koskevien oppien on tarkoitus selventää miten laajasti ja ketä lainvoimainen ratkaisu sitoo tulevaisuudessa. Oikeusvoiman ulottuvuudessa on perinteisesti erotettu toisistaan objektiiivinen ja subjektiiivinen ulottuvuus. Oikeusvoimavaikutuksen sisältöä tulee tarkastella eriytyneesti sen objektiiivisen ja subjektiiivisen ulottuvuuden osalta. Ensimmäiseksi mainittu ulottuvuus määrittää sen, missä laajuudessa aiemman tuomion sisältö sitoo myöhemmässä oikeudenkäynnissä.²⁶⁵

Vaikka positiivinen oikeusvoimavaikutus olisikin käsillä, oikeusvoimaiseksi tulee tällöin ai-noastaan ratkaisun lopputulos. Ratkaisun positiivinen oikeusvoimavaikutus tulee ottaa ennakkokokannanottona huomioon *ex officio*.²⁶⁶ Oikeusvoimavaikutusta koskee klassiseksi luonnehdittu sääntö, jonka mukaan tuomion perustelut eivät saa itsenäistä oikeusvoimaa muuhun seuraukseen tähtäävässä oikeudenkäynnissä.²⁶⁷ Oikeusvoiman saa vain tuomion varsinainen lopputulos kyseiseen kanteessa vaadittuun oikeusseuraukseen. Positiivinen oikeusvoimavaikutus kattaa kilpailuvahinkodirektiivin johdannon mukaisesti rikkomisen luonteen sekä sen soveltamisalan aineellisen, henkilöllisen, ajallisen ja alueellisen ulottuvuuden.²⁶⁸ Henkilöllinen ulottuvuus viittaa vastuupiiriä koskevan ratkaisuun ja sen sitovuuteen. Vapauttavalla päätöksellä ei ole sitovaa vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä.²⁶⁹

Relevanteilla oikeustosisekoilla ja niistä tehdyillä oikeudellisilla johtopäätöksillä ei ole oikeusvoimavaikutusta muuhun seuraukseen tähtäävässä oikeudenkäynnissä. Näin ollen oikeustosisekoja on arvioitava uudelleen ja erikseen suhteessa kulloiseenkin oikeusseuraukseen. Tästä johtuen julkisoikeudellisesta samaa kilpailurikkomusta koskevasta päätöksestä ei voi johtaa sitovia johtopäätöksiä muiden kuin prosessin kohteena olleiden seurausten osalta, eli johtopäätöksiä ei voi ulottaa esimerkiksi vahingonkorvausoikeudenkäyntiin. Julkisoikeudellisessa soveltamismenettelyssä ratkaistuilla kysymyksillä voi olla tosiasiassa suurikin merkitys seurannaisluonteisessa vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Tämän vaikutuksen laajuus riippuu siitä, miten kilpailuoikeutta yksityisoikeudellisesti soveltava tuomioistuin asiaa todistusharkinnan nojalla tarkastelee.²⁷⁰

---

²⁶⁵ Esim. Aine 2014, s. 115.

²⁶⁶ Tirkkonen 1977, s. 277.

²⁶⁷ Tirkkonen 1977, s. 285 ja Lappalainen 2001, s. 432-433.

²⁶⁸ Direktiivin 2014/104/EU, johdanto-osan kohta 34.

²⁶⁹ HE 83/2016 vp, 3 §:n 1 momentin yksityiskohtaiset perustelut.

²⁷⁰ Aine 2014, s. 116.

Objektiivinen positiivinen oikeusvoimavaikutus määrää, minkälaisen vaikutuksen ratkaisu saa, kun on käsillä uusi kanne samojen asianosaisten välillä. Niin sanottu oikeusvoimaongelma saattaa syntyä, jos uusi kanne eroaa siitä, mitä asianosainen on aiemmassa oikeudenkäynnissä jo esittänyt. Uudessa prosessissa voidaan esimerkiksi esittää samoilla vanhoilla perusteilla uusia vaatimuksia tai muuttaa sekä vaatimuksia että niiden perusteita. Edellä mainituissa tilanteissa syntyy joskus vaikeuksia sen suhteen, milloin jossain määrin uudensisältöinen kanne kuuluu oikeusvoimavaikutuksen piiriin ja milloin se ei kuulu.²⁷¹

5.2.2 Subjektiivinen ulottuvuus

Oikeusvoiman subjektiivinen ulottuvuus määrää henkilöpiirin, johon oikeusvoima ulottuu.²⁷² Kysymys siitä, millainen oikeusvoimavaikutus tuomiolla voi olla suhteessa kolmansiin osapuoliin voi nousta esiin tilanteissa, joissa kolmannen oikeus on jollain tavoin liitännäissuhteessa tuomiolla ratkaistun oikeuteen. Näin on juuri esimerkiksi silloin, kun henkilöpiiri muuttuu osittain, ja muuttaa vastuusuhteita esimerkiksi julkisoikeudellisen ja yksityisoikeudellisen seuraamuksen aktualisoiduttua eri tavalla kahdessa itsenäisessä oikeudenkäynnissä, jotka pohjimmiltaan koskevat samaa kilpailunrikkomustilannetta.²⁷³ Oikeuskirjallisuudessa on esitetty esimerkkinä, että kolmas saattaa näissä tilanteissa esimerkiksi johtaa oman oikeutensa jutun asianosaiselta tai tämä saattaa olla asianosaisen velkoja tai velallinen.²⁷⁴

Subjektiivisen ulottuvuuden osalta on pääsääntönä niin sanottu *sententia jus facit inter partes* -periaate, eli lainvoimainen tuomio sitoo vain asianosaisia eikä oikeusvoima pääsääntöisesti ulotu kolmanteen.²⁷⁵ Konkreettisesti tästä seuraa, oikeusvoimavaikutus ulottuu julkisoikeudellisen soveltamisen menettelyn kohteena olleeseen toimijaan sekä muihin asianosaisasemassa olleisiin tahoihin.²⁷⁶ Oikeusvoimavaikutuksen subjektiivinen ulottuvuus kattaa ainoastaan asianosaiset. Periaatteen mukainen pääsääntö ei kuitenkaan ole ehdoton, vaan on olemassa sellaisia poikkeustilanteita, joissa periaatteen mukaisesta pääsäännöstä olisi välttämätöntä luopua.²⁷⁷ Oikeuskirjallisuudessa on toisaalta esitetty, että prosessioikeudellisessa keskustelussa esitettyjen poikkeamisperusteiden voidaan vain erittäin harvoin katsoa aktualisoituvan

²⁷¹ Lappalainen 2001, s. 424.

²⁷² Jokela 2004, s. 451.

²⁷³ Esim. Asfalttikartelliasiaa koskeva KHO:n tuomio KHO:2009:83 suhteessa yleisen tuomioistuimen tuomioihin; HelHO:n tuomiot S14/1364-S14/1403, sekä Helsingin KO:n tuomio L 09/49467.

²⁷⁴ Frände et al. päivitetty verkkoversio 2014-: VI Tuomio-opit: 2. Tuomion oikeusvoima: Oikeusvoima siviiliprosessissa: Oikeusvoiman subjektiivinen ulottuvuus: Oikeusvoiman ulottuminen kolmanteen henkilöön (luettu 28.12.2016).

²⁷⁵ Ibid. Ks. Edelleen Lappalainen 2001, s. 468–469 oikeusvoiman subjektiivisesta ulottuvuudesta.

²⁷⁶ Aine 2014, s. 116.

²⁷⁷ Tirkkonen 1977, s. 301–302 sekä myös Tirkkosen väitöskirja 1933, s., jossa esitetyt näkemykset tutkimuskysymyksen valossa ja tässä oikeustilassa edelleen osittain relevantteja.

kilpailuoikeudellisissa soveltamismenettelyissä.²⁷⁸ Oikeuskirjallisuudessa Tirkkonen on katsonut, että tärkeimmät tilanteet, joissa sivulliseen ulottuva oikeusvoimavaikutus tulee esille, voidaan jaotella seuraavasti:

- a) *aineellisoikeudellinen yleis- tai erityisseuraanto post rem judicatum,*
- b) *asialegitimaation poikkeuksellinen järjestely,*
- c) *aineellisoikeudellinen riippuvuussuhde asianosaisen ja kolmannen henkilön välillä sekä*
- d) *eräät muut tapaukset*²⁷⁹

Näin ollen listan a) kohdan tulkintaa vasten suuri merkitys on sillä, milloin seuraanto on tapahtunut suhteessa kumpaankin oikeusprosessiin. Ennen lainvoimaisen tuomion antamista (*post rem judicatum*) tai sen aikana (*pendente lite*) tapahtuneissa seuraannoissa oikeusvoimavaikutus ei voisi ulottua sellaiseen kolmanteen, joka ei ole ollut julkisoikeudellisen oikeusprosessin asianosainen.²⁸⁰ Sen sijaan silloin, kun seuraanto on tapahtunut lainvoimaisen tuomion antamisen jälkeen ja ennen vahingonkorvausoikeudenkäyntiä (*ante litem*), seuraaja voisi olla luovuttajan nimissä annetun tuomion sitoma. Oikeusvoimaopin edellä mainitun pääsäännön soveltaminen kilpailuoikeudellisessa kontekstissa vaikuttaa ongelmalliselta, koska julkisoikeudellisen soveltamispäätöksen oikeusvoimavaikutukset ulottuisivat sen mukaan vain niihin tahoihin, joilla kyseisessä menettelyssä on ollut asianosaisasema.

On selvää, että tämä ei istu kilpailuoikeuden soveltamisjärjestelmään sen edellä kuvattujen erityispiirteiden vuoksi. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tämä jokseenkin ongelmallinen lähestymistapa on mahdollinen, mutta kilpailuoikeuden soveltamisjärjestelmän erityispiirteiden vuoksi olisi perusteltua ulottaa seuraamusmaksupäätöksen sitovuusvaikutus kolmansiin.²⁸¹ Täytäntöönpanojärjestelmän toimivuuden kannalta olisi tärkeää, että päätöksellä on samaa asiaa koskevassa vahingonkorvausoikeudenkäynnissä sitova vaikutus, vaikka asianosaishiiri ei olisi täysin identtinen.

Muistettakoon, että kilpailuoikeuden soveltamisjärjestelmä on perinteisestä prosessioikeudellisesta tarkastelusta poikkeava oma erityinen kokonaisuutensa. Kilpailuoikeuden desentralisoitu soveltaminen on omiaan lisäämään soveltamisjärjestelmän tehokkuutta, mutta samalla se tuo esiin omat haasteensa kahden soveltamismenettelymuodon yhdenmukaistamiselle. Tästä syystä on perusteltua yhtyä Aineen näkemykseen siitä, että yleisen tuomioistuimen yhteenso-

---

²⁷⁸ Aine 2014, s. 116.

²⁷⁹ Ks. Tirkkonen 1977, s. 301–302.

²⁸⁰ Frände et al. päivitetty verkkoversio teoksesta ”Prosessioikeus” 2014-: Luku VI. ”Tuomio-opit”, 2. Tuomion oikeusvoima: Oikeusvoiman subjektiivinen ulottuvuus (luettu 27.12.16).

²⁸¹ Aine 2014, s. 118.

vittamisvelvollisuuden arvioinnissa ei voida tarkastella yksistään perinteisiä oikeusvoimaoppeja, vaan kilpailuoikeudelliset erityispiirteet on otettava huomioon. Siten tässä yhteydessä toisistaan poikkeaviin oikeudellisiin seuraamuksiin tähtääviä prosesseja ei kuitenkaan voida täysin eriyttää, sillä arvioinnin pohjana oleva tapahtumakulku on molemmissa identtinen.²⁸²

Konkreettisesti tilanteessa on nähtävä erityisen ongelmallisena, ei ainoastaan kilpailuoikeuden soveltamisjärjestelmän yhtenäisyyden, vaan myös oikeusvarmuuden kannalta, jos julkisoikeudellisella soveltamispäätöksellä annettu ratkaisu ei olisi sitova asiaa koskevassa vahingonkorvausasiassa huolimatta siitä, että asianosaispiiri ei molemmissa olisi täydellisen sama. Oikeusvoimavaikutusta kolmanteen henkilöön nähden ei yleensä voida pitää kohtuuttomana ja ennalta arvaamattomana sellaisessa tilanteessa, jossa henkilön yhteys joko aikaisemman oikeudenkäynnin kohteeseen tai sen asianosaiseen on ollut riittävän läheinen.

Yleensä oikeusvoimavaikutuksen ulottaminen kolmanteen on lisäksi edellyttänyt, että kolmas taho on ollut tietoinen aiemmasta oikeusprosessista ja sen kohteesta. Arviointi on kuitenkin tapauskohtaista, joten riittävän läheisyyden määrittely ja kriteerit tulevat yksittäistapauksellisesti arvioiduiksi. Näin ollen voisi ajatella, että esimerkiksi juuri seuraantovastuukysymyksissä voitaisiin katsoa muiden olosuhteiden perusteella arvioituna, että ostajatahon yhteys aieman oikeudenkäynnin kohteeseen ja liiketoiminnan myyjään voisi olla riittävän läheinen. Katsoo asiaa sitten koko järjestelmän toimivuuden näkökulmasta tai yksittäisen yrityksen näkökulmasta, vaikuttaa hankalalta jättää avoimeksi ja hyväksyä sitä mahdollisuutta, että SEUT 101 ja 102 artiklan tai kilpailuoikeudellisten kansallisten sääntöjen julkisoikeudellisessa ja yksityisoikeudellisessa soveltamisessa voitaisiin päätyä omiin, toisistaan riippumattomiin lopputuloksiin.

5.2.3 Prosessirajat ylittävä ulottuvuus

Kilpailuoikeuden soveltamiskokonaisuuden yhteensovittaminen poikkeaa oikeusvoimaoppien perustilanteesta, sillä se edellyttää, että arvioinnissa ylitetään prosessirajat siviili- ja hallintolainkäytön välillä.²⁸³ Näiden kahden prosessilajin välistä oikeusvoimavaikutusta on oikeuskirjallisuudessa käsitelty varsin niukasti.²⁸⁴ Lisäksi käsittely on yleensä koskenut siviiliprosessin ja hallintoprosessin välistä suhdetta nimenomaan vastakkaisessa tarkastelusuunnassa, eli siviilituomion sitovuutta hallintoprosessissa, toisin kuin tässä yhteydessä nyt asiaa tarkastellaan.²⁸⁵

---

²⁸² Aine 2014, s. 116–117.

²⁸³ Aine 2014, s. 114.

²⁸⁴ Ks. Vuorenperä 2010, s. 98.

²⁸⁵ Ibid.

Oikeusvoimavaikutuksesta yleisen tuomioistuinmenettelyn ja hallintolainkäytön välillä koskevissa kannanotoissa on lähdetty siitä, että aiemmalla ratkaisulla voisi olla lähinnä positiivinen oikeusvoimavaikutus myöhemmässä prosessissa. Lisäksi vaikutus edellyttäisi aktualisoi-
tuakseen, että siviili- tai hallintoprosessissa on annettu lainvoimainen *vahvistustuomio*, jolla on ratkaistu myöhemmässä siviili- tai hallintoprosessissa ennakkokysymyksen luonteinen oikeussuhde.²⁸⁶

Taloudellisen seuraannon kannalta mielenkiintoista on se, miten vastuullisten henkilöpiirin ulottuvuuksia koskeva lainvoimainen markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu oikeusvoimavaikutuksen perusteella sitoo vahingonkorvauskanneasiassa yleistä tuomioistuinta. Suomen asfalttikartelliasiansa, jota käydään tarkemmin läpi luvussa 6.3, KHO vahvisti kartelliin osallistuneet tahot, eikä uusi tuomioistuintutkinta vahingonkorvausasiaa koskevassa oikeudenkäynnissä ollut näiden seikkojen osalta sallittua. Käräjäoikeus katsoi vahingonkorvausasiassa myöhemmin, että KHO:n päätös oli otettava käräjäoikeuden ratkaisun sitovaksi lähtökohdaksi.²⁸⁷

Suomen kansallisella tasolla Kilpailu- ja kuluttajaviraston sekä markkinaoikeuden tekemien (julkisoikeudellisten) kilpailuoikeudellisten soveltamispäätösten vaikutuksia yleisten tuomioistuinten toimintaan on mahdollista arvioida usealla tavalla.²⁸⁸ Arviointi voidaan perustaa ensinnäkin yleisiin prosessioikeudellisiin normeihin. Ne määrittelevät hallintolainkäytössä annettujen päätösten oikeusvaikutuksia yleisen tuomioistuimen siviiliprosessissa. Prosessioikeudellisten normien hyödyntäminen tässä kontekstissa tarkoittaa, että oikeusvoimaoppeja sovelletaan niille jossain määrin epätyypillisessä toimintaympäristössä. Toiseksi yhteensovittamiskysymyksiä on mahdollista tarkastella kilpailusääntelyn taustaa vasten, sillä kansallisen kilpailulainsäädännön nimenomaiset säännökset ohjaavat soveltamisen yhteensovittamista. Tarkastelussa tulee kuitenkin säilyttää kokonaisvaltaisuus, jossa yleiseen oikeusvoimaoppien perustaan yhdistetään kilpailusääntelyn omat erityispiirteet.²⁸⁹

Oikeusvoimaopeilla on myös merkitystä laajemmin sen suhteen, miten kilpailuoikeudessa julkis- ja yksityisoikeudellista soveltamista voidaan lähentää ja yhtenäistää. Oikeusvoimavaikutus on unionin oikeudessa vakiintuneesti tunnustettu. Tosin positiivisen oikeusvoimavaiku-

---

²⁸⁶ Vuorenperä 2010, s. 98–99.

²⁸⁷ Helsingin KO tuomio L 09/10623, s. 57–60 ”Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen oikeusvoima- ja todistusvaikutus”.

²⁸⁸ Aine 2014, s. 113.

²⁸⁹ Aine 2014, s. 113–114.

tuksen osalta asiaa ei ole unionitasolla paljontaan käsitelty, sillä kysymys positiivisesta oikeusvoimavaikutuksesta aktualisoituu ja myös ratkeaa kansallisen prosessiväylän sisällä.

Hallintolainkäytössä annetun ratkaisun oikeusvoimavaikutusta myöhemmässä siviiliprosessissa on pidetty vaikeasti selvitettävänä kysymyksenä.²⁹⁰ Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty tukea kannalle, jonka mukaan oikeusvoimavaikutus edellä mainituissa tilanteissa tulisi rinnastaa yleisen tuomioistuimen antaman tuomion saamaan oikeusvoimavaikutukseen. Tässä yhteydessä hallintotuomioistuimen ratkaisun luonnetta vahvistustuomiona²⁹¹ on pidetty ratkaisevana positiivisen oikeusvoimavaikutuksen syntymiselle, ja se on asetettu edellytykseksi tulkintalogiikan soveltumiselle.²⁹² Siten, jos yleisessä tuomioistuimessa ennakkokysymyksen asemassa oleva julkisoikeudellista oikeussuhteesta on annettu lainvoimainen vahvistustuomioksi tulkittava hallintotuomioistuimen ratkaisu, on yleisen tuomioistuimen asetettava kyseinen ratkaisu tuomionsa perustaksi.²⁹³

Vahingonkorvausdirektiivin 9 artiklan mukaan julkisoikeudellisen kilpailurikkomustuomion lopputulos saa positiivisen oikeusvoimavaikutuksen myöhemmässä vahingonkorvausoikeudenkäynnissä.²⁹⁴ Prosessirajat ylittävä sitovuus koskee myös rikkomuksen henkilöllistä ulottuvuutta. Taloudellinen seuraanto on lain tasoisesti tunnustettu ja oikeuskäytännössä vahvistettu soveltuvan julkisoikeudellisiin seuraamusmaksuihin.²⁹⁵ Mikäli taloudellista seuraantoa on sovellettu julkisoikeudellista seuraamusta määrättäessä ja tietty yritys on seuraannosta joutunut vastuuseen SEUT 101 tai 102 artiklan mukaisesta kilpailurikkomuksesta, kyseisellä päätöksellä on sitova vaikutus myöhemmin samasta asiasta nostetussa vahingonkorvausasiassa siinä jäsenvaltiossa, jossa aiempi julkisoikeudellinen soveltamisratkaisu on annettu.²⁹⁶ Kun lainvoimainen rikkomuspäätös on annettu toisessa jäsenvaltiossa kuin missä vahingonkorvausasia otetaan käsiteltäväksi, yleisen tuomioistuimen on otettava rikkomuspäätös huomioon osana näyttöä, eli tuomiolla on oikeusvoimavaikutuksen sijaan todistusvaikutus.²⁹⁷

---

²⁹⁰ Lappalainen 2001, s. 467.

²⁹¹ Vahvistustuomiosta puhutaan, kun kantaja on vaatinut tuomioistuinta vahvistamaan jonkin oikeussuhteen, oikeuden tai velvollisuuden olemassaolon tai puuttumisen. Vahvistuskanne voi koskea jonkin oikeussuhteen osakysymystä. Yleensä kanteella haetaan omistusoikeuden tai muun paremman oikeuden vahvistamista tai sopimuksen pätemättömyyttä tai mitättömyyttä. Vahvistuskanteella haetaan selvyyttä siihen, millaiset oikeudelliset seuraamukset tietyillä oikeustositseikoilla on.

²⁹² Lappalainen 2001, s. 467.

²⁹³ Lappalainen 2001, s. 467.

²⁹⁴ Direktiivi 2014/104/EU, 9 artikla.

²⁹⁵ Ks. Kansallinen kilpailulaki 948/2011, 12.2 § (koskien seuraamusmaksua).

²⁹⁶ Sitovuus voi perustua joko komission tai kansallisen toimivaltaisen instanssin julkisoikeudelliseen päätökseen. Ks. Komission ja kansallisten viranomaisten toimivallasta kilpailusääntöjen täytäntöönpanoasetus, N:o 1/2003.

²⁹⁷ Ks. Direktiivin johdanto-osan kohta 35. Ks. Myös. HE 83/2016 vp, s. 46.

Voimassaoleva EU-oikeudellinen sääntely tukee siten prosessirajat ylittävää oikeusvoimavaikutusta, vaikka se perinteisten oikeusvoimaoppien nojalla ei näyttäydä täysin yksiselitteisenä. Seuraavaksi kysymystä positiivisesta oikeusvoimavaikutusta käsitellään EUT:n oikeuskäytännön valossa.

5.3 Positiivinen oikeusvoimavaikutus EUT:n ratkaisukäytännössä

Oikeusvoimavaikutusta on käsitelty myös kilpailuoikeudellisten ratkaisujen yhteydessä EUT:n oikeuskäytännössä. Tapauksessa *ThyssenKrupp*²⁹⁸ tuli arvioitavaksi oikeusvoimaperiaate eräänlaisen seuraannon²⁹⁹ yhteydessä, mikä tekee ratkaisusta tässä tutkimuskontekstissa mielenkiintoisen. Kysymys oikeusvoimavaikutuksesta nousi esiin ensimmäisen asteen tuomioistuimen ratkaisussa *ThyssenKrupp Stainless AG*³⁰⁰, jossa valittaja vetosi oikeusvoimaperiaatteen loukkaamiseen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen mukaan yhteisöjen tuomioistuin oli todennut aiemmin antamallaan lainvoimaisella tuomiolla³⁰¹, että valittaja oli antamansa ilmoituksen perusteella vastuussa toisen yhtiön, Thyssen Stahlin toiminnasta. Ensimmäisen asteen tuomioistuin piti tätä aiempaa ratkaisua oikeusvoimaisena, ja asetti edellä mainitun vastuun ratkaisunsa perustaksi. Tuomioistuin antoi siten vastuupiiriä koskevalle ratkaisulle positiivisen oikeusvoimavaikutuksen.³⁰²

Ensimmäisen oikeusasteen tuomiosta valittaessaan valittaja kiisti vastuunsa toiminnasta ja katsoi, että vastuun olemassaoloa ei ole oikeusvoimaisesti todettu edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa *ThyssenKrupp vastaan komissio*³⁰³ annetussa ratkaisussa. Valittajan mielestä tuomioistuin oli virheellisesti katsonut, että Thyssen Stahlin vastuu olisi siirretty valittajalle annetulla ilmoituksella.³⁰⁴ Valittaja väitti edelleen, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ole ottanut huomioon res judicata -periaatteen ulottuvuutta, ja että se on loukannut valittajan puolustautumisoikeuksia.³⁰⁵ Valittajan mukaan kysymys siitä, voidaanko se saattaa vastuuseen Thyssen Stahlin toiminnasta, olisi siis tullut tutkia uudelleen riidanalaisessa päätöksessä.

---

²⁹⁸ Ks. Asia C-352/09 P ThyssenKrupp Nirosta.

²⁹⁹ Tapauksessa ”seuraantovastuu” perustui ilmoitukseen, jolla yritys (seuraannonsaaja) otti vastatakseen toisen yrityksen vastuista.

³⁰⁰ Asia T-24/07 ThyssenKrupp Stainless AG, Kok. 2009, s. II-02309.

³⁰¹ Yhdistetyt asiat C-65/02 P ja C-73/02 P, ThyssenKrupp Stainless GmbH, entinen Krupp Thyssen Stainless GmbH, vastaan Euroopan yhteisöjen komissio ja ThyssenKrupp, Kok. 2005, s. I-06773.

³⁰² Asia T-24/07 - ThyssenKrupp Stainless v Commission, kohdat 144-145.

³⁰³ Yhdistetyt asiat C-65/02 P ja C-73/02 P, ThyssenKrupp Stainless GmbH, Kok. 2005, s. I-06773.

³⁰⁴ Asia C-352/09 P ThyssenKrupp Nirosta, kohdat 40–41.

³⁰⁵ Ibid. kohta 41.

EUT totesi ensinnäkin, että oikeusvoima koskee joka tapauksessa vain alkuperäistä päätöstä.³⁰⁶ Unionin tuomioistuin on useasti muistuttanut oikeusvoimaperiaatteen tärkeydestä sekä unionin oikeusjärjestyksessä että kansallisissa oikeusjärjestyksissä. Toisaalta se on myös muistuttanut siitä, että oikeusvoimavaikutus ulottuu ainoastaan niihin tosiseikka- ja oikeuskysymyksiin, jotka ovat tuomioistuimen *päätöksellä tosiasiallisesti tai väistämättä ratkaistu*.³⁰⁷ EUT katsoi, että asiassa ole missään vaiheessa kiistetty, että komissiolla oli valittajan antama ilmoitus huomioon ottaen poikkeuksellisesti oikeus katsoa se vastuulliseksi kilpailurikkomuksesta, johon Thyssen Stahlin oli katsottu syyllistyneen. Tällainen ilmoitus EUT:n mukaan vastaa erityisesti juuri liiketoimintakokonaisuuksien taloudellisia näkökohtia, ja merkitsee, että seuraannonsaaja, jonka vastuulle toisen oikeushenkilön toiminta on siirtynyt kilpailurikkomuksen jälkeen, vastaa rikkomisesta, vaikka vastuu pääsääntöisesti kuuluu sille, joka johti kyseistä yritystä rikkomishetkellä.³⁰⁸

EUT katsoi asian olosuhteiden osalta, että ilmoituksella suoritettua vastuun siirron lainmukaisuus ei kuulunut alkuperäiseen yhdistetyissä asioissa Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni vastaan komissio ratkaistun riidan kohteeseen. Siten ensimmäisen oikeusasteen tehtävänä oli ainoastaan arvioida, oliko valittaja luopunut tekemällään ilmoituksella oikeudeltaan tulla kuulluksi rikkomista merkitsevää toiminnasta. Vastavalituksessa yhdistetyissä asioissa ThyssenKrupp vastaan komissio, kanteen vaateet eivät koskeneet lainkaan ilmoituksella suoritettua vastuun siirron lainmukaisuutta, eli yhteisöjen tuomioistuin ei missään vaiheessa ollut ratkaissut sitä koskevaa oikeudellista kysymystä. Täten EUT katsoi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli tehnyt oikeudellisen virheen, kun se oli katsonut valituksenalaisen tuomiossaan³⁰⁹ vastuun siirtämistä koskevan asian lainmukaisuuden tosiasiallisesti ja väistämättä ratkaistuksi sekä oikeusvoimaiseksi.

Myöskään ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei siis ollut lausunut tuomiossaan siitä, onko kyseessä olevaa kilpailusääntöjen rikkomista merkitsevää toimintaa koskevan vastuun siirtäminen ilmoituksella laillista, joten edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni vastaan komissio annetun tuomion 62 kohdassa oleva

---

³⁰⁶ Ibid. kohta 115. Ks. myös komission asianosaislausuma kohta 118.

³⁰⁷ Asia C-352/09 P ThyssenKrupp Nirosta, kohta 123.

³⁰⁸ Asia C-352/09 P ThyssenKrupp Nirosta, kohta 124, jossa viitataan yhdistetyissä asioissa C-65/02 P ja C-73/02 P Krupp Thyssen Stainless ja Acciai speciali Terni vastaan komissio antaman tuomion 62 kohtaan.

³⁰⁹ Asia C-352/09 P ThyssenKrupp Nirosta, kohta 134.

*”...toteamus muodostaa vain **ylimääräisen huomautuksen**, joka on lausuttu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käsitellyn oikeusriidan rajat ylittäen, eikä sillä siis ole tosiasiallisesti tai väistämättä ratkaistu oikeudellista kysymystä. Sillä ei näin ollen ole oikeusvoimaa.”*³¹⁰

Tapauksessa otettiin siten kantaa positiivista objektiivista oikeusvoimavaikutusta koskevien rajojen määrittelyyn taloudellisen seuraannon eräänlaisessa erityistilanteessa, jos niin voidaan sanoa. Merkittäväksi nousi se, että vastuupiirin laajuuteen vaikuttaneella ilmoituksella ei ollut tosiasiallisesti tai väistämättä ratkaistu oikeudellista kysymystä. Näin ollen edellytykset oikeusvoimavaikutuksen läsnäololle eivät täytyneet. Huomion arvoista on, että myöskään asianosaiset eivät olleet kaikissa lopullista ratkaisua edeltävissä asioissa samat, tai vähintään niissä oli tapahtunut juridisia muutoksia. Siitä huolimatta oikeusvoimavaikutusta ja sen käsillä oloa arvioitiin ottamatta kantaa oikeusvoimavaikutuksen subjektiiviseen ulottuvuuteen. Tämä huomio sinällään vaikuttaa mielenkiintoiselta suhteessa tässä luvussa nähtyyn aiempaan pohdintaan siitä, miten tarkasti asianosaispiirin rajoja on muun muassa oikeuskirjallisuudessa arvioitu kilpailuoikeudellisissa prosessirajat ylittävissä tilanteissa.

5.4 Kokoavia havaintoja

Tässä luvussa aiemmin esitetystä voidaan esittää joitakin perusteltuja näkemyksiä siitä, miten tilannetta voitaisiin konkreettisemmin tutkimuskontekstissa hahmottaa. Ensiksikin on käynyt selväksi, että kilpailuoikeudellinen soveltamisympäristö poikkeaa huomattavasti perinteisen prosessioikeudellisen väyläjaottelun mallista. Hallintotuomioistuimen lainvoimaisen ratkaisun oikeusvoimavaikutus tai vähintäänkin vahva todistusvaikutus näyttäisi kuitenkin ulottuvan tässä kontekstissa prosessirajojen yli. Prosessirajat ylittävä vaikutus on niin ikään tunnustettu sekä kirjoitetussa lainsäädännössä, että unionin oikeutta soveltavassa oikeuskäytännössä.³¹¹ Myöskään objektiivista ulottuvuutta koskeva edellytys siitä, että oikeusvoimaisen tuomion tulee olla juridiselta luonteeltaan vahvistustuomio, ei vaikuta ongelmalliselta, sillä markkinaoikeuden ja KHO:n antamien hallinnollisten seuraamustuomioiden voidaan katsoa täyttävän kyseisen kriteerin. Kyseiset tuomiot vahvistavat tietyn oikeudellisen tosiseikaston, eli tietyn kilpailurikkomuksen toteutuneen.³¹²

Mahdollisia ongelmia saattaa kuitenkin aiheuttaa oikeusvoimavaikutuksen henkilöllinen ulottuvuus, eli subjektiivinen oikeusvoimavaikutus. Perinteiset oikeusvoimaopit, erityisesti sub-

---

³¹⁰ Asia C-352/09 P ThyssenKrupp Nirosta, kohta 132.

³¹¹ Asiasta yksityiskohtaisemmin kansallisessa soveltamisympäristössä luvuissa 6.2.2 ja 6.3.2.

jektiivisen oikeusvoiman ulottuvuuden osalta, eivät sovellu täysin ongelmitta tähän soveltamisympäristöön. Pääsääntö on, että vaikutus ulottuu ainoastaan asianosaispiiriin, mutta kuten jo edellä on asiaa kilpailuoikeuden näkökulmasta tarkasteltu, pääsääntö ei ole vedenpitävä – tai sen ei ainakaan tulisi olla. Subjektivistista oikeusvoimavaikutusta on tarkasteltu ajallisen ulottuvuuden kautta, mutta sekään ei täysin ole tyydyttävä tulkinta oikeusvoimavaikutuksen ulottuvuudesta kolmansiin, kun puhutaan kilpailuoikeudellisesta soveltamisympäristöstä. Voidaan kuitenkin katsoa, että seuraanto, joka on tapahtunut lainvoimaisen seuraamusmaksu-tuomion jälkeen, perustaa suhteessa kolmansiin osapuoliin positiivisen sitovan oikeusvoima-vaikutuksen.

Oikeusvarmuuden ja myös tehokkuuden näkökulmasta sekä yritysten riskienhallinnan mahdolistamiseksi tulisi oikeusvoimavaikutuksen ulottuvuutta pystyä kilpailuoikeuden erityislaa-tuisessa soveltamisympäristössä laajentamaan siten, että se kilpailuoikeudellisessa kontekstis-sa koskisi sellaista henkilöpiiriä, joka joko on kuulunut alkuperäiseen asianosaispiiriin suo-raan tai on muuten katsottava saavuttaneen vastaavan intressiaseman myöhemmin yksityisoi-keudellisen prosessin piirissä. Rajanveto ei suinkaan ole helppo eikä yksinkertainen, mutta tiukka tulkinta asianosaispiiristä tuottaa ongelmia taloudellisen seuraannon mahdollisessa soveltamisympäristössä useasta näkökulmasta tarkasteltuna.

Mikäli positiivista oikeusvoimavaikutusta ei voida tunnustaa, seuraa vastuupiirin epäjohton-mukaisesta soveltamisesta prosessien välillä ennen pitkään epätyydyttäviä lopputuloksia, eikä oikeusvarmuudesta juuri voida puhua. Ottaen huomioon uusi kilpailuvahinkodirektiivi ja sen 9 artikla, herää kuitenkin kysymys, että jääkö enää mahdollisuutta olla ulottamatta seuraanto-vastuuta vahingonkorvauskanteen piiriin, jos aiemman päätöksen henkilöllisellä ulottuvuudel-la kerran on sitova vaikutus yksityisoikeudellisessa prosessissa? Edellä esitetyn perusteella vaikuttaa siltä, että oikeusvoimavaikutuksen olemassaolo on todennäköinen, joskin oikeustie-teen keinoin olisi kyettävä saattamaan oikeudelliset opit kattavammin vastaamaan konkreet-tista soveltamisympäristöä. Edellä mainittu on edellytys sille, että oikeustila on selvä, eikä (puuttuva) oikeusvoima ole esteenä oikeusvarmuudelle.

6. Taloudellinen seuraanto Suomen kansallisessa kilpailuoikeudessa

6.1 Yleisesti kansallisesta oikeustilasta

Lähtökohta kansallisesti sovellettavissa kilpailuoikeudellisissa säännöissä³¹³ on henkilökohtainen vastuu, jota tukee myös Suomen yhtiöoikeudessa noudatettava osakeyhtiöiden vastuiden erillisuus³¹⁴. Suomessa kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta on säädetty joulukuusta 2016 lukien laissa kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista³¹⁵, jolla on pantu täytäntöön unionin asiaa koskeva direktiivi 2014/104/EU.

Suomen kilpailulaissa ei ole säännöksiä siitä, kenelle vahingonkorvaus määrätään, jos rikkomukseen osallistunutta elinkeinonharjoittajaa ei enää ole olemassa. Julkisoikeudellisen seuraamusmaksun osalta kilpailulaissa³¹⁶ tämä on nykyään erikseen määritelty. Seuraantokysymyksen kannalta relevantti on myös Suomen osakeyhtiölaki³¹⁷ (OYL), jonka mukaan yhtiön vastuut siirtyvät toiselle yhtiölle ainoastaan yleisseuraannon, eli lähinnä sulautumisen nojalla. Se vastaa oikeudellista seuraantoa.³¹⁸ Suomen OYL ei siis tunnusta taloudellisen seuraannon periaatetta. Myös kansallisen vahingonkorvausoikeuden pääsääntö on, että jokainen vastaa omista vahingoistaan henkilökohtaisesti.³¹⁹ Myöskään siinä ei tunnusteta taloudellisen seuraannon olemassaoloa.

Suomen viimeaikaisen kansallisen kilpailuoikeudellisen ratkaisukäytännön myötä taloudellista seuraantoa koskeva kysymys on kuitenkin tullut mielenkiintoisella tavalla tarkastelluksi. Kansallisesta näkökulmasta arvioituna asfalttikartellia koskevat vahingonkorvausoikeudenkäynnit, joissa nousi esiin kysymys taloudellisen seuraannon olemassaolosta yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon piirissä, ovat selvästi lisänneet kilpailunrajoituksen aiheuttamien taloudellisten vahinkojen kompensoinnin kiinnostavuutta.³²⁰ Kyseisten asfalttikartellia koskevien vahingonkorvauskanteiden taustalla on markkinaoikeuden antama seuraamusmaksupäätös³²¹ asiassa ja korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) antama lainvoimainen ratkaisu³²² samaisessa asiassa.

---

³¹³ Suomen kansallinen kilpailulainsäädäntö sekä suoraan sovellettava unionin oikeus.

³¹⁴ Ks. KKO:2015:17 erillisten yhtiöiden vastuun samastamisesta, joka tulee vain harvoissa tilanteissa kyseeseen.

³¹⁵ Sekä lisäksi on tehty tarvittavat muutokset voimassaolevaan kilpailulakiin 948/2011, ks. sen 14–15, 17 ja 20 §:t.

³¹⁶ Kilpailulain 12.2§.

³¹⁷ Osakeyhtiölaki (624/2004) muutoksineen, 16 luvun 1 § sekä 17 luvun 1§.

³¹⁸ Ks. HE 109/2005, s. 167.

³¹⁹ Vahingonkorvauslaki (412/1974) 2:1.

³²⁰ Havu 2016, s. 631.

³²¹ Ks. MAO:441/07.

³²² Ks. KHO:2009:83.

Taloudellisten intressien suuruus on epäilemättä ollut pääsyy sille, miksi nämä edellä mainitut kilpailuoikeudelliset vahingonkorvauskanteet ovat saaneet suhteellisen paljon julkisuutta. Tämän lisäksi kyseisiin kanteisiin liittyy myös useita ennakkoratkaisuluonteisia oikeudellisia kysymyksiä. Avoimia kysymyksiä liittyy sekä kansalliseen että unionin oikeuteen.³²³ Yksi avoin kysymys on ennen muuta juuri taloudellista seuraantoa koskeva oikeustilan epäselvyys, sillä käräjäoikeus ja hovioikeus asettuivat asiassa päinvastaisille kannoille, eikä siitä lopulta otettu säännöstä uuteen lakiin kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista vastoin työryhmän aiempaa esitystä asiasta. Asiaa käsitellään seuraavissa alaluvuissa.

6.2 Kilpailuvahinkodirektiivin kansallinen voimaansaattaminen

6.2.1 Taloudellista seuraantoa koskevasta ehdotuksesta

Hallituksen esityksessä laeiksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ja kilpailulain muuttamisesta³²⁴ ehdotettiin säädettäväksi uusi laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista, jolla pantiin kansallisesti täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU. Lakia sovelletaan jatkossa kansallisen ja EU:n kilpailuoikeuden nojalla nostettuihin kanteisiin kilpailusääntöjen rikkomisesta aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta.³²⁵ Valmisteleva työryhmä esitti hallituksen esitystä edeltäneessä ehdotuksessaan lakiin sisällytettäväksi uutta pykälää, jossa säädettäisiin taloudellisen seuraantovastuun noudattamisesta kilpailuvahinkojen yhteydessä.

”Jos liiketoiminta, jossa kilpailuoikeutta on rikottu, on luovutettu, vahingosta vastaa myös luovutuksensaaja, jos se liiketoiminnan saadessaan tiesi tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta.”³²⁶

Kyseistä 2 §:n 1 momentin osaa päädyttiin esittämään kansalliseen lakiin epäselvyyksien välttämiseksi. Lisäksi pyrkimyksenä oli toteuttaa direktiivin asettamia tehokkuusvaatimuksia, kuten tapahtui kansallista asfalttikartellia koskevassa käräjäoikeuden aiemmassa ratkaisussa.³²⁷ Vastuuta ehdotettiin pykäläehdotuksessa rajattavaksi siten, että se edellytti vastuun syntymiseksi seuraannonsaajan tietoisuutta tai sitä, että tämän olisi pitänyt tietää rikkomisesta. Rajauksen tarkoituksena oli työryhmän mietinnön perustelujen mukaan nimenomaisesti suoja-

³²³ Kalliokoski - Virtanen 2014, s. 29.

³²⁴ HE 83/2016 vp.

³²⁵ Lain kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista 1 §, joka vastaa direktiivin 2014/104/EU soveltamisalaa koskevaa 1 artiklaa.

³²⁶ TEM 46/2015 pykäläehdotus 2 §:n 1 mom. ja sen yksityiskohtaiset perustelut s. 49–50.

³²⁷ Ratkaisua tarkastellaan luvussa 6.3.2.2.

ta *bona fide* seuraannonsaajaa vastuuriskiltä.³²⁸ Perustelut edellä mainitulle säännökselle jäivät kuitenkin vähäisiksi ottaen erityisesti huomioon sen, että taloudellista seuraantoa oli siihen mennessä sovellettu kansallisesti yhden ainoan kerran.³²⁹ Myöskään muista jäsenvaltioista ei ollut saatavissa kyseiselle pykälälle tukea.³³⁰ Työryhmän linjauksia³³¹ arvioitiin laajasti lausuntokierroksella³³², ja sen perusteella vaikuttaa siltä, että tavoite epäselvyyksien välttämiseksi ei näyttänyt toteutuneen, vaan sitä vastoin mahdollisuus epäselvyyksien syntyyn näytti ehdotuksen myötä lisääntyneen. Pykälää pidettiin kuitenkin monissa lausunnoissa perusteltuna, ja katsottiin, että seuraantovastuun yleiset periaatteet tulisi olla mahdollisimman yhdenmukaiset seuraamusmaksun ja vahingonkorvausvastuun osalta.³³³

Monen sidosryhmälausunnon mukaan taloudellista seuraantoa koskeva säännös olisi voitu sisällyttää lakiin, mutta ei sellaisenaan, vaan haluttiin vielä tarkistuksia pykälän muotoiluun ja seuraannon syntymisen edellytyksiin.³³⁴ Erityisesti tietoisuusvaatimuksen koettiin aiheuttavan käytännön tulkintaongelmia. Muun muassa Asianajajaliitto kiinnitti lausunnossaan huomiota tietoisuusvaatimuksen tulkintaan ja ajalliseen arviointiin, ja piti esitettyä sääntelyä monitulkintaisena.³³⁵ Lausunnoissa pohdittiin esimerkiksi, voitaisiinko *due diligence* -menettelyllä, joka vakiintuneesti suoritetaan yrityskaupan yhteydessä, välttää tietoisuusvaatimuksen täyttyminen, kun rikkomus ei tule menettelyssä ilmi.³³⁶ Ylipäättään kysymys siitä, miten tietoisuus pitäisi näyttää toteen tai missä olosuhteissa tietoisuuskyynnys ylittyisi, on katsottu jääneen täysin epäselväksi. On totta, että pykäläehdotus jätti tältä osin huomattavasti tulkinnanvaraa, ja vastatakseen tavoitteisiinsa nämä kysymykset vastauksineen olisi pitänyt kyetä ennalta tarkemmin määrittelemään.

Tietoisuuselementti itsessään on sinänsä vastuuriskin kannalta perusteltu ja hyvä ratkaisu, mutta ilman säännöksen tarkentamista taikka tarkempia perusteluja se olisi ainoastaan lisännyt epäselvyyttä. Epäselvyyttä liittyi myös ehdotetun pykälän sanamuotoon, jossa sanotaan, että vastuu kuuluu ”myös” luovutuksensaajalle.³³⁷ Kuten kävi ilmi luvussa 4.4, taloudellisen seuraannon nojalla vastuu ei määräydy rinnakkaisesti. Sikäli kysymys ei ole varsinaisesti ta-

---

³²⁸ TEM 46/2015, s. 41.

³²⁹ Ibid. s. 49-50.

³³⁰ Valmisteluvaiheessa ei ollut tiedossa vastaavaa sääntelyä muista jäsenvaltioista, ks. HE 83/2016 vp, s. 31.

³³¹ TEM 46/2015 taloudellisesta seuraannosta.

³³² Ks. yleiskuva lausunnoista lausuntoyhteenveto, TEM 15.12.2015

³³³ Ks. Mm. Kuntaliiton lausunto asiasta.

³³⁴ HE 83/2016 vp. s. 36. Ks. esim. Procopé & Hornborg 2015, s. 3-5, missä on käsitelty tarkemmin taloudellista seuraantoa koskevaa ehdotusta, ja esitetty vaihtoehtoinen pykälämuotoilu.

³³⁵ Suomen asianajajaliiton lausunto 10.9.2015, s. 2-3.

³³⁶ Suomen kilpailuoikeudellisen yhdistyksen lausunto 11.9.2015, s. 3(8).

³³⁷ TEM 46/2015 pykäläehdotus 2 §:n 1 mom. ja sen yksityiskohtaiset perustelut, s. 49-50.

loudellisen seuraannon kannalta relevantti, sillä mahdollinen vastuun rinnakkaisuus jäisi muun lainsäädännön nojalla määräytyväksi.³³⁸ Todettakoon, että julkisoikeudellisessa seuraannossa vastuu ei ole rinnakkaista.³³⁹ Lausunnoissa tuli kuitenkin esiin näkemyksiä muun muassa siitä, että seuraannonsaajan vastuun osalta vastuun olisi pitänyt tulkita olevan viimesijaista suhteessa liiketoiminnan luovuttajaan. Sanamuotoa ei sen enempää ole varsinaisessa ehdotuksessa perusteltu, joten jää epäselväksi mitä sillä on mahdollisesti tarkoitettu. Ottaen huomioon seuraamusmaksuvastuuta koskevan pykälän sanamuoto kilpailulain 12 §:ssä sekä tässä tutkielmassa luvussa 4.3.1 aiemmin esitetty, vaikuttaa kuitenkin jossain määrin epätoennäköiseltä, että vastuun olisi ajateltu tässä olevan rinnakkaista. Pikemminkin vaikuttaisi siltä, että on noudatettu vastaavaa sääntelytekniikkaa ja tausta-ajatusta kuin kilpailulain 12 §:ssä on tehty, pohtimatta sanan ”myös” merkitystä siinä sen enempää.

Ehdotus sai myös eriasteista vastustusta³⁴⁰ - tai jos ei ollut kyse varsinaisesti siitä, niin esityksissä kannanotoissa painottui ainakin epävarmuus. Merkittävää on, että juuri suomalaisten elinkeinonharjoittajien näkökulmaa edustava Suomen Yrittäjät katsoi esityksen ratkaisun taloudellisen seuraannon pois jättämisestä olleen onnistunut ja hyvä, koska määrittely ja vastuukysymykset olisivat vaatineet laajempaa vaikutusarviointia kuin mitä pykälän perusteiksi nyt oli esitetty. Lopullisessa hallituksen esityksessä oli vaihtoehtona, että taloudellisesta seuraannosta ei esitettäisi säädettäväksi mitään, ja se tällöin jätettäisiin täysin oikeuskäytännön varaan. Toisena vaihtoehtona oli, että siitä säädettäisiin samoin tai eri tavalla kuin julkisoikeudellisen seuraamusmaksun osalta. Lopullisessa hallituksen esityksessä päädyttiin lopulta lausuntopalautteen tukemana siihen, että direktiivissä sääntelemättömästä taloudellisesta seuraannosta ei säädetä myöskään kansallisesti.³⁴¹ Asia ja oikeustilan kehittyminen jätettiin myöhemmän oikeuskäytännön varaan.

Tärkeimpänä syynä ratkaisulle oli nimenomainen epävarmuus siitä, että säännös ei olisi sellaisenaan luultavasti selventänyt oikeustilaa eikä se siitä syystä olisi kyennyt täyttämään sen pohjana olevan EU-lainsäädännön tavoitteita. Yleisesti voidaan sanoa, että lausunnoissa pidettiin esitettyä sääntelyä nykyoikeustilassa ennenaikaisina ja sille esitettyjä perusteluja vailinaisina. Niin direktiiviehdotukseen kuin lopulliseen direktiivin sisältöönkään ei sisällynyt taloudellista seuraantoa koskevaa pykälää, eikä ole missään yhteydessä ilmennyt, että kysy-

---

³³⁸ Kysymystä käsiteltiin teoreettisesti edellä luvussa 4.4.1. Mm. Kuntaliitto esitti lausunnossaan, että luovutuksensaajan vahingonkorvausvastuu olisi ollut viimesijaista suhteessa rikkomukseen syyllistyneeseen luovuttajaan.

³³⁹ Lukuun ottamatta emo- ja tytäryhtiön yhteisvastuuta. Ks. Asianajajaliiton lausunto 10.9.2015.

³⁴⁰ Ks. EK:n lausunto 11.9.2015, s. 4, sekä Asianajotoimisto Hannes Snellmanin lausunto 11.9.2015, s. 1-2.

Myös Suomen yrittäjät vastustivat kyseistä pykälää.

³⁴¹ HE Vastine, s. 3-4.

myksen huomioiminen olisi ollut unionin tasolla valmistelussa esillä.³⁴² Direktiivin kansallisessa täytäntöönpanossa on lähdettävä liikkeelle ajatuksesta, että sääntelyä, jota direktiivi ei edellytä, on harkittava tarkasti. Näyttää siltä, että toteuttamisvaihtoehtoja harkittaessa lopulta merkittävä vaikutus oli sillä, että direktiivi ei edellyttänyt kyseistä sääntelyä, eikä siitä ollut mainittavaa oikeuskäytäntöäkään.

Toiseksi yleinen kanta oli se, että asia olisi vaatinut paljon tarkempaa selvitystä ja pohdintaa tuekseen, ja siitä huolimatta oli olemassa merkittävän oloinen riski siitä, että lopputulos ei olisi kuitenkaan ollut tyydyttävä. Asiantuntijanäkemyksen mukaan uudistus olisi ollut periaatteellisesti tärkeä, ja se olisi ollut lisäksi omiaan lisäämään kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen tehokkuutta.³⁴³ Sääntelyehdotus vaikutti kuitenkin olleen vielä aikaansa edellä. On kuitenkin huomattava, että ratkaisu jättää sääntö taloudellisesta seuraannosta pois kansallisesta laista ei kuitenkaan estä tuomioistuimia soveltamasta vastuuoppia tarvittaessa. Tästä lähtökohdasta sitä on nimenomaan ilman lain tukea sovellettu kansallisessa asfalttikartelliasassa, jota käsitellään tarkemmin luvussa 6.3.

6.2.2 Positiivista oikeusvoimavaikutusta koskevasta pykälästä

Lain kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta 3 §:ssä on säännelty hallinnollisen kilpailunrikkomuspäätöksen positiivisesta oikeusvoimavaikutuksesta vahingonkorvaustuomioon. Positiivista oikeusvoimavaikutusta käsiteltiin tarkemmin edellisessä luvussa, missä kävi ilmi, että kyseinen sääntö perustuu suoraan kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta annetun direktiivin 9 artiklaan.³⁴⁴ Pykälän mukaan kansallisen yleisen tuomioistuimen on omaloitteisesti otettava vahingonkorvaustuomionsa perustaksi Kilpailu- ja kuluttajaviraston, markkinaoikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden lainvoimaisessa päätöksessä todettu kilpailuoikeuden rikkominen.³⁴⁵ Säännös velvoittaa yleisten tuomioistuinten lisäksi myös välitystuomioistuimia. Jos kilpailuoikeuden rikkominen on todettu muussa jäsenvaltiossa tehdyllä lainvoimaisella päätöksellä, päätöksellä on todistusvoimavaikutus vahingonkorvausasiaa ratkaistaessa.³⁴⁶

---

³⁴² HE 83/2016 vp. Yleisperustelut kappale 3.2.5 ”Taloudellinen seuraanto”.

³⁴³ Kalliokosken lausunto 10.9.2015.

³⁴⁴ Laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista 3 §: Rikkomuspäätöksen vaikutus vahingonkorvaustuomioon.

³⁴⁵ Laki kilpailuoikeudellisesta vahingonkorvauksesta 3.1 §: Päätösten oikeusvoima ja todistusvoima.

³⁴⁶ Ibid 3.2 §.

Suomalaisen tuomioistuimen tulee asettaa mainittu päätös suoraan ratkaisunsa perustaksi, eikä asiaa voida tutkia uudelleen. Vaikutus koskee myös sellaisia päätöksessä vahvistettuja toiseikkoja, jotka perustavat vahingonkorvausvastuun. Positiivinen oikeusvoimavaikutus kattaa direktiivin johdannon mukaisesti rikkomisen luonteen sekä sen soveltamisalan aineellisen, henkilöllisen, ajallisen ja alueellisen ulottuvuuden. Vapauttavalla päätöksellä ei ole sitovaa vaikutusta vahingonkorvausoikeudenkäynnissä.³⁴⁷ Hallituksen esityksen perusteluiden mukaan päätös on siis sitova vastuupiirin osalta. Tämä on yksi askel kohti taloudellisen seuraannon tunnustamista yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon osana, tai ainakin näyttäisi edellä mainitun pykälän valossa jo jokseenkin vaikealta sen asemaa kokonaan jatkossa sivuuttaa. Sen sijaan vahingon määrä jää vahingonkorvausvaatimusta käsittelevän tuomioistuimen tutkittavaksi ja harkittavaksi.³⁴⁸ Käytännössä rikkomuspäätöksillä on kuitenkin ollut korvausoikeudenkäynneissä suuri merkitys jo ennen uuden lain voimaantuloa, mutta taloudellinen seuraanto ei ole läpäissyt seula kärkeä oikeusvaiheen jälkeen.³⁴⁹ Uuden lain voimaantulon myötä esimerkiksi KHO:n lainvoimaisen asfalttikartellituomion jälkeen KO ei ehdotetun säännön mukaan voisi vahingonkorvausasiassa kiistää kyseisen rikkomuksen olemassaoloa.

Toisaalta muussa jäsenvaltiossa tehty päätös saa edelleen ainoastaan todistusvaikutuksen Suomessa käytävässä prosessissa, eli se voidaan ottaa yhtenä arvioinnissa huomioon otettavana seikkana huomioon, mutta se ei sellaisenaan riitä näytöksi osoittamaan kilpailunrikkomuksen olemassaoloa.³⁵⁰ Tämä herättää myös kysymyksen siitä, minkälaisia tilanteita tällainen oikeustila ja sitä koskeva näyttöharkinnasta johtuva epävarmuus mahdollisesti aiheuttavat käytännön tasolla. On nimittäin mahdollista, että jatkossa sellaisissa tilanteissa, joissa tiettyä yritystä kohdellaan vastuukysymyksissä mahdollisesti eri tavalla riippuen siitä missä jäsenvaltiossa vastuukysymys aktualisoituu. On kuitenkin oletettavaa, että toisessa jäsenvaltiossa annetun ratkaisun tulkintavaikutus on vahva, jos asiaa ei ole perusteltu syytä arvioida toisin.

Kyseistä säännöstä on pidetty kansallisesta näkökulmasta myös ongelmallisena. Korkein hallinto-oikeus on esimerkiksi katsonut hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa, että myös vapauttavien hallinnollisten päätösten todistusvaikutuksesta vahingonkorvausasiassa tulisi olla laintasoinen säännös. Lisäksi vahingonkorvauskanteen ajallisuudesta on todettu, että mikäli kante on nostettu ennen lopullisen kilpailunrikkomuspäätöksen antamista, vastaa-

---

³⁴⁷ HE 83/2016 vp, 3 §:n 1 momentin yksityiskohtaiset perustelut.

³⁴⁸ Ks. komission tiedonanto vahingon määrän määrittämiseksi, Komissio 2013/C 167/07.

³⁴⁹ HE 83/2016 vp, s. 44.

³⁵⁰ Oinonen, s. 311.

vassa (seurannais)vahingonkorvausoikeudenkäynnissä olisi tarpeen mukaan lykättävä ratkaisun antamista. Tämä on kirjattuna hallituksen esityksen pykäläkohtaisiin perusteluihin.³⁵¹ On myös esitetty, että vahingonkorvausoikeudenkäynnissä annetulla tuomiolla ei sen sijaan pitäisi olla oikeusvoimavaikutusta vastakkaiseen suuntaan, eli kilpailunrikkomusasian käsittelyssä. Näiden näkemysten pohjalta yhtäkään varsinaista pykälää ei hallituksen esityksessä muutettu.

6.3 Asfalttikartellitapaukset

6.3.1 Taloudellisen seuraantovastuupin soveltaminen hallintoprosessissa

Kansallista valtakunnallista asfalttikartellia koskeva oikeustapauskokonaisuus³⁵² on ollut käsiteltävänä sekä julkis- että yksityisoikeudellisessa täytäntöönpanoprosessissa. Paljon huomiota saanut ratkaisukokonaisuus kuvastaa erinomaisesti tutkielman kohteena olevaa taloudellisen seuraantovastuupin ongelmaa, joka ulottaa vaikutuksensa mitä moninaisimpiin oikeudellisiin kysymyksiin. Erityisesti aiemmin luvuissa 4 ja 5 käsiteltyjen seuraantovastuun ja oikeusvarmuusoppien punninnan vaikutus ilmenee käytännön tasolla näissä tapauksissa.³⁵³

Kyseinen huomattavan laaja tapauskokonaisuus lähti liikkeelle, kun kansallinen kilpailuviranomainen, Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) antoi markkinaoikeudelle (MAO) esityksen kilpailunrikkomusmaksun määräämisestä erälle asfalttialalla toimiville yrityksille kilpailunrajoituslain 5 §:ssä ja 6 §:ssä kielletystä hinnoittelu- ja tarjousyhteistyöstä, markkinoiden jakamisesta sekä kielletystä tietojenvaihdosta.³⁵⁴ Sen seurauksena markkinaoikeus vuonna 2007 katsoi laajan asfalttikartellin olleen valtakunnallisesti voimassa vuosina 1994-2002, ja määräsi kartelliyrityksille yhteensä 19,4 miljoonan euron suuruiset sakot.³⁵⁵ Huomion arvoista on se, että markkinaoikeus sovelsi taloudellisen seuraannon periaatetta julkisoikeudellista seuraamusmaksua määrätessään.³⁵⁶ MAO määräsi kolmelle vastaajalle seuraamusmaksun toisten yhtiöiden tekemien kilpailurikkomusten perusteella perustaen ratkaisunsa EUT:n oikeuskäy-

³⁵¹ HE 83/2016 vp, 3.1 §:n yksityiskohtaiset perustelut.

³⁵² 41 erillistä tuomiota, esim. tuomiot 13/64901 (valtio), 13/64913 (Helsingin kaupunki) ja 13/64929 (Espoon kaupunki). Tutkielmassa tuomioihin viitataan yhteisesti käsitteellä ”asfalttikartellitapaus”, koska kaikissa erillisissä tapauksissa tutkielman kannalta mielenkiintoiset ja relevantit oikeuskysymykset olivat pääasiassa yhteisiä suurimmalle osalle tapauksista. Ks. Myös artikkeli Kalliokoski-Virtanen 2014.

³⁵³ MAO-ratkaisu, valitusasteena KHO Vuosikirjaratkaisu sekä Helsingin KO, Espoon KO ja Helsingin HO ratkaisut. Ks. aiheesta Joenpolvi 2016.

³⁵⁴ Esitys dnro 1198/61/01, julkinen versio. Esitys markkinaoikeudelle kilpailurikkomuksen määräämisestä erälle asfalttialalla toimiville yrityksille kilpailunrajoituslain 5 §:ssä ja 6 §:ssä kielletystä hinta- ja tarjousyhteistyöstä, markkinoiden jakamisesta sekä tietojenvaihdosta.

³⁵⁵ MAO:441/07 Asfalttikartelli, dnro 94/04/KR. Ks. lisäksi oikeuskirjallisuudesta Oinonen 2016, s. 2.

³⁵⁶ Ks. MAO:441/07 tuomion kohta, 649.

tännössä vakiintuneeseen taloudellisen seuraannon periaatteeseen.³⁵⁷ Vastaajat olivat hankkineet alkuperäisten yhtiöiden osakekannan silloin, kun rikkomus oli yhä jatkunut.

Ratkaisusta valitettiin edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. KHO vahvisti syyskuussa 2009 antamassaan ratkaisussa³⁵⁸, että asfalttiyhtiöt olivat sopineet kilpailulain 5 §:ssä ja SEUT 101 artiklassa kielleyllä yhteistyöllä asfalttimarkkinoiden jakamisesta koko Suomessa. KHO totesi markkinaoikeuden esittämällä tavalla asiassa olevan kyse laajasta kartellista, jossa olivat osallisina alan suurimmat toimijat.³⁵⁹ Taloudellisen seuraantovastuun osalta KHO tuli samaan lopputulokseen MAO:n kanssa todeten, että taloudellista seuraantoa oli perusteltua tässä yhteydessä soveltaa. Tuomioistuin nojautui kantansa tueksi EUT:n oikeuskäytäntöön³⁶⁰, ja lähestyi asiaa elinkeinonharjoittaja-käsitteen tulkinnan avulla. KHO totesi taloudellisen seuraannon periaatteen olevan EUT:n oikeuskäytännössä jo pitkään tunnustettu, sillä sitä on sovellettu ainakin vuodesta 1975 annetusta Suiker Unie³⁶¹ -tuomiosta lähtien. KHO tiivisti asian seuraavasti:

”Periaate on siten olennainen ja yleisesti tunnustettu osa yleiseurooppalaista kilpailuoikeutta... Näin ollen seuraamusmaksun määräämisen jollekin muulle kuin juuri sille oikeussubjektille, jonka on todettu syyllistyneen rikkomukseen, ei voida katsoa olevan vastoin legaliteetti- tai ennustettavuusperiaatetta.”³⁶²

KHO totesi siten nimenomaisesti, että kyseinen sovellutus taloudellisesta seuraannosta on linjassa vakiintuneen EUT:n oikeuskäytännön kannan kanssa,³⁶³ ja otti vahvasti taloudellisen seuraannon periaatetta tukevan kannan, minkä perusteella se määräsi sakkoseuraamukset usealle yhtiölle.³⁶⁴ Taloudellisen seuraannon sovellutus julkisoikeudellisessa kilpailuoikeudellisessa täytäntöönpanossa ei luonnollisestikaan ollut ongelmallinen, koska sen soveltamiselle on tuki sekä kirjoitetussa kansallisessa laissa että EUT:n moninaisessa oikeuskäytännössä. Sen sijaan kysymys muuttui huomattavasti ongelmallisemmaksi, kun sitä jouduttiin arvioimaan myöhemmässä vahingonkorvausoikeudenkäynnissä.

³⁵⁷ Ks. MAO:441/07 s. 221-.

³⁵⁸ KHO:2009:83 Lemminkäinen Oyj ym.

³⁵⁹ Lemminkäinen Oyj todettiin kartellia johtaneeksi yhtiöksi, ja sille määrättiin asiassa suurimmat sakot, noin 68 miljoonaa euroa.

³⁶⁰ Taloudellinen seuraanto EUT:n oikeuskäytännössä, käsitelty tuomion kohdissa 1187-1188.

³⁶¹ Asia Suiker Unie (Asiat 40 - 48, 50, 54 - 56, 111, 113 ja 114/73). Myös kotimaisessa oikeuskäytännössä seuraamusmaksu on määrätty yhtiölle toisen yhtiön menettelystä jo kilpailuneuvoston Finnpap-päätöksellä 6.6.1997 (D:no 21/359/95).

³⁶² Tuomion kohta 1195.

³⁶³ Rasinkangas 2016, s. 31.

³⁶⁴ KO:n ratkaisun kappale 11.6: ”Seuraamusmaksun määrääminen elinkeinonharjoittajalle toisen elinkeinonharjoittajan menettelystä.”

6.3.2 Rikkomuspäätöksen oikeusvoimavaikutus ja vastuupiiri vahingonkorvausprosessissa

6.3.2.1 Käräjäoikeuskäsittely

Sama kartelliasia tuli arvioitavaksi yli 40 vahingonkorvauskanteen myötä Helsingin käräjäoikeudessa³⁶⁵, missä taloudellista seuraantoa koskeva kysymys nousi merkittävään asemaan ilman lainsäädännön tai aiemman oikeuskäytännön tukea. Todettakoon alkuun, että ratkaisut on annettu ennen uuden direktiivin täytäntöönpanevia lakimuutoksia, ja näin ollen esimerkiksi oikeusvoimavaikutusta koskevia sääntöjä ei ole ollut sovelletuissa laeissa tuomioita annettaessa. Oikeusvoimavaikutusta käsiteltiin laajemmin luvussa 5.

Asian tarkastelun suhteen ja erityisesti positiivisen oikeusvoimavaikutuksen kannalta arvioituna tapauksessa merkittävää on, että KHO:n aiemmassa päätöksessä ratkaistiin kysymys siitä, mitkä Kilpailuviraston seuraamusmaksuesitykseen sisältyneistä yhtiöistä olivat menelleet esitetyllä tavalla kilpailulainsäädännön vastaisesti. KHO oli määrännyt vastaajayhtiöille seuraamusmaksun EUT:n oikeuskäytännön mukaisen taloudellisen seuraannon periaatteen nojalla.³⁶⁶ Ratkaisullaan KHO totesi kartellin olemassaolon, sekä yhtiökohtaisesti arvioi kilpailunrajoituksen laatua, laajuutta ja rikkomuksen kestoaikaa, minkä perusteella kullekin yhtiölle määrättiin tietyn suuruinen seuraamusmaksu. Käräjäoikeus katsoi, että kilpailurikkomukseen osallistuneiden tahojen osalta kyseinen päätös on ennakkoluonteinen vahingonkorvausasian käsittelylle, ja sillä on siten asiassa positiivinen oikeusvoimavaikutus.³⁶⁷

Asfalttikartellitapauksessa³⁶⁸ tuli arvioitavaksi kysymys siitä, sovelletaanko taloudellisen seuraannon periaatetta oikeusvoimaperiaatteen nojalla myös kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun³⁶⁹ kohdentamiseen, eli voidaanko korvausvastuu määrätä muulle oikeushenkilölle kuin asfalttikartelliin osallistuneelle yhtiölle kuten seuraamusmaksu. Tarkemmin arvioitavaksi tuli kysymys jo purkautuneen yhtiön menettelyyn liittyvästä vastuusta. Käräjäoikeus painotti kilpailuoikeudellisen täytäntöönpanojärjestelmän kokonaisuuden arviointia. Asiassa taloudellisen seuraannon edellytykset olivat toteutuneet ennen vahingonkorvauskanteen vi-

---

³⁶⁵ Yhteensä 41 erillistä tuomiota 28.11.2013, ks. esim. tuomiot 13/64901 (valtio), 13/64913 (Helsingin kaupunki) ja 13/64929 (Espoon kaupunki). Tässä viitataan jälkimmäiseen yksinkertaistuksen vuoksi, sillä oikeuskysymykset olivat pääasiassa yhteisiä kaikille kanteille.

³⁶⁶ KHO:2009:83, kohta 11.6. Taloudellisesta seuraannosta on seuraamusmaksun osalta säädetty kilpailulain 3 luvun 12.2 §:ssä.

³⁶⁷ L 09/49467, KHO:n ratkaisun kappale 2.2 Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen oikeusvoima- ja todistusvaikutus tässä oikeudenkäynnissä, s. 111.

³⁶⁸ Ks. L 09/49467, Espoon kaupunki v. Lemminkäinen Oyj, Espoon käräjäoikeuden tuomio 28.11.2013, jakso 5.

³⁶⁹ Vahingonkorvauskanteen perusteena oli väite kartelliylihinnan aiheuttamasta vahingosta, ks. tuomio s. 106.

reille tuloa.³⁷⁰ Asiassa olivat vastaajina korkeimman hallinto-oikeuden päätöksessä seuraamusmaksutuomion saaneita yhtiöitä, joista osa eivät olleet itse osallistuneet kilpailurikkomukseen.

Kyseiset vastaajat olivat hankkineet rikkomukseen osallistuneiden yritysten liiketoiminnan yrityskaupparatkaisuin, ja jatkaneet kyseistä liiketoimintaa siten, että alkuperäiset rikkomiseen syyllistyneet yritykset oli purettu, ja ne olivat yritysjärjestelyiden johdosta lakanneet olemasta. Tämä johti tilanteeseen, jossa jäljelle ei näyttänyt jäävän juridiseen kehykseen sopivaa vastuutahoa. Käräjäoikeus katsoi, että mahdollisuus saattaa kertaalleen purettu, jatkettussa selvitystilassa oleva yhtiö korvausvastuuseen ei ollut EU-oikeuden tehokkuusperiaatteen mukainen riittävä oikeussuojakeino.³⁷¹ Käsillä oli siten taloudellisen seuraantovastuuopin edellyttämä tosiseikasto, jota käsiteltiin aiemmin luvussa 4.2.2. Käräjäoikeus totesi taloudellista seuraantoa koskevassa arvioinnissaan ratkaisun pohjaksi seuraavaa:

*”Vahingonkorvausoikeuden tehokas toteuttaminen puolestaan edellyttää, että sovellettavat säännökset mahdollistavat korvauksesta vastuullisen tahon identifioimisen, johon korvausvaatimus voidaan kohdistaa tehokkaalla tavalla. Tässä asiassa **korvausoikeuden toteutumista tarkastellaan poikkeuksellisessa tilanteessa, jossa kilpailurikkomukseen syyllistynyt oikeushenkilö on purettu ja samaa liiketoimintaa on jatkettu toisen oikeushenkilön toimesta.**”³⁷²*

Tuomiossa EU-oikeudelliselle tehokkuusvaatimus sai erittäin laajan ulottuvuuden. Käräjäoikeus noudatti hyvin pitkälle vietyä tulkintaa siitä, että EU-oikeus on kiinteä osa Suomen oikeusjärjestystä, jonka primääri- ja sekundäärinormiston lisäksi oikeusperiaatteet ja EUT:n ratkaisukäytäntö velvoittavat kansallisia viranomaisia. Tämä linja näkyi äärimmillään juuri taloudellisen seuraannon periaatteen sovellutuksessa, joka syrjäytti kansalliset yhtiö- ja vahingonkorvausoikeudelliset säännöt. KO:n mukaan kilpailunrajoituslain tulkinnassa on otettava huomioon myös Euroopan unionin kilpailunrajoituksia koskevat säännökset ja Euroopan unionin tuomioistuinten niitä koskeva tulkintakäytäntö.³⁷³

Käräjäoikeuden ratkaisu on perusteltavissa oikeusvoimavaikutuksen näkökulmasta, koska seuraamusmaksuprosessissa rikkomus ja sen sisältö oli kertaalleen selvitetty ja lainvoimaises-

---

³⁷⁰ Rasinkangas 2016, s. 36.

³⁷¹ Kalliokoski-Virtanen 2014, s. 36.

³⁷² Helsingin käräjäoikeuden tuomio L 09/49467, Espoon kaupunki v. Lemminkäinen Oyj, 28.11.2013, s. 278, kohdassa 5.4.2.2. (Kursivointi lisätty)

³⁷³ Ibid. kohta 1184. Ks. myös HE 88/2010, s. 22, jossa esitetty asfalttikartellitapauksen analysointia. Kansallisten tuomioistuinten velvollisuus arvioida vahingonkorvausoikeuden toteutumista perustamissopimuksen artikloiden tehokkaan toteutumisen kannalta todettiin myös edellä mainituissa nimenomaan kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevissa tapauksissa: Ks. Asia C-453/99, Courage, kohta 29, sekä Yhdistetyt asiat C-295/04 – C-298/04, Vincenzo Manfredi kohta 62 ja Asia C-536/11 Donau Chemie kohdat 25 ja 27

ti ratkaistu. Oikeuskirjallisuudessa on muun muassa esitetty, että vaikuttaisi ongelmallista, jos rikkomuksen olemassaolosta saisi eräänlaisen uuden muutoksenhakumahdollisuuden vahingonkorvauskanteella.³⁷⁴ Samalla on toisaalta pidetty ongelmallisena sitä, että kärjäoikeuden ratkaisu korostaa seuraamusmaksuprosessin merkitystä, ja katsottu, että rikkomuksen perustavilla seikoilla voi olla varsin erilainen merkitys eri prosessien lopputuloksen kannalta esimerkiksi seuraamusmaksun tai vahingonkorvauksen suuruuden kannalta, sillä ajallinen ulottuvuus voi olla eri.

Tähän toteamukseen on syytä suhtautua varauksella, sillä vahingon suuruus ja korvauksen määrä määritellään vahingonkorvausprosessissa joka tapauksessa erikseen ja uudelleen, eikä se ole samalla tavoin kiinteästi sidottu seuraamusmaksutuomioon samoin kuin esimerkiksi vastuupiirin laajuus. Ratkaisu on merkittävä myös prosessilinjojen yhtenäisyyden näkökulmasta, mikä samalla tarkoittaa myös vastuuriskin ennakoitavuuden paranemista. Kärjäoikeus ei kuitenkaan tarkastellut vastuuopin tarkempaa sisältöä tai soveltuvuutta yksityisoikeudelliseen täytäntöönpanoon, mihin hovioikeus puolestaan tarttui myöhemmässä ratkaisussaan.

6.3.2.2 Hovioikeuskäsittely

Kärjäoikeuden edellä esitellystä päätöksestä valitettiin Helsingin hovioikeuteen (HO), joka antoi asiassa ratkaisukokonaisuuden 20.10.2016.³⁷⁵ Taloudellisesta seuraannosta EU-oikeudellisessa kontekstissa HO totesi jo aiemmin selväksi käyneellä tavalla, että EUT on useissa tuomioissaan antanut ohjeita joistakin vahingonkorvauksen määrittämiseen ja laajuuteen liittyvistä seikoista, mutta se ei ole antanut ratkaisua, jossa olisi otettu kantaa taloudelliseen seuraantoon vahingonkorvauksen yhteydessä. HO:n mukaan korvausvastuu voisi kuitenkin siirtyä seuraajalle, jos vahingonaiheuttajan varat ja velat lain mukaan siirtyvät kokonaisuutena seuraajataholle.³⁷⁶

Hovioikeus totesi edelleen, että EUT:n oikeuskäytännössä vahvistetun vahingonkorvausoikeuden on katsottava tarkoittavan tyypillisen vahingonkorvausinstituution mukaista korvausvastuuta. Täten yleiset korvausvastuun kohdentamisen opit tulevat ilmeisesti kyseeseen. Näiden yleisten oppien mukaan tehokkuusperiaatteen tai tehokkuusvaatimuksen nojalla vastuuta

---

³⁷⁴ Ks. Kalliokoski-Virtanen 2014, s. 32 mitä tukee myös komission näkökulmasta asiasta, joka on avattu s. 32 alaviitteessä 19. Ks. sen osalta COM(2013) 404 final, s. 17–18, 29–30, 41.

³⁷⁵ Helsingin hovioikeuden tuomiot asfalttikartelliasiansa 20.10.2016, tuomiot: S14/1364-S14/1403. Todettakoon, että Ratkaisussaan HO katsoi ensinnäkin osan kantajien korvausvaatimuksista vanhentuneiksi. Osa vaatimuksista hylättiin kilpailunrajoituksia tai vahingon olemassaoloa koskevan näytön tai syy-yhteyden puuttumisen vuoksi, ja sen vuoksi pääosassa asioita se myös alensi korvausvastuuta, ks. Diaarinumerot S 14/1364-S 14/1403. Tuomioiden numerot: 1449–1459 ja 1461–1489. Ks. kokoava Edilexin uutinen HelHO:n tuomioista asfalttikartelliasiansa.

³⁷⁶ HelHO tuomio Nro 1476, Diaarinumero S 14/1390, s. 38.

ei voida HO:n mukaan ulottaa vahvistetun oikeuden ulkopuolelle eikä sen nojalla myöskään voida puuttua vahingonkorvausinstituutiolle tyypillisiin ja perustavanlaatuisiin edellytyksiin.³⁷⁷ Tämä linjaus oli tiukka kieltäytyminen taloudellisen seuraantovastuuopin soveltamiselle. Tehokkuusperiaate asetettiin tässä myös uusiin huomattavasti KO:n tulkintaa tiukempiin raameihin. HO ei näet hyväksynyt tehokkuusperiaatteen laajentavaa tulkintaa katsoessaan, ettei tuomioistuimen ratkaisun tavoitteena voi olla kilpailuoikeudellisen seuraamusjärjestelmän tehostaminen yksinään siten, että unionin oikeuden takaamia oikeuksia tulkittaisiin tässä määrin laajentavasti.³⁷⁸ Tämän tutkielman kannalta merkittävää oli, että HO hylkäsi taloudelliseen seuraantoon perustuvat vaatimukset, jotka olivat sen mukaan vailla ilman riittävää unionin tai kansallisen oikeuden tukea, ja katsoi, ettei kyseisellä tavalla oltaisi voitu puuttua vahingonkorvausinstituution tyypillisiin perustavanlaatuisiin edellytyksiin.³⁷⁹

Hovioikeus otti melko laajasti kantaa myös oikeusvoimavaikutuksen laajuuteen. Se lähestyi kysymystä painottaen, että KHO:n käsittelemässä asiassa oli ollut kysymys seuraamusmaksun määräämisestä kilpailunrajoituksista, kun taas käsiteltävässä vahingonkorvausasiassa oli ollut kysymys siitä, oliko kilpailunrajoituksista aiheutunut korvattavaa vahinkoa. Kyseessä olivat hovioikeuden mukaan siten olennaisesti toisistaan poikkeavat kaksi erillistä prosessia, joiden tarkoitusperät ovat sikäli erilaiset, että niillä tavoitellaan erilaisia seuraamuksia.³⁸⁰ Oikeusvoimaiseksi tulee yksin tuomion lopputulos, sillä tuomion perustelujen kannanotot asiaan vaikuttavista oikeustositseikoista ja niiden oikeudellisesta merkityksestä saavat oikeusvoimaisuuden vain suhteessa siihen oikeusseuraukseen, josta asiassa on ollut kysymys, eikä niillä ole oikeusvoimaisuutta muuhun seuraamukseen tähtäävässä oikeudenkäynnissä.³⁸¹ HO:n mukaan edellä mainittua tulkintaa oli sovellettava myös hallintolainkäytön ja yleisen lainkäytön välillä.³⁸²

Toiseksi HO totesi positiivisen oikeusvoiman henkilöllisestä ulottuvuudesta, että pääsääntöisesti tuomion oikeusvoima ulottuu vain asianosaisiin. Tästä seuraa siten se, että koska seuraamusmaksuasiassa ja käsiteltävässä vahingonkorvausasiassa olivat eri asianosaiset, seura-

---

³⁷⁷ Ibid.

³⁷⁸ HelHO tuomio Nro 1476, Diaarinumero S 14/1390, s. 38–39.

³⁷⁹ Hovioikeus totesi, että koska ei ollut perusteltua soveltaa EU-oikeutta tässä määrin laajentavasti, korvausvastuun arviointi tapahtuu Suomen kansallisen oikeuden sääntelyn mukaan. Kansalliseen yksityisoikeuteen ei sisälly mitään yleistä sääntöä, jonka perusteella seuraajalle voitaisi pelkästään taloudellisen seuraannon perusteella asettaa vastuu toisen tahon vastuupiirissä syntyneen vahingon korvaamisesta, tuomion s. 39.

³⁸⁰ HelHO tuomio nro. 1476 (Diaarinumero S 14/1390), tuomion s. 19.

³⁸¹ Ibid.

³⁸² Ks. HelHO tuomio nro. 1476 (Diaarinumero S 14/1390), s. 20. HO on esittänyt näkemyksensä tueksi, että myös KKO on ottanut ratkaisussaan 1992:161 vastaavan kannan, jonka mukaan hallintotuomioistuimen ratkaisun perusteluilla ei ollut sitovaa vaikutusta korkeimman oikeuden käsiteltävässä asiassa eikä aikaisempi ratkaisu estänyt harkitsemasta oliko viimeksi mainitussa asiassa esitetty vaatimus hyväksyttävä.

musmaksun määräämistä koskevassa asiassa annettu ratkaisu ei voinut tästäkään syystä saada sitovaa vaikutusta myöhemmässä oikeudenkäynnissä. Edellä mainituin perustein HO päätyi eri lopputulokseen kuin käräjäoikeus, ja totesi, että KHO:n päätös ei saa sitovaa oikeusvoimavaikutusta käsiteltävässä asiassa.

HO käsitteli antamassaan ratkaisussa myös todistusvoimaa koskevaa kysymystä. Sen mukaan niin sanotun välittömyysvaatimuksen mukaan tuomioistuimen on arvioitava sitä näyttöä, joka sille on välittömästi esitetty, eikä näytön arviointia voida perustaa mihinkään aikaisempaan tuomioon, vaikka todistelu olisi sama kuin aikaisemmassa oikeudenkäynnissä.³⁸³ Sekä seuraamusmaksuasiassa että nyt käsiteltävässä asiassa kilpailunrajoitusten olemassaolo ja laajuus muodostivat vaaditun oikeusseuraamuksen kannalta olennaisen näyttökysymyksen, josta kummassakin oli esitetty samaa todistelua. Hovioikeus otti näitä kysymyksiä arvioidessaan huomioon vastaanottamansa näytön, eikä antanut korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuun sisältyvälle näytön arvioinnille erityistä todistusvaikutusta.³⁸⁴

Näin ollen hovioikeus torjui sekä oikeusvoima- että todistusvaikutuksen läsnäolon melko jyrkästi vedoten prosessuaalisiin ja asianosaispiiriin liittyviin eroavaisuuksiin. Tämä näkemys on edellä mainituista lähtökohdista sinänsä perusteltu, mutta asiaa on lähestytty täysin eri lähtökohdista kuin mitä käräjäoikeus asiassa katsoi. Lisäksi ratkaisu asettaa kilpailuoikeuden eri soveltamislinjat korostuneesti epäyhdenvertaiseen asemaan, ja luo siten epävarmuutta kokonaisseuraamusten lopputuloksen arvioinnille. Myös suhteessa alemman oikeusasteen ratkaisuun tilanne on hankala, jollei asiasta saada korkeimman oikeuden kannanottoa. Tilanne heijastuu luonnollisesti potentiaalisten vastuutahojen liiketoiminnallisiin ratkaisuihin negatiivisesti. Se myös heikentää merkittävästi oikeusvoima- ja tulkintavaikutuksen asemaa antaen vaikutuksille mahdollisimman suppean tulkinnan mukaisen ulottuvuuden, mikä on jokseenkin ironista, sillä juuri oikeusvoimavaikutukseen hovioikeus perusti kantansa.

6.4 Kokoavia havaintoja oikeustilasta

Suomessa korkeimman oikeusasteen ratkaisuihin on vain tietyissä harvoissa erityistapauksissa poikettu OYL:n mukaisesta vastuun erillisyyden periaatteen pääsäännöstä.³⁸⁵ Lähtökohtaisesti Suomen lainsäädäntö tai oikeuskäytäntö eivät tunnusta eivätkä mahdollista taloudellisen seuraannon periaatetta myöskään kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskevissa vastuuky-

---

³⁸³ HeIHO tuomio nro. 1476 (Diaarinumero S 14/1390), s. 20–21.

³⁸⁴ Ibid, s. 21.

³⁸⁵ Rasinkangas 2016, s. 31. Ks. Myös tapaukset KKO:1997:17 ja KKO 2008:20.

symyksissä.³⁸⁶ Yksittäisestä kansallisesta oikeustapauksesta tuskin on vielä vedettävissä pitkälle vieviä johtopäätöksiä. Käräjäoikeusvaiheen ratkaisussa on kuitenkin havaittavissa tietynlaista siirtymää kohti kilpailuoikeusmyönteistä laintulkintaa, jossa kansallisen velvoiteoikeuden yleisiä oppeja tulkitaan kilpailuoikeuden tavoitteet huomioiden.³⁸⁷ Toisaalta näyttää selvältä myös, ettei tuomiota voi tältä osin yleistää laajemmaksi vahingonkorvausoikeudelliseksi säännöksi, varsinkin kun on otettava huomioon hovioikeuden ratkaisu valitusasiassa. Taloudellisen seuraannon sisältö jäi käräjä- sekä hovioikeuden tuomioissa tarkemmin käsittelemättä tai arvioimatta. Oikeuskirjallisuudessa tätä on kritisoitu, joskaan sitä ei ole pidetty yllättävänä ottaen huomioon, ettei asiasta ole EU-tasolta saatavissa lainkaan tulkinta-apua.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että Helsingin KO päätyi asiassa esittämäänsä tulkintaan hakemalla tukea EU-kilpailuoikeudesta sellaisessa tilanteessa, jossa kansalliset perinteiset oikeudelliset lähtökohdat syrjäytyivät EU-oikeuden tehokkaan toteutumisen vuoksi, eikä tällaista tilannetta voida pitää yleisenä.³⁸⁸ Hovioikeuden antama ratkaisu on toisaalta tietynlainen indikaatio sille, miten taloudelliseen seuraantoon tässä oikeustilassa tulee jatkossa suhtautua: Mikäli vastaus ei ole torjuvasti, se on vähintäänkin erittäin varovaisesti. Kyseiset käräjä- ja hovioikeuden ratkaisut ovat toistaiseksi sekä kansallisesti että EU-laajuisesti melko lailla ainoita laatuaan, mistä syystä niiden perusteella ei voida saada vahvoja tulkintasääntöjä siitä, miten taloudelliseen seuraantovastuuseen pitäisi edes Suomen tasolla varmuudella suhtautua.

Hovioikeuden ratkaisuista asfalttikartelliasianssa haettiin yli 20 valituslupaa korkeimmalta oikeudelta vedoten muun muassa tapauksen ennakkopäätöksen luonteisuuteen.³⁸⁹ Valituslupaa koskevassa asiassa ei ole annettu ratkaisua siihen mennessä, kun tämä tutkielma jätettiin tarkastukseen.³⁹⁰ Mikäli valituslupa saadaan, olisi KKO:lla varteenotettava mahdollisuus hakea asiassa SEUT 267 artiklan nojalla ennakkoratkaisua EUT:lta. EUT:n kannanotto toisi jonkin asteista varmuutta oikeudelliseen soveltamiseen ja tehokkuusperiaatteen rajoihin kyseisellä oikeudenalalla, joka muutoinkin on ollut kehityksen alla. Nähtäväksi jäävät, tulevatko asianosaiset saamaan valituslupaa, ja jos tulevat, tuleeko korkein oikeusaste pyytämään EUT:lta ennakkoratkaisua. Tämä on merkittävä asia koko oikeudellisen ongelman kannalta myös muiden jäsenvaltioiden kuin Suomen näkökulmasta.

---

³⁸⁶ Suomen oikeuden näkökulmasta Rasinkangas, s. 31.

³⁸⁷ Ks. Kirjallisuudesta esim. Havu 2013, Aine 2011 sekä Hemmo 2006.

³⁸⁸ Kalliokoski-Virtanen 2014, s. 37.

³⁸⁹ Valituslupa-asiassa on otettu yhteyttä KKO:een puhelimitse 27.12.2016.

³⁹⁰ Tutkielman jättöpäivä 7.1.2017.

7. Johtopäätökset

7.1 Nykyisestä oikeustilasta ja tulevaisuuden haasteista

Taloudellisen seuraannon soveltamista kilpailuoikeudelliseen vahingonkorvaukseen on oikeuskirjallisuudessa pidetty yhtenä esimerkkinä siitä, että kilpailuoikeudellinen vahingonkorvaus on muotoutumassa omaksi, eräänlaiseksi tavallisesta poikkeavaksi vahingonkorvauksen erityisalueeksi.³⁹¹ Tätä käsitystä tukee se tosiasia, että perinteiset eri oikeudenalojen oikeusopit eivät siihen sellaisenaan moneltakaan osin tunnu soveltuvan.

EU-oikeuden näkökulmasta kilpailuoikeudellisten vahingonkorvausseuraamusten soveltaminen jo itsessään asettaa haasteita oikeustieteelliselle tutkimukselle, sillä eurooppalainen kilpailuoikeuskulttuuri on, kuten todettua, perinteisesti melko viranomais- ja hallintotuomioistuinvetoista. Siksi yksityisoikeudellisen soveltamisen parissa ei voida ongelmitta omaksua sellaisenaan kaikkia hallintoprosessuaalisia oikeudellisia oppeja, ja yksityisoikeudellisen soveltamisen puitteissa on edettävä harkitulla tavalla taloudellisen seuraantovastuunkin osalta. Harkinnassa on noudatettava tiettyä varovaisuutta myös kansallisessa ratkaisutoiminnassa niin kauan kuin selkeitä sääntöjä ei ole olemassa. Kuten on käynyt ilmi, tästä syystä taloudellisen seuraannon aseman määrittely nykyoikeustilassa ei suinkaan ole osoittautunut yksinkertaiseksi tehtäväksi.

Taloudellisen seuraannon vastuuoppi esittäytyy jo oikeusoppien ja -periaatteiden näkökulmasta hyvin ristiriitaisena ja monimutkaisena konstruktiona. On esitetty epäilyksiä siitä, soveltuuko julkisoikeudellisessa täytäntöönpanossa sovellettu taloudellinen seuraanto lainkaan yksityisoikeudelliseen täytäntöönpanoon johtuen prosessihaarojen merkittävistä käytännön eroavaisuuksista.³⁹² Toisaalta ei ole mitään erityistä tarvetta sille, että vahingonkorvausprosessissa sovellettava taloudellinen seuraanto tulisi sellaisenaan suoraan omaksua sen julkisoikeudellisesta soveltamismallista.³⁹³ Mallia tulisi tarkastella ja arvioida tarkemmin, jotta se voitaisiin määrittellä sopivalla tavalla, ja ottaa vakiintuneeksi osaksi kilpailuoikeudellista vahingonkorvausvastuuta. Tämä näyttäisi järkevältä ottaen huomioon komission tavoitteet saada kilpailuoikeuden kaksi täytäntöönpanolajia tasapainoon.³⁹⁴

---

³⁹¹ Kalliokoski–Virtanen 2014, s. 37.

³⁹² Rasinkangas 2016, s. 35 ja s. 38–39.

³⁹³ Rasinkangas 2016, s. 36.

³⁹⁴ Direktiivin 2014/104/EU keskeisenä tavoitteena on aiemmin esitetyllä tavalla julkis- ja yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon aseman yhdenvertaisuuden edistäminen.

Vaikka vastuuopin asema kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen soveltamisen alalla on epäselvä, ei sen olemassaolo ole siinä poissuljettu – päinvastoin. Sääntelyä siitä ei ole toistaiseksi lainkaan, ja oikeuskäytäntö on toistaiseksi ollut hyvin niukkaa, ja vailla yhdenmukaista linjaa. Erityisesti EU-tasolla taloudellisen seuraantokysymyksen osalta oikeuskäytäntö puuttuu kokonaan, eikä se näin ollen ole voinut tarjota vastauksia ratkaiseviin kysymyksiin. Eräällä tavalla taloudellisen seuraannon nykyisestä asemasta voidaan nykyisessä unionin kilpailuoikeudessa Helsingin kärjäoikeuden lausumaa lainaten todeta seuraavaa:

”Kysymyksestä ei ole olemassa selkeää oikeuskäytäntöä EU:n tuomioistuinten oikeuskäytännössä johtuen siitä, että vahingonkorvauskanteet käsitellään kansallisissa tuomioistuimissa, eivätkä kansalliset tuomioistuimet ole toistaiseksi tehneet kysymyksestä ennakkoratkaisupyyntöä. Se että vahingonkorvausvastuun kohdentumisesta ei ole olemassa EU:n tuomioistuinten oikeuskäytäntöä ei tarkoita, että periaate ei sisältyisi EU:n oikeuteen. EU:n tuomioistuin ei luo oikeuksia, vaan vahvistaa niiden olemassa olon kuten esimerkiksi on tapahtunut kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausoikeuden kohdalla.”³⁹⁵

On perusteltua suhtautua taloudellisen seuraannon soveltumiseen myöntävästi, mutta oikeustilan osalta vallitsee kuitenkin epäselvyys, kunnes asiaan otetaan kantaa oikeuskäytännössä tai lainsäädännössä laajemmin. Jälkimmäistä voidaan pitää jossain määrin epätodennäköisenä lähivuosina ainakin EU-tasolla, sillä kilpailuvahinkoja koskeva direktiivi on tuore, eikä asia siinä noussut Suomen kansallista lainvalmistelua lukuun ottamatta esiin. Asian selkiytyminen edellyttäisi ainakin EUT:lta jonkinnäköistä suunnan näyttöä siitä, miten seuraantokysymykseen tulisi suhtautua jäsenvaltioiden täytäntöönpanon tasolla. Yleisesti ottaen koko kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen soveltamisen kehitys riippuukin olennaisesti siitä, kuinka onnistuneesti oikeustieteellisin keinoin luodut ratkaisumallit ovat sovellettavissa konkreettisissa tilanteissa ilmenneisiin ongelmiin.³⁹⁶

Niin kauan kuin taloudellista seuraantoa ei ole varmuudella oikeuskäytännössä tunnustettu osaksi kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen vastuuoppeja, eikä sitä myöskään ole sisällytetty muiden jäsenvaltioiden kansalliseen lainsäädäntöön taikka unionin oikeuteen, kysymys

---

³⁹⁵ Kärjäoikeuden tuomio, s. 286, luku 5.4.4 ”Taloudellinen seuraanto EU:n kilpailuoikeudessa.” Kursivointi lisätty.

³⁹⁶ Aine 2012 s. 449–450.

vastuuopin olemassaolosta jää kuitenkin avoimeksi. On todennäköistä, ja myös toivottavaa, että sen asema tulee oikeuskäytännössä lähivuosina selventymään.³⁹⁷

Kuten tässä tutkimuksessa on osoitettu, eivät nämä haasteet konkreettisia soveltamistilanteita ajatellen ole näyttäytyneet helposti ratkaistavina. Tässä tehtävässä onnistuminen on kuitenkin välttämätön edellytys vastuuopin eteenpäin kehittämiseksi ja ennakoimiskykyiselle soveltamistoiminnalle tulevaisuudessa. Voimaan saatettu kilpailuvahinkodirektiivi tehostaa ilman muuta vahingonkäräjien mahdollisuuksia saada korvausta kilpailuoikeuden rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta, mikä hyvinkin todennäköisesti indikoi vahingonkorvauskanteiden määrän kasvua kaikissa jäsenvaltioissa. Tämä vaikuttaa suoraan vastuuriskin kasvuun. Nykytilannetta kuvastaa muun muassa se, että Helsingin käräjäoikeudessa on käsiteltävänä useita satoja kilpailuoikeuden rikkomista koskevia vahingonkorvausasioita, ja lisäksi se on aikaisemmin antanut ratkaisuja laajoissa asioissa koskevista riita-asioissa.³⁹⁸

Kansallinen tuomioistuinjärjestelmä joutunee kuitenkin vielä todelliselle koetukselle raaka-putukartellin³⁹⁹ vahingonkorvausasiassa, jossa kanteiden määrä on asfalttiasiaan verrattuna moninkertainen. Uusi laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista tulee todennäköisesti lisäämään kilpailuoikeuden rikkomiseen perustuvien korvauskanteiden määrää Suomessa.⁴⁰⁰ Juttumäärien odotettu lisääntyminen ja tässä käsiteltyjen epäselvyyksien ratkaisemattomuus tulevat epäilemättä aiheuttamaan haasteita jatkossa.

7.2 Lopuksi

Tässä tutkielmassa on osoitettu, kuinka monesta oikeudellisesta näkökulmasta tutkimuskysymyksiä on voitu lähestyä. Joka tapauksessa on selvää, että vallitseva oikeudellinen epäselvyys ei ole mistään näkökulmasta hyväksyttävää. Taloudellisen riskin olemassaololla on suoria vaikutuksia yritysten toimintaan ja sisämarkkinoiden vakauteen. Kuten todettua, lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö kyseisestä kohdentamisongelmasta puuttuvat lähes täysin, ja näin ollen taloudellisen riskin ennakointi on toistaiseksi käytännössä mahdotonta.

---

³⁹⁷ Ks. aiheesta kilpailuvahinkodirektiivin kansallinen täytäntöönpano Suomessa, Salla Mäntykangas (Counsel at Castrén & Snellman's) julkaisu blogissa Nordic competition 2016, 1.7.2016.

³⁹⁸ Ks. Helsingin KO:n lausunto asiasta HE 83/2016 vp, 2016. Helsingin KO:n ja HeHO:n käsiteltävänä ovat olleet kaikkiaan 39 eri kunnan sekä valtion vahingonkorvausvaatimukset, jotka perustuvat 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa toimineen asfalttikartellin aiheuttamiin vahinkoihin. Kyseessä on siten oikeusasteita juuri nyt ja luultavasti myös tästä eteenpäin kuormittava asiaryhmä.

³⁹⁹ KKO:2016:11.

⁴⁰⁰ HE 83/2016 vp. s. 32.

Edellä aiemmissa luvuissa on käynyt selväksi, että kilpailuoikeudelliset näkökohdat eivät voi irrallaan määrittää kaikkia yhtiö- ja vahingonkorvausoikeudellisten kysymysten soveltamisratkaisuja. Vaikka kyse on kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisesta soveltamisesta, ei se tarkoita sitä, että kilpailuoikeudelliset näkökohdat ohjaisivat reaalielämässä yksinään ja määräävästi näiden seuraamusten soveltamisen edellytyksiä. Taloudellisen seuraannon mahdollisuuden huomioiminen edellä mainitulla tavalla yritysjärjestelyissä ulottaa vaikutuksensa paljon laajemmalle kuin ainoastaan kilpailuoikeudellista vahingonkorvausta koskeviin kysymyksiin. On kuitenkin niin, että kilpailuoikeudellisten sääntöjen taustalla olevat perustavanlaatuiset tavoitteet sekä erityisesti EU-oikeudelle tyypilliset tehokkuusvaatimukset ovat osoittautuneet läpileikkaavaksi teemaksi tutkimuskontekstissa. Erityisesti unionin oikeudelle tyypilliset tehokkuusvaatimukset voivat vaikuttaa oleellisesti siihen, millainen vastuuketju yksittäisissä soveltamistilanteissa kilpailuoikeudellisen vastuun osalta muodostuu.

Tässä tutkielmassa esitetyn pohjalta vastauksena ensimmäiseen tutkimuskysymykseen voidaan vastata, että taloudellista seuraantovastuuta koskevaa riskiä ei voi seuraannonsaajan osalta sulkea pois, vaikka vastuuopin olemassaolosta ei vallitse selkeää kantaa sääntelyn ja oikeuskäytännön puutteesta johtuen. Vastuuriskin mahdollisuutta nostavat ensinnäkin direktiivin mukainen seuraamustuomion positiivinen oikeusvoimavaikutus, jonka asema on mitä luultavimmin vahvistumassa uuden direktiivin voimaantulon myötä. Lisäksi ottaen huomioon komission tavoite kilpailuoikeuden yksityisoikeudellisen täytäntöönpanon vahvistamisesta ja tasa-arvoistamisesta suhteessa julkisoikeudelliseen täytäntöönpanoon, näyttää jossain määrin todennäköiseltä, että taloudellisen seuraannon vastuuoppi tulee ulottumaan jatkossa mahdollisesti myös kilpailuoikeuden yksityisoikeudelliseen täytäntöönpanoon. Taloudellinen seuraantovastuu ei ole vielä saavuttanut läpimurtoaan kilpailuoikeudellisen vahingonkorvauksen soveltamisyhteydessä, mutta on todennäköistä, että se vielä odottaa aikaansa.

Toiseen varsinaiseen tutkimuskysymykseen vastaaminen ei ole suinkaan edellä osoittautunut yksiselitteiseksi – päinvastoin. Vastuuopin soveltuvuutta kilpailuoikeudellisen vahingonkorvausvastuun kontekstiin on edellä esitetyllä tavalla voitu arvioida useasta eri näkökulmasta ja päätyä useaan eri lopputulokseen. Edellä esitetyin perustein on kuitenkin katsottu, että vastuuopin soveltumiselle ei ole juridisia esteitä. Taloudellisen seuraantovastuun sisällöllisten yksityiskohtien suhteen ei tulisi kiinnittää liikaa huomiota siihen, onko vastuuoppi soveltamiseksi täysin saman sisältöinen kuin julkisoikeudellisella puolella. Kuten todettua, näiden prosessien välillä on luonnollisesti eroja. Ei näytä ongelmalliselta tulkita tilannetta

niin, että esimerkiksi yksityisoikeudellisella puolella voitaisiin soveltaa tietoisuusvaatimusta, vaikka näin ei julkisoikeudellisen seuraantovastuun puolella tapahdukaan. Sen sijaan merkittävää on se, että soveltamiskokonaisuuden ratkaisun lopputulos olisi mahdollisimman yhdenmukainen, eikä tekisi vastuuriskin arviointia julkis- ja yksityisoikeudellisessa prosessissa erillaiseksi.

Vaikka tutkimuskysymyksiin voidaan vastata sallivasti, on selvää, että sekä EU-tasolla että kansallisella tasolla lainsäätäjiin sekä -soveltajiin kohdistuu nyt merkittävä paine tämän tutkielman ydinkysymysten tilan vahvistamiseksi. Oikeustieteen on voitava tarjota suuntaviivoja konkreettisten soveltamiskysymysten ratkaisemiselle, kuten sille, miten taloudellisen seuraannon periaatteen soveltamiseen EU-oikeudessa suhtaudutaan. Ratkaisematon uhka taloudellisen seuraantovastuun kohdistumisesta ja sen epäselvästä asemasta vahingonkorvausoikeudenkäynneissä on merkittävä taloudellinen vastuuriski yrityskauppoja harkitseville yrityksille, eikä varautuminen näihin tilanteisiin ole nykyoikeustilassa asianmukaisesti mahdollista.

On syytä painottaa, että suuret yritykset eivät toimi kansallisten rajojen sisäpuolella, vaan ulottavat taloudelliset vaikutuksensa useiden jäsenvaltioiden alueelle. Ne saattavat nykytilassa joutua kohtaamaan ennakoimattomia tilanteita kansallisissa soveltamiskäytännöissä, jotka prosessiautonomiaan vedoten voivat erota yritys näkökulmasta merkittäväällä tavalla toisistaan. Tällainen kilpailuolosuhteiden ailahtelu ja riskin kasvu saattavat myös ruokkia niin sanottua forum shopping-ilmiötä, mitä kautta se haittaa viime kädessä itse tehokkuustavoitteita. Mielienkiintoinen kysymys on, miten tämä tulee vaikuttamaan yritysten toimintaan ja riskienhallintaan tulevaisuudessa. Oikeustilan kehittyminen lähivuosina riippuu täysin oikeuskäytännön tarjoamien impulssien, ja sitä kautta mahdollisten lainsäädännöllisten ratkaisujen sisällöstä, joiden avulla voitaisiin antaa täsmällisiä vastauksia vastuuriskien olemassaolon ratkaisemiseksi. Yritysten näkökulmasta vastauksilla alkaisi olla kiire.